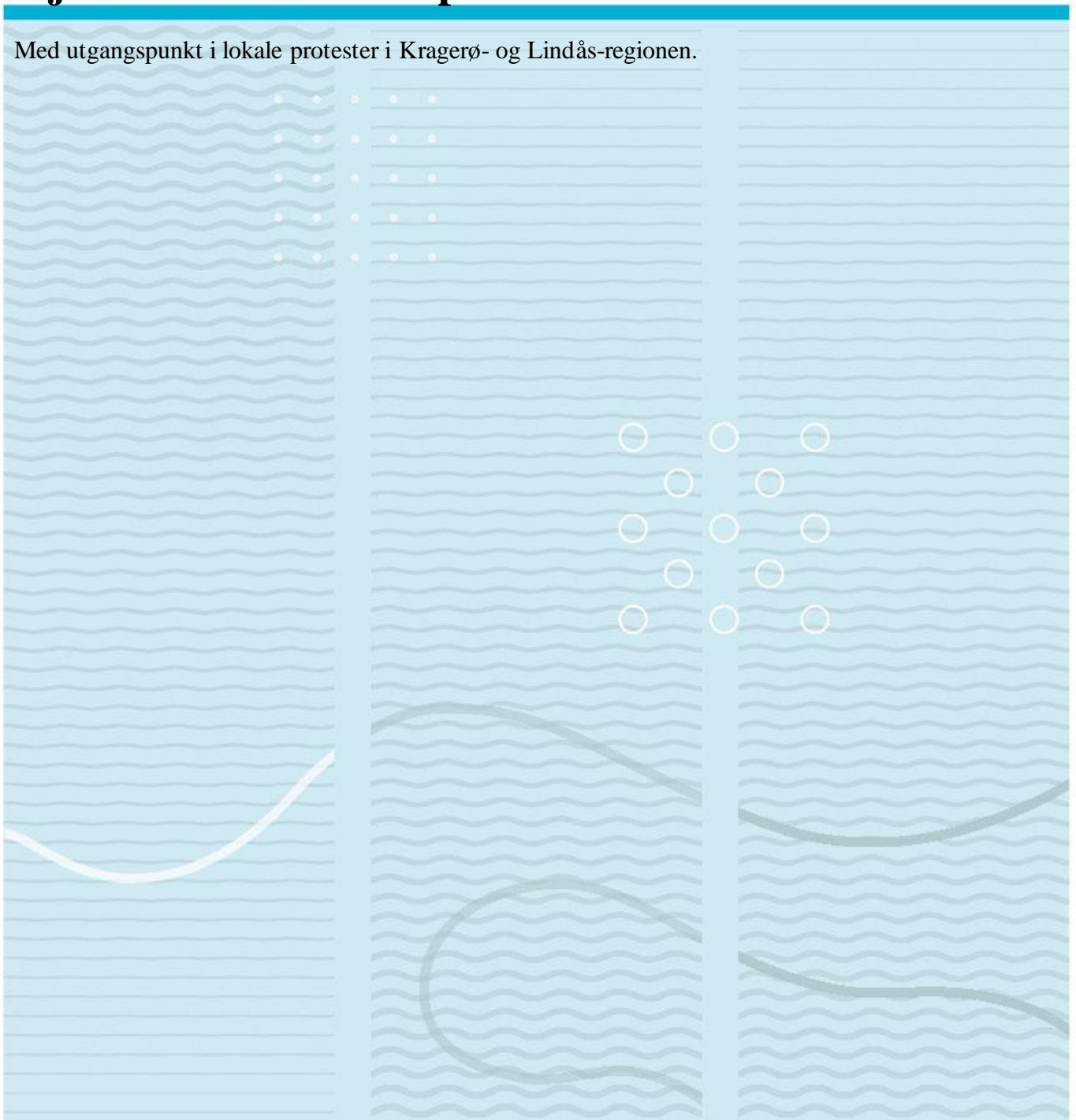

Martin Nordrik Hansen

Kjernekraftdebatten på 1970-tallet

Med utgangspunkt i lokale protester i Kragerø- og Lindås-regionen.

Universitetet i Sørøst-Norge
Fakultet for Handelshøyskolen
Institutt for økonomi, historie og samfunnsvitenskap
Postboks 235
3603 Kongsberg

<http://www.usn.no>

© 2022 Martin Nordrik Hansen

Denne avhandlingen representerer 60 studiepoeng

Sammendrag

Denne avhandlingen handler om kjernekraftdebatten i Norge på 1970-tallet. Den tar for seg to eksempler på folkelige aksjoner mot kjernekraft. Aksjonene foregikk i Kragerø kommune og i Lindås kommune, der lokalbefolkning og eiere av fritidsboliger gikk sammen for å hindre byggingen av kjernekraftverk i deres kommune. Avhandlingen skal ta for seg aksjonenes handlingsforløp og konsekvenser. Hovedproblemstillingen som skal besvares, er å finne ut av hvorfor Stortinget bestemte seg å utsette utbyggingen av kjernekraftverk. Var det grunnet lokale protester? Eller var det av andre grunner? Har lokale aksjoner eller lokalforsamlinger i Norge så stor makt at de kan påvirke statlige beslutninger?

Avhandlingen vil presentere den historiske bakgrunnen for introduksjonen av kjernekraft i Norge, stortingsdebatten om kjernekraft og de lokale protestaksjonene. Hvorfor ble kjernekraft i det hele tatt lansert som et alternativ? Norsk energipolitikk hadde lenge bygget på ideen om at energien skulle være for alle. Det var en politisk oppfatning at tilgjengelig og billig energi for industrielt og alminnelig forbruk, ville føre til en modernisering av Norge. Vannkraften som nordmenn lenge hadde lent seg på, var ifølge prognoser ikke tilstrekkelig i fremtiden. Styresmaktene i Norge måtte derfor finne alternative kilder til energi, og det var slik kjernekraft kom på banen. Siden slutten av 2.verdenskrig hadde nordmenn forsket på kjernekraft, men ikke bygget kommersielle kraftverk. Norge hadde dermed gode nok kunnskaper om fagfeltet, til å kunne bygge ut slike kraftverk. Lokaliseringen av kraftverkene skulle derimot bli et problem. De ble møtt av lokale protestaksjoner. Ingen ville ha kjernekraft, i alle fall ikke i eget nærområde.

I den avsluttende fasen av avhandlingen, vil først de lokale protestaksjonene i Kragerø og Lindås bli dekket. Deretter vil stortingsdebatten om kjernekraft i Norge bli analysert og oppsummert, før jeg diskuterer og svarer på hovedproblemstillingen i oppgaven: I hvilken grad kan man si at de lokale protestaksjonene mot kjernekraft i Norge på 1970-tallet, bidro til utsettelsen og omsider skrinleggingen av norsk kommersiell kjernekraft?

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	4
Innholdsfortegnelse	5
Forord.....	7
1 Innledning.....	8
1.1 Presentasjon av tema	8
1.2 Tema og problemstillinger	9
1.3 Litteratur og metode.....	12
2 Kraftlandskapet i Norge på 1900-tallet	14
2.1 Vannkraftens viktighet.....	14
2.2 Kommunene blir pålagt større ansvar for energi.....	15
2.3 Høykonjunktur, el-kraftinvestering og etterkrigstid på godt og vondt.....	17
2.4 Etterkrigstid og kraftutbygging.....	20
2.5 Hva var NVE og hvilken innflytelse hadde NVE?.....	26
3 Kjernekraftens inntreden i Norge	29
3.1 Sivil kjernekraft.....	29
3.1.1 Framveksten av sivil kjernekraft.....	29
3.1.2 Ulykker og risikodiskusjoner	30
3.2 Forsvarets forskningsinstitutt og starten på norsk atomenergiforskning	32
4 Teknokratisk dominans og stortingsdebatten.....	38
4.1 Stortingsmelding 1969-1970 – Norges elforsyning	40
4.2 Stortingsmelding 1973-74 – «Norge står overfor en ny energisituasjon»	43
5 Kjernekraften blir offentliggjort i Norge	50
5.1 Kragerø.....	50
5.1.1 Nybu blir annonsert som den mest aktuelle byggeplassen for kjernekraftverk	50
5.1.2 «Aksjon mot atomkraftverk»	54
5.2 «Strilekrigen» mot atomkraft – Lindås.....	64
6 Energidiskusjonen fra 1974, stortingsdebatter og skrinlegging av atomkraft	74
6.1 Tilråding fra industrikomiteén	74
6.2 Stortingsforhandlinger 13. mai 1975 – Om energiforsyninga i Noreg i framtida	77
6.3 Stortingsdebatten – en oppsummering	92

7	Diskusjon og konklusjon	95
8	Referanser/Litteraturliste	103
8.1	Avisartikler.....	103
8.2	Stortingsdokumenter.....	106
8.3	Litteratur.....	107

Forord

For litt over 5 år siden, flyttet jeg til Vestfold alene og optimistisk for å lære en del nye ting, og møte en del nye mennesker. Litt over 5 år senere, kan jeg stolt si at jeg har overgått egne forventninger.

Da veilederen min først fortalte meg om at det kunne stått et kjernekraftverk utenfor Kragerø, ble jeg umiddelbart interessert. Hvorfor har jeg aldri hørt om dette før? Og hvorfor ble det ikke noe av? Det var spørsmålene som først dukket opp. Spørsmålene ble fort en inspirasjon, da jeg ønsket å grave dypere i hva som faktisk skjedde.

I tillegg til å stå for inspirasjonen til mastergradsavhandlingen min, vil jeg også takke min veileder, Dag Ove Skjold, for hjelpen jeg har fått i løpet av skrivingen. Jeg vil takke for hjelp med litteratur, motiverende samtaler og fruktbare innspill underveis. I tillegg vil jeg takke min samboer, Tiril, for å ha holdt ut i løpet av det siste året. Etter mange dager med sutring, sukking og klaging, har du motivert meg og hjulpet meg gjennom perioden. Jeg vil også takke min mor, for korrekturlesing, og resten av familien for motivasjon og «pushing».

Ikke minst vil jeg gi en stor takk og hilsen til mine medstudenter fra USN. Takk for 5 flotte og lærerike år. Takk for utallige timer på grupperom, i kollokvier og i undervisning. Hverdagen hadde ikke vært den samme uten.

Bergen, 15. september 2022

Martin Nordrik Hansen

1 Innledning

1.1 Presentasjon av tema

Vi befinner oss i Kragerø på en junidag i 1974. Sommeren er rett rundt hjørnet, og folk sparer opp penger til ny TV for å se fotball-VM i farger for aller første gang. Selv om Norge ikke skulle delta, var det likevel stjernespekket med spillere som Gerd Müller, Franz Beckenbauer og Johan Cruyff. Fokuset skulle derimot komme til å være på noe helt annet i Kragerø denne sommeren. 7. juni 1974 var det nemlig et møte i Arendal, igangsatt av Norsk Vassdrag og Energidirektorat (NVE). På møtet ble det presentert at Nybu i Kragerø Kommune var – om Stortinget skulle ønske det – den mest egnede plassen for Norges første kommersielle kjernekraftverk.¹ Dette kom som et sjokk for lokalbefolkningen i Kragerø, som ved hjelp av nasjonale motstandsbevegelser mot atomkraft raskt fikk i gang protester mot og debatter om det nye planlagte kjernekraftverket. Men hvorfor skulle man egentlig bygge et kjernekraftverk i Kragerø?

For å kunne svare på dette, kan det være hensiktsmessig å gå tilbake til året 1945. Krigen var over i Norge, landet var igjen en fri nasjon og Arbeiderpartiet kom til makten ved Einar Gerhardsens første regjering. Norge skulle gjenoppbygges og reises på nytt. Hvordan skulle man klare det? I Norge hadde politikerne det de mente var den beste løsningen, nemlig å satse på kraftutbygging og storindustri. Norge hadde siden før andre verdenskrig hatt tradisjoner når det gjaldt utbygging av vannkraft, men tidligere i hovedsak i regi av kommunene. Nå skulle det bygges ut i større skala enn tidligere, med høyere grad av statlig involvering. Etter anbefalinger og utredninger fra NVE, bygget staten etter hvert ut vannkraftverk i de største fossefallene i landet, og banet med det vei for en ekspanderende storindustri.

I tillegg til fokus på energitilførsel for storindustrien, var det også politisk enighet om billig og tilgjengelig energi for folket. Strømprisene skulle reguleres, slik at de var på lavest mulig nivå. Prisene var dermed akkurat høye nok til at de dekket utgiftene for drift av kraftverkene. Dette fortsatte fra krigens slutt, og videre inn i 1950-tallet og starten av 1960-tallet. Problemet med en slik politikk i denne perioden, var at de

¹ Aust Agder Blad 1974: 2

økonomiske oppgangstidene i slutten av 50-tallet førte til større etterspørsel av energi enn det kraftverkene klarte å produsere. De lave prisene førte i tillegg til et høyere forbruk, som etter hvert skulle bli vanskelig å dekke. Med prognoser om ytterligere vekst i energiforbruk måtte dermed staten se etter flere former for energi, som kunne supplere vannkraften. Blant disse kildene, kom altså ideen om atomkraft.

1.2 Tema og problemstillinger

Denne oppgaven vil i hovedsak ta for seg den folkelige kjernekraftdebatten på 1970-tallet, og da hovedsakelig i Kragerø- og Lindås-området. Kragerø kommune hadde to plasser der Norsk Vassdrag og Energidirektorat (NVE) hadde prioriteringer for bygging av kjernekraftverk. Da disse to plassene ble presentert, hadde ikke NVE informert de folkevalgte i kommunen, og det hele kom som et sjokk for lokalbefolkningen i Kragerø. Reaksjonene som fulgte bar preg av det såkalte NIMBY²-syndromet. Dette kan forklares med at befolkningen i et nærområde kan motsette seg tiltak som skaper endring, men som sannsynligvis ikke ville reagert om det hadde skjedd et annet sted. På kort tid utviklet nemlig lokalbefolkningen i Kragerø, med hjelp av nasjonale protesterende mot atomkraft, en opposisjon mot NVE. I Lindås så man en lignende protest, men med ulike virkemidler. Aksjonen brukte blant annet sivil ulydighet som virkemiddel, i tillegg til for eksempel underskriftskampanjer. Denne oppgaven vil gjøre rede for denne utviklingen, samt drøfte resultatet av protestene og vil forsøke å presisere hvilken makt lokalbefolkningen fikk i saken mot atomkraft. Den vil forsøke å besvare problemstillingen: *I hvilken grad kan man si at de lokale protestaksjonene mot kjernekraft bidro til utsettelsen og omsider skrinleggingen av norsk kommersiell kjernekraft?*

Det er også viktig å ta til betraktning at 1960- og starten av 1970-årene, var en periode der det i større grad enn tidligere oppstod politiske motkulturer. I disse tilfellene kan vi kalle det som skjedde for aksjoner. Aksjoner blir av statsviterne Johan P. Olsen og Harald Sætren brukt om politisk aktivitet med noen visse kjennetegn.³ Kjennetegnene er:

² «Not In My BackYard»

³ Olsen & Sætren 1980: 14

For det *første* er det en form for kollektiv politisk atferd som må avgrenses mot individuelle former for deltakelse. For det *andre* er det en form for kollektiv atferd som fremmes utenfor det representative systemets regulære kanaler for deltakelse og representasjon. For det *tredje* er det en form for atferd som er ad hoc. Virksomheten har en relativt klart avgrenset tidshorisont. Målet er ikke permanent representasjon, myndighetsposisjoner eller regjeringsmakt.⁴

Protestene, som vi skal se på i kapittel 5, bar i stor grad preg av disse kjennetegnene.

Oppgaven vil i tillegg brukes som en case-studie som eksempel for den desentraliserte makten i Norge, altså hvilken innflytelse lokalsamfunn har på statlige avgjørelser. Ifølge flere statsvitere som arbeider med territoriell politikk, har nemlig den skandinaviske statstradisjonen blitt omtalt som en egen kategori når man sammenlignet med andre europeiske land. Årsaken til at de skandinaviske landene har blitt plassert i en egen kategori, er på grunn av den desentraliserte statstradisjonen. Lokale myndigheter i de skandinaviske landene har og har hatt stor grad av autonomi.⁵ Norge skiller seg i tillegg ut sammenlignet med de andre skandinaviske landene. Selv om alle de skandinaviske landene har større grad av desentralisert styre og en stor grad av lokal autonomi, har Norge likevel en enda større grad enn de andre. Samtidig har sentralmakten, ifølge Loughlin, Hendriks og Lidström i landet mindre dominans enn i de andre skandinaviske landene.⁶ Denne avhandlingen vil bruke disse teoriene som et slags rammeverk. Kjernekräftdebatten denne oppgaven omtaler vil kunne styrke, eller svekke, forutsetningen om at Norge har stor grad av lokal autonomi og at norske lokale makter har stor innflytelse på sentralmaktens avgjørelser, basert på resultatene.

For å kunne redegjøre og drøfte rundt denne debatten vil oppgaven først lage et historisk rammeverk. Avhandlingen vil redegjøre for norsk krafthistorie, samt kommunenes rolle innenfor den norske kraftutviklingen. I løpet av 1800-tallet og videre inn på 1900-tallet var det nemlig kommunene som var ansvarlig for infrastrukturen som la til grunn for det norske elkraftsystemet vi har i dag. I samme periode kan man også

⁴ Olsen & Sætren 1980: 14

⁵ Loughlin & Peters 1997, henvist i Skjold 2015: 28

⁶ Loughlin, Hendriks & Lidström 2011, henvist i Skjold 2015: 28-29

gjennom kraftutbyggingen se innflytelsen kommunene fikk, samt konsekvenser av denne innflytelsen.

Det var dog ikke bare kommunene som hadde påvirkning på det norske energilandskapet. I årene før andre verdenskrig var energisituasjonen i landet nokså «kaotisk» og uten en klar retning. Deretter ble det en endring på i årene etter krigen. Da satt Arbeiderpartiet i regjeringssposisjon, og partiet var på den tiden bestemt på at Norge for enhver pris skulle satse på storindustri og produksjon av energi. Det var en unison tanke om at mer og lettere tilgjengelig energi ville føre til en modernisering av landet. Dermed bygget Norge ut så mye vannkraft som økonomien tillot, samtidig som de så etter nye energikilder som skulle dekke opp for behovet. Blant disse nye energikildene virket kjernekraft i lang tid å være den best egnede for oppgaven. Det var lenge på tapetet, som den mest økonomiske og effektive energikilden etter vannkraften.

Kjernekraften var den høyest anbefalte energikilden fra fagstyret sin side. Debatter, protester og motbevegelser skapte uro omkring kjernekraft. Etter at protestene og aksjonene mot kjernekraft startet, så man samtidig en tendens til at politikernes meninger snudde. Ved en stortingsdebatt angående Norges energifremtid, ble det vedtatt at kjernekraften skulle settes på vent, inntil man visste mer om farene ved kjernekraften. Spørsmålet da er hvorfor det snudde. Sikkerhetsspørsmålene var ikke nye i 1975, og det var ingen nylige større ulykker man visste om som kunne ha påvirket politikernes meninger.

Innen det historiske rammeverket for oppgaven vil det også være naturlig å trekke inn atomkraftutviklingen på verdensbasis. Slutten av andre verdenskrig førte til en enorm akselerasjon innen atomkraft. Spesielt blant stormaktene i verden var det nærmest essensielt å ha tilgang på atomvåpen. Et biprodukt av disse våpnene var da selvsagt kraft og energi. Uten noen særlig folkelig debatt startet stormaktene utbygging av atomreaktorer og kjernekraftverk. Det var for rikets beste at dette skulle skje, og det var ikke oppe til diskusjon.

1.3 Litteratur og metode

Denne avhandlingen er en studie som baserer seg på primærkilder, i form av blant annet aviser, stortingsmeldinger og stortingsdebatter, og sekundærkilder i form av tidsskrifter og relevant litteratur. I arbeidet med avisartikler, har det vært viktig å være kildekritisk til hvordan sannheten ble fremstilt. Overskrifter og utsagn kan ha vært overdrevne for å skape et større engasjement omkring ulike saker. Likevel har det vært viktig å henvise til slike artikler, for å få frem holdningene avisene hadde. Ifølge historikeren Jan Eivind Myhre, er det viktig at «kildekritikk ikke nødvendigvis har vekt på kritikk, men betyr *kildetolkning*»⁷. Når man skriver historie og bruker primærkilder, er det sentralt for historikeren å tolke kildene. Det vil si at man leser kildene i forhold til en helhet, og helheten i forhold til kilden. Det er det man ifølge Myhre kaller «å forstå ting hermeneutisk»⁸. Jeg vil derfor i fortolkningen av kildemateriale, for eksempel se avisartiklene og protestaksjonene i lys av kjernekraftdebatten, i tillegg til å se kjernekraftdebatten i lys av avisartiklene og protestaksjonene.

Nyhetsdekningen fra *Kragerø Blad* er det jeg baserer mesteparten av informasjonen om aksjonen mot kjernekraft i Kragerø kommune. Det var en sak som virket å engasjere mange, både i lokalsamfunnet og i områdene rundt. For å få frem «stemmen» til lokalsamfunnet har jeg derfor også tatt i bruk leserinnlegg i avisene. På lignende vis, baserer jeg også aksjonen mot kjernekraft i Lindås hovedsakelig på avisartikler. I tillegg til dette, bruker jeg *Strilekrigen mot atomkraft*, skrevet av en lokal journalist fra området, Bjarne Åsgard, som støtte.

For å se på debatten fra et politisk og teknokratisk perspektiv, har jeg som nevnt tatt i bruk stortingsmeldinger, innstillinger og lignende skriv fra Stortinget og andre myndigheter. Ved hjelp av dette politiske skriftlige materialet, har jeg kunnet danne et grunnlag for hvordan energisituasjonen i landet utviklet seg fra midten av 1940-tallet og utover i århundret til omtrent midten av 1970-tallet. Stortingsmeldingene, og særlig debatter fra Stortinget, har vært til nytte for å skape et større inntrykk i de ulike politiske meningene omkring kjernekraft og energisituasjonen.

⁷ Myhre 2014: 27

⁸ *Ibid.*: 18

Det er ikke skrevet mye om kjernekraftdebatten i Norge på 1970-tallet. Derfor var det utfordrende å finne hensiktsmessig litteratur. Det var derfor først og fremst naturlig å se på aviser og stortingsmeldinger. Avisene fant jeg ved å søke på Nasjonalbibliotekets nettsider, der store deler av norske aviser har blitt scannet og digitalisert. I tillegg har jeg søkt etter litteratur på biblioteket ved USN sin tjeneste Oria, i tillegg til Nasjonalbiblioteket. Stortingsmeldinger, -debatter, -proposisjoner og lignende har jeg funnet ved å søke på Stortingets nettsider. Der har de også scannet og digitalisert ulike skriv fra Stortinget så langt det er dokumentert.

Litteraturen jeg har brukt for å danne det historiske rammeverket for oppgaven, altså norsk energihistorie på 1900-tallet og særlig i perioden 1945-1970, har jeg også funnet gjennom søk på Oria. I tillegg til søk på Oria, har jeg fått råd om litteratur fra veileder. For å finne ytterligere litteratur, har jeg brukt «snowballing» metoden. «Snowballing» blir omtalt av den svenske professoren i informatikk, Claes Wohlin, som et veldig godt alternativ til søking i databaser.⁹ Snowballing vil si at man leter i litteraturlisten til et verk for å finne annen litteratur som kan være relevant for det en arbeider med. Det hjalp meg også å verifisere at litteraturen jeg fant, ville være troverdig. Jeg vil også nevne at jeg har brukt oppslagsverk og leksikon for å forklare ukjente begreper eller hendelser.

⁹ Wohlin 2014: 1

2 Kraftlandskapet i Norge på 1900-tallet

2.1 Vannkraftens viktighet

I Norge har vannkraft, også omtalt som «Det hvite kull», vært og er fremdeles en ekstremt viktig energiresurs. I flere hundre år har elvene og fossefallene i landet vært avgjørende for den norske økonomien. Fra 1500-tallet var elvene og vannveiene viktige ressurser for å transportere tømmer fra innlandet til kysten. I tillegg var vannkraften avgjørende for energien som ble brukt på sagbruk og kornmøller, og i senere tid også jernverk. Vannkraften og vannveiene var også vel så viktig for energien som det var for folkespredningen. De største byene i Norge er plassert ved elver og kystområder, nettopp på grunn av viktigheten av vannkraft.¹⁰

I de fleste førindustrielle vestlige samfunn var rennende vann en viktig energikilde. Etter nye teknologiske framskritt rundt den industrielle revolusjonen på 1800-tallet endret dette seg for store deler av verden. Den nye teknologien førte til at verden hadde tilgang på mer energi enn tidligere. Dampkraften og dampturbinene ble den viktigste energiformen i århundret som fulgte. For Norge gjaldt ikke dette i lik grad. Industrialiseringen og elektrifiseringen av landet var ikke like avhengig av dampkraft og dampmotoren som andre deler av verden. Dampkraften spilte en viktig rolle i norsk energihistorie, men vannkraften fortsatte å være den dominerende energiformen i landet.¹¹

Vannkraften i Norge stod ved starten av 1900-tallet for rundt 70% av energien brukt i elektriske anlegg i landet. Framgangen i industrien førte til en videre økning i bruk av vannkraft. Innen 1920 hadde den nådd 90%, og innen 1950, 95%. Dampkraft hadde også, i absolutte tall, en gradvis økning i løpet av starten av 1900-tallet. Vannkraften fikk imidlertid en mye større vekst enn dampkraften. Så mye større at dampkraften var

¹⁰ Avsnitt baserer seg på: Skjold 2009:32

¹¹ Ibid.

på vei til å bli marginalisert.¹² I Norge var derimot «slaget» mellom vannkraft og dampkraft avgjort mange tiår tidligere. Den første stasjonen i Norge som genererte strøm brukte vannkraft, og ble bygget i 1877. I løpet av 1880- og 1890-tallet ble det laget stasjoner som brukte dampkraft, men den nye teknologien fikk aldri noen ledende rolle. Etersom omtrent 70% av energien i 1901 kom fra vannkraft, ble det bygget svært få dampdrevne stasjoner etter denne perioden.¹³

En annen grunn til at Norge ikke brukte dampkraft i så stor grad, var at landet hadde en senere industrialisering sammenlignet med andre land. Nabolandet Sverige hadde til sammenligning rikelig med vannkraft, men industrialiserte tidligere enn Norge og dampkraften ble mer verdifull for svenskene, til tross for det store vannkraft-potensialet. Selv om dette er relevant, er det i tillegg tydelig at om Norge ikke var i stand til å utnytte fossefallene og vannkraften, ville dampkraften spilt en mer betydelig rolle.¹⁴

2.2 Kommunene blir pålagt større ansvar for energi

Norge skilte seg ikke bare ut når det gjaldt energiutvinning. Norge var ett av få land i Europa som i hovedsak hadde det man beskrev som offentlig strømforsyning. Dette gjaldt også land som Storbritannia, Sverige og deler av Tyskland. I land som Frankrike, Italia, Nederland, Tyskland, Spania, Danmark og flere andre var strømforsyningen hovedsakelig dominert av private selskaper. Grunnen til den private dominansen, var først og fremst at teknologien til strømgenerering og -forsyning på slutten av 1800-tallet fremdeles var ubebygget. Det var en ny og uforutsigbar teknologi. Det var dermed naturlig at private entreprenører, i de aller fleste land, stod i spissen for veksten av den nye industrien. Det startet på 1870-tallet med små generatorer som forsynte elektrisk lys. I tiåret som fulgte kom såkalte blokkstasjoner, som var små stasjoner som forsynte lys til boligblokker. På 1880-tallet åpnet nemlig de første private strømgenererende stasjonene. Dette var forretninger som genererte strøm og solgte den til private

¹² Avsnitt baserer seg på: Skjold 2009:33

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid.

abbonnenter. Den første slike stasjonen som åpnet i Norge var også privateid, og åpnet i 1885.¹⁵

Utviklingen i Norge skulle derimot vise seg å ta en annen vei. Lokale myndigheter i landet hadde tidlig påtatt seg ansvaret for å forsyne lokalbefolkningen med strøm. Allerede ved 1890-tallet, da strømmen fikk sitt norske gjennombrudd, var det stor interesse i enkelte kommuner. Bare 6 år etter den første blokkstasjonen ble åpnet i 1885, ble det nemlig åpnet en stasjon i Hammerfest. Den var eid av byen Hammerfest, og bestemt av byens byråd. Det ble den andre stasjonen av sitt slag i Norge, og da den første som var eid av det offentlige. I løpet av 1890-tallet fulgte flere norske byråd Hammerfest sitt eksempel, og i løpet av tiåret fikk omtrent tjue nye norske byer strøm. Over halvparten av disse var eid av lokale myndigheter, og resten av private selskaper.¹⁶

Så, mens det i Europa spredte seg en blandet eierskapsstruktur innen energigenerering og -forsyning, var det i Norge få privateide el-forsyningsselskaper etter 1890-tallet. I Europa så man derimot et mangfold av både private og offentlige el-forsyningsselskaper. I mange land var private selskaper dominerende frem til etter andre verdenskrig, og i noen land også i lengre tid. I Norge på den annen side, hadde strømmens status endret seg ved hundreårsskiftet. I løpet av 1900-1910-tallet hadde den endret seg fra en nysgjerrig, risikabel og usikker teknologi, til en handelsvare med stor tilgjengelighet. I den samme perioden så man også at omtrent ingen av de private kraftstasjonene ble bygget for å forsyne offentligheten. Det var derimot lokale myndigheter som sørget for at offentligheten skulle være forsynt med strøm. Av de 410 lokalitetene som i 1924 hadde tilgang til strømgenererende stasjoner eller distribusjonsnettverk med merkverdig påvirkning på offentlig forsyning, var 394 av disse eid av lokale myndigheter.¹⁷

¹⁵ Avsnitt baserer seg på: Skjold 2009: 35-37

¹⁶ Ibid.: 37

¹⁷ Ibid.

2.3 Høykonjunktur, el-kraftinvestering og etterkrigstid på godt og vondt

Starten av 1900-tallet skulle by på stor økonomisk vekst i landet. Innen primærnæringene så man en naturlig vekst i årene fram mot første verdenskrig.¹⁸ Veksten i inntekter ville også bety en åpning for ekspansjon andre steder, og nettopp i løpet av første verdenskrig, skulle dette bli et faktum. Noen få måneder etter krigens utbrudd, oppstod det en voldsom høykonjunktur i landet.¹⁹ I krigsperioden 1914-1918, samt årene fra 1918-1920, var det en spekulativ og ekspansiv pengepolitikk i en periode med boomtendenser og enorme pengerikeligheter.²⁰ Med den gradvis økende aktiviteten hos de lokale myndighetene i landet, forsterket denne perioden den formidlende rollen hos kommunene. Den spekulative pengebruken gjorde at kommunene investerte ekspansivt, og spesielt innen energi. Investeringene var i stor grad spekulative, og over halvparten av kommunene gikk i praksis konkurs.²¹ Dette satte en demper for den kommunale økonomiske selvstendigheten, men det viser hvor mye innflytelse lokale myndigheter hadde på infrastrukturell ekspansjon, samt hvor stort fokus det var på kraftverksutbygging.

Det største problemet med disse investeringene, var at det var langvarige investeringer for kortvarige mål. Den økende forespørselen for energi som viste seg i krigsårene, hadde inspirert til store håp for fremtiden. Dette førte til mange prosjekter for kraftverksstasjoner og strømovertføringsystemer.²² De nye stasjonene stod ikke ferdigstilt før tidlig på 1920-tallet, i en periode der etterspørselen hadde stagnert. Dermed var produksjonen av energi som behøvdes et tiår i forveien, ikke like viktig lenger. I løpet av 1920-tallet så man en vekst på omtrent 50 prosent i strømproduksjonen, og på 1930-tallet en vekst på litt under 20 prosent. Den økonomiske depresjonen viste seg dermed også innen kraftverksindustrien. Det ble bygget færre nye kraftverk og veksten lå hovedsakelig i ekspansjonen av allerede eksisterende kraftverk.

¹⁸ Hodne og Grytten 1992: Kapittel 4

¹⁹ Hodne og Grytten 1992: Kapittel 5

²⁰ Ecklund 2000: 54

²¹ Se Danielsen et al. 1987

²² Skjold 2009: 72

Etter krigen kjempet kraftselskapene for å selge kraften de produserte, i motsetning til før krigen, da forbrukerne måtte kjempe for å få dekket sitt kraftbehov.²³

Mengden energi som ble produsert og fordelt i Norge var i 1922 på verdenstoppen. Prosentvis hadde i overkant av 60% av nordmenn tilgjengelig strøm i hjemmet. Canada og USA som neste land på listen hadde forholdsvis under 40% tilgjengelig strøm i hjemmet.²⁴ Starten av 1900-tallet så innføringen av elektrisk belysning i gatene, elektriske lamper på kontorer og i butikker, og ikke minst elektrisitet innen industri og håndverk.²⁵ Norge hadde sammenlignet med andre land et relativt overskudd av det som den gang var et luksusprodukt. En viktig faktor til dette var at el-produsentene ikke økte enhetskostnaden, til tross for økte driftskostnader. Det var viktigere å forsørge flere med strøm til billigere priser enn det var å forsørge færre til dyrere priser.²⁶ Dette fungerte som en sosial revolusjon i mellomkrigstiden. I norske hjem fulgte det en modernisering, med innkjøp av nye hvitevarer og mer moderne elektriske husholdningsprodukter. Det var «lettere å være husmor»²⁷ på grunn av den innlagte strømmen og de nye elektriske produktene.²⁸ Grunnen til at dette var mulig, kom av den høyt tilgjengelige og billige strømmen. Det hjalp også selvsagt at lokale myndigheter stod for majoriteten av kraftverkene.²⁹

Prisene, samt tilgjengeligheten på elektrisitet var derimot ikke bare en fordel. Det, i tillegg til den økonomiske krisen som rammet landet, førte til at folket hadde «nok» strøm. Staten eide nemlig også kraftverk, og ønsket å selge den produserte energien til kommunaleide stasjoner og bedrifter. Men i en periode der kommunaleide bedrifter og stasjoner hadde et overskudd av elektrisitet, var det selvsagt ingen som så behovet til å kjøpe mer fra statlige kraftverk. Staten innså dermed at de hadde større problemer enn kommunene. Dette kom av at kommunene stort sett hadde monopol på formidling av elektrisitet på lokalt nivå. Hos staten, på den andre siden, lignet det mer på et engros.

²³ Ibid. : 73

²⁴ Skjold 2015:61

²⁵ Endresen 1992: 55

²⁶ Skjold 2009: 74

²⁷ Aftenposten nr. 766 1909, sitert i Endresen 1992: 58

²⁸ Endresen 1992: 58

²⁹ Skjold 2015: 74

Staten var altså mer avhengig av å få inn kunder for å kunne konkurrere. De hadde ikke kunder som var avhengig av dem, som kommunene derimot hadde.³⁰

Grunnen til at staten hadde så mye energi å selge, kom av et statlig prosjekt som hadde pågått siden tidlig på 1900-tallet. Fra 1906 og utover hadde den norske stat kjøpt rettighetene til norske fossefall, og innen 1918 var staten en av de største fossefalleierne i Europa. Målet for dette innkjøpet var å sikre nasjonalt eierskap hos de største fossene, samt fossene som hadde størst potensiale innen industriell utvikling. Fossene ble derimot ikke utnyttet til energi med det første, og etter kort tid ble særlig lokale myndigheter på Østlandet utålmodige. Staten hadde ikke fulgt opp de økte forventningene. Det ble dermed argumentert for at staten enten måtte gi bort noen av fossefallene til villige utviklere som var i stand til å utnytte fossefallene, eller at staten selv måtte bygge ut kraftverk. Representanter fra de østlige distriktene begynte å helle mer mot at staten skulle stå ansvarlig for kraftverksutbyggingen ved de største fossefallene, slik at de kunne forsørge lokalsamfunnene med strøm og hjelpe til med moderniseringen av landet.³¹

I perioden 1905-1920 dominerte Venstre på Stortinget, og en av deres politiske hovedsaker var å formidle den billigst mulige strømmen til så stor del av befolkningen som mulig. Det var dermed naturlig at partiet var enige om at staten burde stå for utbyggingen av kraftverk på de største og beste fossefallene i Norge.³²

Dette var dog ikke den eneste grunnen til at det som ble kalt Nore-Prosjektet startet opp. Mye av grunnen var konsekvensene etter første verdenskrig. For det første, var det nedgang i importen av kull, koks og flytende drivstoff. Dette førte til energimangler i Norge under krigen. Dette fikk store konsekvenser for både store bedrifter og vanlige husholdninger. Dermed ble det naturlig at staten skulle aktivt gripe inn for å erstatte det som ble tap. For det andre, ble det under perioden med energimangel mer realistisk å skulle bygge ut større kraftverk. Store vannkraftverksprosjekter virket ikke lenger like risikabelt som tidligere, fordi det virket lønnsomt å bruke elektrisk strøm framfor strøm fra brensel. For det tredje førte krigen til at det, til tross for energimangelen, var

³⁰ Skjold 2009: 76-77

³¹ Skjold 2009: 58

³² Ibid.

ekstremt gode økonomiske forhold i landet. Dermed var det mindre krav for statlige investeringer. For det fjerde ble det i løpet av krigen nye synspunkt når det gjaldt forbedring av strømforsyning. Store prosjekt som for eksempel Nore skulle satses på, nettopp fordi at store kraftverk og etablerte distribusjonsplasser ble sett på som avgjørende for framtiden.³³ Disse faktorene førte til at Nore-Kraftverket ble bygget, og ved slutten av 1920-tallet stod det klart til å formidle strøm til befolkningen.³⁴ Som nevnt tidligere, var kommunene i stor grad selvforsynt på energi, via de mange kraftverkene som ble bygget i etterkrigstiden. Derfor skulle det innledningsvis bli problematisk for store statlige kraftverk å levere energi fra en ny kilde.

2.4 Etterkrigstid og kraftutbygging

Den kommunale el-ekspansjonen dominerte som tidligere nevnt i årene etter første verdenskrig. Men man så også en statlig vilje til kraft-ekspansjon på 1920-tallet. Staten hadde investert i flere av de største vannkraftkildene, og hadde som intensjon å lage store kraftverk som ved hjelp av gode linjnettverk skulle kunne supplere billig strøm. For de fattigere delene av landet var dette en måte å få tilgang til billig strøm.³⁵ Men ved slutten av andre verdenskrig skulle man se et skifte i denne kraftpolitikken. Der staten tidligere hadde fokusert på en landsomfattende supplering av energi, skulle nå fokuset skiftes til en ny satsning, nemlig storindustri.

Arbeiderpartiet, som hadde kommet til makten før krigen, hadde en klar visjon om hvordan Norge skulle gjenreises. Grunnen til at visjonen ikke var igangsatt tidligere, var for det første på grunn av krigen og for det andre på grunnlag av at partiet ikke enda hadde hatt flertall på Stortinget. Etter valget i 1945, endret imidlertid dette seg. Landet skulle nå moderniseres og utvikles til å bli en velferdsstat. For å kunne oppnå dette, mente den sittende regjeringen at man måtte satse på et samarbeid mellom stat og storindustri.³⁶ I det følgende skal vi se på hvordan dette gikk seg til. Først og fremst hvordan staten jobbet for å finansiere de nye kraftverkene, og deretter hvordan utviklingen var på 1950- og 1960-tallet.

³³ Ibid. : 58-59

³⁴ Ibid. : 77

³⁵ Skjold 2006: 20 & 25

³⁶ Ibid. : 26

Etter valget var Arbeiderpartiet raskt i gang med moderniseringsplanene. Det kom tidlig frem at det viktigste å satse på var det som gav størst utbytte per arbeider. Det ble konkludert med at det som ville resultere i dette var en sterk industri. En moderne nasjonal industri ville gi de beste økonomiske forutsetningene, som ville tilsi en større pengerikelighet å fordele. Innenfor industrien hadde Norge rikelig av råvarer å satse på. Fra malm i de mange fjell og gruver til tre og tømmer i de mange skoger var det nok å velge mellom. Den viktigste nasjonale satsningen var derimot verken malm eller tømmer, det var derimot den store mengden med billig vannkraft. Bruken av vannkraft for å elektrifisere den norske industrien skulle være avgjørende for moderniseringen av Norge.³⁷ Til tross for at det var mangel på det meste, var det en politisk enighet om at man skulle gjenreise landet i løpet av de fem første årene etter krigen. Med tro om at vannkraftutbygging og kraftforedlende industri ville føre til en gjenreisning og modernisering av landet, og en vilje til å gjennomføre planene, så Norge en merkbar utvikling i løpet av de neste par årene. Allerede i 1947 var det 60 kraftverk i ulik størrelse som var under konstruksjon. Til tross for valutamangel, investerte Norge altså i det de trodde på, nemlig energi og storindustri.³⁸

Den storindustrielle satsningen i landet var en visjon som skulle vise seg å være gjeldende også internasjonalt. To år etter krigen ble som kjent det amerikanske gjenoppbyggingsprosjektet Marshallhjelpen lansert. Marshallhjelpen hadde som mål å låne midler til Europa, slik at økonomien og infrastrukturen kunne gjenoppbygges etter flere år med ødeleggende krig. Amerikanerne gav derimot ikke bort økonomisk hjelp uten at mottakerne hadde konkrete planer for å gjenreise landet. Norge var på sin side et av landene med en klar idé om hvordan gjenreisningen skulle foregå, og ble et av landene som takket ja til Marshallhjelp. Ikke bare ville det bety økonomiske midler til utbygging av kraftverk som skulle supplere storindustrien, men også en internasjonal støtte.³⁹

Politisk var det naturligvis ikke alle som delte visjonen om at satsing på storindustri måtte prioriteres. Innad i Arbeiderpartiet var det blant annet noen som mente at man burde satse på å ytterligere styrke jordbruket. I tillegg var det andre som hevdet at satsingen på storindustri ville være negativt fordi det ville si at Norge i større grad ville

³⁷ Ibid. : 27-28

³⁸ Gøthe 1992: 189-190

³⁹ Skjold 2006: 28

være avhengig av en internasjonal markedskurs. Dette var på grunn av at produktene som ville komme av storindustrien i størst grad ville måtte eksporteres. Det var naturligvis også motstand fra andre partier i Stortinget, men det til liten nytte. Så lenge Arbeiderpartiet nå hadde flertall kunne de tvinge gjennom sine prioriteringer, og da i form av en satsing på storindustri.⁴⁰

Kort tid etter krigen, så man konkrete eksempler på at storindustrien ble prioritert fremfor energi til det alminnelige. Etter krigen stod det for eksempel tre kraftverk som så og si var ferdigbygde i ulike deler av landet. De gjeldende kraftverkene var Tyin i Sogn og Fjordane, Mår i Telemark og Glomfjord i Nordland. Både Tyin og Mår var plassert i områder der lokalbefolkningen hadde kraftmangel. Mens staten tidligere på 1900-tallet ville bevilget mesteparten av kraften til det alminnelige, ble begge i hovedsak brukt til å supplere storindustri. Glomfjord ble også brukt til å supplere kraft til storindustri, men der var det i motsetning til de andre kraftverkene ikke like lett å bruke kraften til det alminnelige. Det viste et tydelig skille i den statlige kraftpolitikken i motsetning til før 1945. Staten la ikke skjul på hvor prioriteringene nå lå.⁴¹

Likevel så man at den alminnelige forsyningen ikke ble neglisjert på bekostning av satsingen på storindustri. Det var nemlig en politisk enighet både på statlig og kommunalt nivå at man skulle videreføre lavprispolitikken på energi. Ikke bare ble det videreført etter krigen, men også forsterket. Denne politikken gikk ut på at «alle» skulle ha tilgang på rimelig energi, enten det gjaldt storindustri, mindre industri, samt for gårder og husholdninger. Billig og tilgjengelig energi var nøkkelen til moderniseringen og gjenoppbyggingen av samfunnet. For å kunne gjøre dette, innførte myndighetene ved slutten av krigen et prisstopp på strøm. Det ville si at det ikke skulle være en økning i energikostnader. Videre i løpet av 1950-tallet var det statlige og kommunale reguleringer av strømpriser. Reguleringen førte til lave energipriser og et umettelig energiforbruk. Den store kraftverksekspanjonen var likevel ikke nok til å mette energimarkedet. Det skulle ta mange år før man fikk balansert produksjonen og forespørselen energi.⁴² Årene etter 1950 kan kalles for «7,2 %-perioden». Målet for

⁴⁰ Ibid. : 29

⁴¹ Skjold 2006: 30-34

⁴² Ibid. : 156-158

elektrisitetsproduksjonen var nemlig at det skulle øke med 7,2% hvert år, noe som tilsvarte en dobling av forbruket hvert tiende år.⁴³

Årene fra 1945 til 1951 var det en periode som kjennetegnet en initiativrik og målrettet utbyggingsfase. Staten påtok seg et større ansvar når det gjaldt utbygging av kraftverk, samt en større grad av åpenhet til internasjonalt samarbeid når det gjaldt storindustri. Et av de storindustrielle satsingspunktene var produksjon og eksport av aluminium.

Innledningsvis var det imidlertid store utfordringer ved salg og eksport av aluminium. Både Canada og USA hadde, til tross for Norges billige vannkraft, råd til å selge for en lavere pris enn det Norge kunne tilby. Samtidig var det vanskelig å skaffe midler til å finansiere noen av de nye aluminiums-fabrikkene. Det ble nesten løst gjennom et samarbeid med et kanadisk firma, men det brøt gjennom. Det samme gjorde en avtale gjennom Marshallhjelpen. Til slutt skulle det likevel ende med gjennomslag under en avtale med USA. USA hadde på sin side interesse av å beholde aluminiumet de selv produserte, noe som gjorde det mulig for Norge å få realisert sine aluminiumsprosjekter.⁴⁴

Etter disse prosjektene var satt i gang stagnerte den videre kraftverksutviklingen. Det var for det første grunnet økonomiske utfordringer. Staten hadde ikke kapasitet til å kunne bygge ut nye storskala kraftverk så ofte som de kanskje ønsket. Det var andre oppgaver som krevde prioritering av finansielle midler. For det andre var Norsk Vassdrag og Energiforbund (NVE), som var ansvarlig for utbyggingen av statseide kraftverk, allerede opptatt med å bygge ut kraftverkene som var igangsatt tidligere. NVE hadde ikke kapasitet til å bygge ut ytterligere kraftverk.⁴⁵

Det skulle likevel ikke ta lang tid før storindustrien nok en gang skulle stå sentralt i statens prioriteringer. Allerede på midten av 50-tallet startet planleggingen og utbyggingen av flere industri- og kraftverk. Satsningen var fremdeles på aluminiumverk og vannkraftverk. Utviklingen fra 1950- og 1960-tallet så likevel en større grad av private aktører innen utbyggingen av industriverk. Mesteparten av kapitalen kom i tillegg fra utlandet. Selv om staten ikke nødvendigvis eide industrien som ble bygget ut,

⁴³ Endresen 1992: 42

⁴⁴ Skjold 2006: 34-41

⁴⁵ Ibid. : 41

ville det likevel ikke tilsi at staten meldte seg ut av storindustrisatsningen. En av grunnene til at utenlandske aktører ville bygge industri i Norge kom av den billige og lett tilgjengelige vannkraften som staten hadde sørget for. Samtidig hadde staten egne stillinger som proklamerte for at utenlandske aktører skulle investere i norsk industri. Storindustripolitikken hadde dermed utviklet seg fra at staten skulle være ansvarlig for industri og kraft, til nå at den norske staten i større grad ville fungere som tilrettelegger for privat storindustri.⁴⁶

Det var derimot ikke bare for storindustrien staten skulle ha påvirkning når det gjaldt elforsyning. Som nevnt ovenfor var det etter andre verdenskrig ikke en prioritet å sørge for alminnelighetens kraft. Det skulle satses på storindustrien. Likevel så man at mot slutten av 1950-tallet og videre inn i 1960-tallet at mer kraft ble formidlet til fylkeskommunale, interkommunale og kommunale kraftverk. En av hovedgrunnene til denne utviklingen kom ikke nødvendigvis av en holdningsendring fra staten, men heller visjonen til NVEs ledelse. Lederen for NVE i perioden 1947-1960, Fredrik Vogt, hevdet at staten innen kraftsektoren hadde tre hovedansvar. For det første skulle staten være ansvarlig for tilretteleggelse for storindustriell utvikling. For det andre skulle staten ha ansvar for at utbyggingen av el-systemene i landet skulle være rasjonelle, som for eksempel at staten skulle være ansvarlig for å bygge de største kraftoverføringene. Vogt mente også at staten skulle stå ansvarlig for å hjelpe områdene i landet som ikke klarte å bygge ut nok kraftverk på egenhånd. Måten staten skulle bistå disse områdene skulle både være i form av økonomiske midler og kraftoverføring, samt kraftverksutbygging i nærområdene. Samtidig var det ikke intensjonen at staten skulle overta ansvaret for utbygging av elverk. Kommunene skulle, til den grad det var mulig, beholde kraftutbyggingsansvaret. Altså hadde Vogt en tilnærming som lignet mer på de kraftpolitiske holdningene som hadde foregått før andre verdenskrig. Hans stilling i det energiformidlende miljøet i Norge førte dermed til at statskraften også ble fordelt til det alminnelige.⁴⁷

Statens kraftformidlernes ansvar kom til syne i løpet av 1950- og 1960-tallet, og da gjennom økonomiske tilskudd til dårligere stilte distrikter. De økonomiske tilskuddene kom i form av penger som ble til dels trukket fra statsbudsjettet, og til dels som en

⁴⁶ Skjold 2006: 41-43

⁴⁷ Ibid. : 43-44

avgift på strømmen som tilsvarte omtrent 0,1 øre per kilowatt. Men det kom dog ikke bare i form av økonomisk støtte. Som konsekvens av statens kraftutbygging i etterkrigsårene og ut over 1950- og 1960-tallet, ble også alminneligheten støttet med elektrisitet. I denne perioden ble det nemlig bygget ut mest kraft i distrikter som slet med kraftproduksjon. Om det var gjort på grunn av gunstige geografiske forhold eller for å støtte de dårligere stilte distriktene er uviktig. Fordi selv om mesteparten av kraften ble brukt til storindustri, ble også noe av det fordelt til områder som ellers ikke ville hatt tilgang på kraften. Det gjaldt særlig Nord-Norge, der over halvparten av statens kraftutbygging foregikk på 1960-tallet.⁴⁸

Hvis man ser de overnevnte elementene samlet, blir det tydelig hvordan staten arbeidet for å gjennomføre sin storskalavisjon innenfor kraftutbyggingen. For å kunne utvikle norsk storindustri trengte staten større kraftverk. Tanken var at jo større kraftverk man hadde, jo større produksjon fikk man og dermed en mer kostnadseffektiv industri. I Norge var ikke storskalavisjonen et nytt fenomen. Som vi har sett på tidligere, var det store ambisjoner om en kraftverksutbygging på 1920-tallet, både i stat og kommune. Likevel kunne man se at det ble tatt et steg videre etter andre verdenskrig. Kraftverkene som ble reist var mye større enn tidligere, og nye rekorder for største kraftverk ble slått gang på gang. Likevel var det utfordringer i distriktene som lå bak i el-utviklingen. I distriktene måtte staten utvikle overføringssystemer og et forbruksgrunnlag som kunne støtte storskalaplanene.⁴⁹

Storskalaplanene kom også tydelig fram i stortingsmeldingene. Langtidsprogrammet 1962-1965 som ble lagt fram under Einar Gerhardsens tredje regjering la stor vekt på en storskalautvikling i løpet av 1960-tallet. «Regjeringen tar sikte på en sterk økning i investeringene i industri og kraftutbygging. Dette er nødvendig for å sikre en høy vekstrate i industriproduksjonen og for å styrke industriens konkurransevne.»⁵⁰ Kraft- og industriutbyggingen ble dermed ikke bare sett på som noe ønskelig, men som en nødvendighet. Målet for industrien i perioden mellom 1962-1965 var en 20% økning, samtidig som de ville ha en tilsvarende økning i kraftproduksjon for å kunne dekke energibehovet for den økende industrien.⁵¹ Problemstillingen man da satt igjen med, var

⁴⁸ Skjold 2006: 45-46

⁴⁹ Ibid. : 49-50

⁵⁰ St. meld. nr. 60 1960-1961: 47

⁵¹ Ibid. : 47 & 56

hvordan de skulle klare å opprettholde det økende energibehovet. Vannkraften kunne ikke produsere uendelige mengder energi, så Norge ville trenge en annen energikilde for å dekke det økende behovet. I kapittel 4 og 5 skal vi se nærmere på hvordan dette utviklet seg, og hvordan kjernekraften ble et alternativ i det norske energilandskapet.

2.5 Hva var NVE og hvilken innflytelse hadde NVE?

I det foregående har vi vært inne på noen av oppgavene NVE hadde, uten at vi vet noe særlig mer om institusjonen. I det kommende skal vi derfor se litt på hva NVE var, når det ble opprettet og hvilken rolle NVE spilte i norsk energipolitikk. Vi skal i hovedsak sette søkelys på NVEs rolle i årene mellom 1945-1970-tallet, da det ikke vil være hensiktsmessig for besvarelsen å legge vekt på NVEs rolle før andre verdenskrig.

Norsk Vassdrag- og Energidirektorat ble opprettet i perioden 1919-1921. Opprettelsen av NVE kom av at den tidligere kongelige vassdragskommisjonen foreslo at det skulle skapes en ny institusjon som skulle stå ansvarlig for det som omhandlet Norges elforsyning, og med det hvordan man skulle anvende de norske vassdragene. NVE ble dermed tildelt et stort ansvar; de skulle stå ansvarlig for planlegging, bygging, vedlikehold og administrasjon for alle statseide kraftverk, samt anvendelse av norske vassdrag.⁵²

Det ble opprettet i bakteppet av den tidligere nevnte kraft-ekspansjonen etter første verdenskrig og under etterkrigsdepresjonen. Depresjonen hadde ført til en spare- og forenklingsbevegelse i statsadministrasjonen. Dermed var NVEs handlingsrom relativt begrenset i perioden etter opprettelsen. Grunnen til at opprettelsen likevel ble gjennomført, var at man ikke vektla at det ville komme en nedgangstid. Likevel var NVE kommet for å bli.⁵³

I løpet av de første 15 årene, gjennomgikk NVE endringer som konsekvens av nedgangskonjunkturer på 1920-tallet. Denne perioden bød på nedskjæring i bemanningen hos NVE. Ved oppstart i 1921 var det 135 faste stillinger i

⁵² Thue 2006: 101-102

⁵³ Ibid.

organisasjonen. Allerede tre år senere ble dette nedskjært til 113 faste stillinger. Ikke mer enn 8 år senere, altså i 1932, var det tallet nede i 108. Året etter førte en omorganisering av NVE til at det ble en ytterligere innskrenkning, slik at det gjenstod 84 faste stillinger i organisasjonen. Problemet med innskrenkningen i 1933, var at i årene som fulgte ville man se en konjunkturoppgang og større etterspørsel for energi. I motsetning til 1921, da NVE var for godt rustet før en nedgang, var de i 1933-35 underbemannet før en oppgangstid.⁵⁴

Etter andre verdenskrig så man en endring i NVE. En av grunnene til endringene var at rektor for Norges Tekniske Høyskole og professor i vassbygging Fredrik Vogt, ble valgt ut som ny generaldirektør for NVE og tiltrådte stillingen i 1947. Han mente blant annet at staten skulle være ansvarlig for å bygge ut kraftverk på de største vassdragene i landet, slik at staten kunne fordele store mengder billig energi til både storindustrien og den alminnelige forsyningen. I tillegg til utbygging av store vassdrag, mente Vogt også at staten skulle være ansvarlig for utbygging av stamlinjenettverket i Norge.

Stamlinjenettverk er et nettverk som overfører energi over større avstander. Dets oppgave er å binde sammen de største energikildene i landet. Dette betydde ikke at Vogt var for en sentralisert norsk energipolitikk. Han ønsket at staten kun skulle ta seg av oppgavene som ble for store for kommunene. Småskalakraftverksutbygging for de mindre distriktene i landet, var han ikke kritisk til. Topografien i Norge tilsa at det var fornuftig at hver kommune eller nærområde kunne ha kontroll over egen energiutbygging.⁵⁵

NVE med Vogt i ledelsen, ble i etterkrigstiden en etat med mye legitimitet og ansvar. Til tross for at 1950-tallet var en periode med store mangler på midler i form av både penger og materialer, fikk NVE omtrent alt de pekte på. Dette betydde også flere ansatte. De tidligere nevnte nedskjæringene gjorde at NVE trengte flere nye ingeniører for å kunne oppnå målene sine. Utfordringen med dette var at de måtte konkurrere med de private selskapene. Staten hadde derimot en løsning på denne utfordringen. I og med at de ikke kunne friste med de samme lønningene som de private selskaper, brukte de andre virkemidler. Dette innebar store prosjekter, utfordrende arbeid, i tillegg til en

⁵⁴ Thue 2006:123-124

⁵⁵ Skjold 2015:166-168

mulighet for å jobbe på de mest moderne kraftverkene i landet.⁵⁶ Det ble en stor og viktig etat som politikerne lyttet til. Dermed fikk de også i stor grad faglig gjennomslag.

NVE fikk i løpet av 1950- og 1960-tallet en tung og dominerende rolle. Fra 1955 ble det bestemt at de 8 ulike avdelingene skulle få ulike arbeidsområder. Disse ulike arbeidsoppgavene tilsa at NVE måtte regulere hele energisektoren, og legge rammer for hva andre kunne bygge ut. De måtte blant annet godkjenne konsesjon for vannkraftverk, i tillegg til å bygge ut kraftverk. I praksis betydde dette at de også måtte godkjenne sine egne konsesjoner om utbygging av kraftverk. Vassdragsavdelingen, som hadde ansvar for å kontrollere konsesjon, måtte godkjenne bygningsavdelingens søknader.⁵⁷ NVE hadde altså mange oppgaver. Til tross for det store ansvaret, skal vi se at de likevel var tydelig politisk underlagt. I stortingsmeldingene vi skal se på i kapittel 4, er det tydelig at NVEs rapporter og utredninger kommer etter ønske fra Regjeringen. De kom med anbefalinger på hva de som fagstyre mente Regjeringen burde gjøre, ikke ordre.

⁵⁶ Skjold 2009: 101-102

⁵⁷ St. prp. Nr. 100 1959-1960:2

3 Kjernekraftens inntreden i Norge

3.1 Sivil kjernekraft

3.1.1 Framveksten av sivil kjernekraft

I Storbritannia ble kjernekraftens framtrede sett på dagsorden da USA nektet britene tilgang til atomkraftsteknologi etter andre verdenskrig. Etter avslaget i 1945 satte Clement Attlee, som var statsministeren i Storbritannia, i gang planer om å utvikle landets første atombombe. Beslutningen om å starte utviklingen av atombomben ble avgjort uten offentlig eller parlamentarisk debatt. Bare et knapt tiår etter planen for den første atombomben, stod det første atomkraftverket klart for bruk i Calder Hall, Storbritannia, i 1953. Det påfølgende året så også etableringen av United Kingdom Atomic Energy Authority (AEA) dags lys. AEA skulle stå i kjernen for alle saker som dreide seg om atomkraft. Dette gjorde at AEA fikk en ny og unik rolle for samfunnet, og med denne rollen fulgte stor politisk makt. Den nye myndigheten var nemlig finansiert av staten, samtidig som den slapp unna de normale kontrollene som statlige departementer vanligvis ville måtte gå under. Dette kom av at myndigheten hadde eneansvar for å informere staten om problemer som omhandlet atomkraften, samt jurisdiksjon for områder som reaktorforskning, reaktordesign og andre saker som omhandlet atomkraftverkene i landet.⁵⁸

Selv om Calder Hall ble presentert som verdens første kommersielle atomkraftverk som genererte strøm, var ikke elektrisitet hovedfunksjonen til kraftverket. Den daværende energiministeren i Storbritannia, Geoffery Lloyd, har i senere tid avslørt at elektrisiteten bare var et biprodukt av det som egentlig foregikk på kraftverket. Calder Hall hadde derimot som hovedoppgave å produsere plutonium. Plutonium var en avgjørende ingrediens for det britiske militærprogrammet. Derfor ble kraftverkets design sentrert rundt militære funksjoner framfor sivile. Som konsekvens av dette, ble det ikke lagt vekt på hvor mye det kostet å generere strømmen. Dermed ble «the British Magnox»-

⁵⁸ Avsnitt basert på: Twenta 2006:9-10

modellen tatt i bruk på kraftverket. Modellen var effektiv når det gjaldt produksjon av plutonium fra uran, men samtidig 50 prosent mindre effektiv når det gjaldt strømgenerering om man sammenlignet det med den kull-drevne motpart.⁵⁹ Dermed kan man se at atomkraftverkene på 1950-tallet hovedsakelig ble bygget for å oppgradere militær, forsvar og våpen, framfor energiproduksjon til den sivile befolkningen. (Til tross for at atomkraftverket utad ble sett på som et kommersielt strømgenererende kraftverk).

3.1.2 Ulykker og risikodiskusjoner

Grunnet de enorme ødeleggelsene atomkraft hadde ført til i form av sprengninger ved slutten av andre verdenskrig, i tillegg til en hel del testing av atomvåpen, var det skepsis til atomkraft som energikilde. Skepsisen dreide seg om risikoen rundt den enorme energien som blir skapt ved uthenting av energi fra atomkraftverk. I diskusjonene rundt kjernekraft var det en frykt for konsekvensene det kunne ha om det skulle feile, eller skje en ulykke.

I løpet av 1950- og 1960-tallet var det få «store» ulykker som involverte kjernekraft. I Canada, var det to ulykker i 1952 og 1957, der menneskelige feil var årsaken til at det måtte utføres nødstopp på kraftverkene. Det samme gjaldt i USA i 1955, der en brann førte til at en reaktor selvdestruerte, og kraftverket måtte utføre nødstopp.

Den første større ulykken skjedde på kraftverket Mayak i Russland i 1957. Kraftverket lå utenfor den lille byen Kyshtym, og blir derfor ofte omtalt som Kyshtym-ulykken. Mayak kraftverket var et produkt av det sovjetiske atomprogrammet som ble opprettet i etterkant av andre verdenskrig. Kraftverket produserte plutonium som skulle brukes til sovjetiske atomvåpen fra 1948 og årene fremover. Kraftverket etterlot mye forurensing i både for nærområdet og områdene lenger unna. Årsaken til dette var at forurensingen ble fraktet av nærliggende elver, og spredte seg videre via dem. Allerede før ulykken var det dermed en helsemessig risiko for menneske- og dyreliv i kontakt, både direkte og indirekte til kraftverket.⁶⁰ Selve ulykken stod naturligvis for en langt større grad av forurensing enn selve atomkraftverket. Den 29. september i 1957 var dagen for ulykken. Kjølssystemet til en av avfallstankene hadde feilet. Avfallstankene måtte nemlig

⁵⁹ Twenta 2006: 10

⁶⁰ Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet (DSA) 2007: 1

avkjøles i rundt ett år for å stabilisere avfallet. Når kjølesystemet feilet økte temperaturen i tanken, og det hele førte til en kjemisk eksplosjon der mellom 70 og 80 tonn med radioaktivt avfall gikk i luften.

Selve eksplosjonen var derimot ikke like skadelig som den spredte strålingen. Omtrent 90 prosent av den frigjorte energien forble innenfor et område på 5 kilometer rundt tanken som eksploderte. Dette utgjorde omtrent 740 petabequerell (pbq) blandet strålingsavfall. De resterende 10 prosentene, eller ca. 74 pbq spredte seg som «tørt nedfall» i et område på 30-50km og noe strakk seg hele 300 km.⁶¹ Av det som spredte seg utenfor Mayaks grenser, var 0,03 PBq ¹³⁷Cs. Denne formen for stråling blir ansett som en av de farligste, da den i møte med mennesker kan forårsake brannskader, akutt strålingssyke og i verste fall død.⁶² En annen isotop som ble spredt var ⁹⁰Sr. Det er en isotop som i hovedsak opptas i planter, og derfra sprer seg videre til mennesker. Strålingen som kommer fra ⁹⁰Sr gjør skader på benmarg og bloddannende organer hos mennesker, i tillegg til at den kan forårsake kreft⁶³. ⁹⁰Sr ble målt mellom 15- og 20 tusen kvadratkilometer rundt ulykken i Kyshtym, med et strålingsnivå på høyere enn 3,7 kilobequerel per kvadratmeter. Mennesker og planteliv ble altså i så stor radius påvirket av ulykken. Det ble imidlertid bestemt at om det var strålingsnivå på 74 kilobequerel per kvadratmeter med ⁹⁰Sr, måtte befolkningen evakueres. Dette var gjeldende for områdene som var tusen kvadratkilometer rundt kraftverket.⁶⁴ Flere tusen mennesker i Kyshtym-området endte opp med å bli evakuert, og man estimerer at et par hundre mistet livet til strålingssyke. Samtidig er det ikke noe eksakt tall på hvor mange som har blitt påvirket på andre måter, men det anslås at den radioaktive strålingen ytterligere har påvirket flere tusen mennesker.⁶⁵

Kyshtym-ulykken var imidlertid ikke et tema når risikoene ved atomkraftverk ble diskutert. Dette kom av at Sovjetunionen holdt hendelsen skjult for resten av verden frem til år 1989.⁶⁶ Dermed opplevde ikke resten av Europa og Nord-Amerika noen

⁶¹ DSA 2007:2

⁶² Center for Disease Control and Prevention 2018

⁶³ Kierulf 2018

⁶⁴ DSA 2007:2

⁶⁵ Lewis 2021

⁶⁶ Lewis 2021

«store» ulykker som tok mange menneskeliv før sent på 1970-tallet med Three Mile Island ulykken, og ulykken i Tsjernobyl på 1980-tallet.

3.2 Forsvarets forskningsinstitutt og starten på norsk atomenergiforskning

Selv om Norge som tidligere nevnt har hatt «nok» energi fra vannkraft, var Norge likevel det første landet, sett bort fra stormaktene, som hadde bygget en kjernekraftreaktor. Det var dog en prøverektor som hadde et energinivå som tilsvarte 100 kw.⁶⁷ En av de fremste pådriverne for atomkraft i Norge på midten av 1900-tallet var fysiker Gunnar Randers. I forkant av årene før den første atomreaktoren ble bygget, var han blant de som undersøkte hvorvidt det var mulig å bygge en slik reaktor i Norge. I erindringsboken *Lysår* skrev Randers om atomenergispørsmålene som dukket opp etter hans hjemkomst fra USA i 1946. Motivasjonen for utvikling av atomvåpen kom av at mange mente at atomvåpen ville komme til å spille en stor rolle når små land som Norge skulle forsvare seg i fremtidige kriger. Samtidig var man bekymret for at angripende land kunne benytte seg av stoffene produsert i atomreaktoren i landet som skulle forsvare seg.⁶⁸

Randers hadde ingen tvil om at dette var den riktige tiden å satse på atomkraft. Etter krigen var det naturlig at forsvaret ville støtte et ønske om å skaffe flere spesialister på atomenergi i landet. Innenfor industrien var det også ifølge Randers en økt interesse for å få en ny energikilde, samt anvendelse av isotoper. For vitenskapsmenn var interessen for å forske på atomer innen fysikken, men også innen medisin og annen forskning.⁶⁹ Randers hadde også troen på en mulig økonomisk støtte, med tanke på at Forsvarsdepartementet ville være involvert. Grunnen til at de ville være involvert var i anledningen til etableringen av Forsvarets Forskningsinstitutt (FFI). Det var nemlig i Forsvarsdepartementet man kunne regne med millioner fremfor tusener. Om det skulle lykkes, måtte de «smi mens jernet var varmt». Planene for atomenergiforskningen måtte være til stede.⁷⁰ Hovedgrunnen til at man måtte ha planene klare, var fordi det måtte stå

⁶⁷ Forland 1987:5

⁶⁸ Randers 1975:102

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Ibid. : 102-103

klart innen FFI var etablert. Det var nemlig ikke noen selvstendig enhet for forskning innad i forsvaret før andre verdenskrig.⁷¹

Atomprosjektet ble smidd mens jernet var varmt, og det tok form rundt år 1946. Det var som nevnt ingen klar grunn for at Norge trengte kjernekraft. Fosse- og elvekraften gav såpass billig og ren energi at et sivilt kjernekraftverk ikke så nødvendig ut i nærmeste framtid. For det første var et av hindrene at det var få fysikere i landet som hadde kompetanse innenfor kjernefysikk. Før verdenskrigen og atombombene var det ikke prioritert hos fysikerne i Norge, og i årene etter så man vanskeligheter for at det skulle kunne utvikles egne. For det andre visste man ikke om store uranforekomster i landet. Etter krigen var det nesten umulig å skaffe råvarer som uran fra utlandet, siden stormaktene som nå satset på atomkraft hadde førsterett på disse varene. Det tredje, og kanskje største hinderet for utviklingen av kjernekraft i landet, var det finansielle spørsmålet. Hvis målet skulle være å skaffe Norge et atomvåpen, med den amerikanske «oppskriften», ville dette koste over 2 milliarder dollar. Det vil si over hele Norges bruttonasjonalprodukt for året 1947.⁷² Til tross for de ulike hindrene og vanskelighetene med atomkraft i Norge, ble det i 1946-47 konkludert at Norge skulle ha et nasjonalt atomkraftprosjekt. Grunnen til at prosjektet ble startet var at det var et håp om at vanskelighetene skulle kunne overvinnes.⁷³

Tidligere nevnte Gunnar Randers, ble i 1945 valgt ut til leder av atomutvalget til Forsvarets Overkommandos tekniske utvalg (FOTU), og hans nestleder ble ingeniøren Odd Dahl.⁷⁴ De to hadde aldri møttes før, og til tross for at Randers var 15 år yngre enn Dahl, hadde de faglige diskusjoner om atomenergi. I det følgende året reiste Randers og Dahl sammen til USA for å utvikle ytterligere kompetanse innenfor atomkraft. Et av ønskene med denne kompetansen var å kunne forsøke å bygge en atomreaktor i Norge.⁷⁵ Turen viste seg å bli en suksess for Randers og Dahl, da de satt igjen med mye data som kunne brukes i byggingen av atomreaktoren. Begge var «besatt av tanken» på en reaktor som kunne utnytte uran ved hjelp av «en rustfri stålkule med en oppløsning

⁷¹ Njølstad & Wicken 1997: 23

⁷² Ibid. : 78-79

⁷³ Ibid. : 79

⁷⁴ Ibid. : 81

⁷⁵ Dahl & Landro 1981:164–166

av uransulfat i tungt vann.» Randers beskrev det som «den enkleste energimaskin man kan tenke seg.».⁷⁶

For å kunne finansiere dette prosjektet, trengte de økonomiske midler. Som tidligere nevnt betød Forsvarsdepartementets involvering i prosjektet at større pengesummer var tilgjengelig. I stortingsproposisjoner ble det dermed foreslått at noe av Forsvarsdepartementets engangsbevilgning for 1947 skulle gå til atomforskning. Begrunnelsen som lå bak forslaget, var at atomkraften måtte bli forsket på for å kunne sørge for den fredelige utviklingen av verdens energi. Samtidig kom det fram i proposisjonen at det ville være i forsvarets interesse å ha ytterligere informasjon om atombomber, og understreket at «Vi har ikke råd til å la være»⁷⁷. Forsvarsdepartementet så denne forskningen som en essensiell samfunnsoppgave, som ville være avgjørende for landet og Forsvaret. Til tross for dette, forespurte proposisjonen at inntil 5 av 280 millioner kroner av engangsbevilgningen skulle gå til atomenergiforskning. Proposisjonen påpekte at dette var en forskning det var verdt å investere mer penger i. Det foreløpige beløpet skulle gå mot en eksperimentell uranmøle.⁷⁸ Proposisjonen for engangsbevilgningen, inkludert midlene til atomenergiforskningen, ble enstemmig bevilget av Stortinget.⁷⁹

Selv om økonomiske bidrag spilte en merkbar rolle på utviklingen av den første norske atomreaktoren, var det som nevnt flere utfordringer som måtte bli løst før den kunne bli bygget. Den første var som nevnt kompetanse innen kjernefysikk. Kompetanse innen kjernefysikk ble utviklet av Randers og Dahl i løpet av deres reiser til USA og Storbritannia, samt forsøk på andre europeiske samarbeid. Dataene de samlet inn på sine reiser var svært nyttige i utviklingen av en norsk reaktor. Den andre og klart vanskeligste utfordringen var anskaffelsen av uran. Institutt for atomenergi (IFA) tok først og fremst sikte på en nasjonal uranutvinning, og satte i gang leting etter uran. Ekspertene fant fort ut at urankildene som fantes i Norge var fattige, men likevel bestemte IFA at man skulle forsøke å utvinne uran fra en gruve i Setesdal kalt Einerkilen. Det tok ikke lang tid før ekspertenes prognoser viste seg å være sanne, da det var mindre mengder uran i Einerkilen. Dermed måtte IFA fortsette letingen

⁷⁶ Randers 1975:56

⁷⁷ St. prp. 118 1947:8

⁷⁸ Avsnitt basert på: St. prp. 118 1947:8-10

⁷⁹ St. forh. Stortingstidende 1947: 1424

utenlands for å skaffe den nødvendige mengden uran til den eksperimentelle uranmilen^{80,81}

Først og fremst forsøkte IFA å ytterligere etablere et samarbeid med USA, og forespurte å få levert uran og grafitt. Ettersom at sovjetiske spionangrep hadde blitt avslørt tidligere, var amerikanerne imidlertid svært kritiske til et europeisk atomsamarbeid. Norge fikk dermed avslag på forslaget om samarbeid, som førte til at IFA bevegde seg videre til britene. Etter flere forslag til hvordan britene kunne hjelpe med urantilførsel, ble det også her konkludert med at det ikke var mulighet for et samarbeid. Britene hadde vanskeligere for å avslå, men gjorde det til slutt og begrunnet det med Norges utsatte geografiske posisjon, samt at USA på sin side viste misnøye til et norsk-britisk atomsamarbeid. Det britiske avslaget førte til at IFA vendte seg mot et norsk-fransk samarbeid. Norge og Frankrike hadde tidligere samarbeidet om midler til atomenergi, da Norge hadde forsynt Frankrike med tungtvann i løpet av 1940-tallet. Franskmennene var svært ivrige etter et utvidet norsk-fransk samarbeid, og godkjente først forespørselen om grafitt. Franskmennene hadde imidlertid visse krav som Norge ikke kunne godta. Det var spekulasjoner om at samarbeidet skulle brukes for å utvikle atomvåpen slik at de kunne stå uavhengig fra USA og Sovjetunionen. IFA var skeptiske til et så nært samarbeid med franskmennene. Samtidig ønsket Norge å opprettholde gode forhold til USA og Storbritannia, som på sine sider ikke ønsket at Norge skulle inngå et atomsamarbeid med Frankrike.⁸²

Et svensk-norsk atomsamarbeid så også etter krigen ut som skulle være naturlig. Sverige hadde, i motsetning til den andre skandinaviske nabo, Danmark, stor interesse av atomforskning. Allerede i løpet av krigen hadde svenskene satt i gang med atomforskning og uranutvinning. Både Norge og Sverige var interesserte i et slik samarbeid. Sverige på sin side satt med uran, mens Norge hadde sitt tungtvann. Begge var sentrale for utbyggingen av reaktorer, samt for atomforskningen. Randers mente derimot at et faglig samarbeid med svenskene ikke ville være nyttig, så et slik samarbeid ble skrinlagt. IFA mente likevel at det ville være nyttig å handle i råstoffer.

⁸⁰ En uranmile er et anlegg som utnytter uran til for eksempel fremstilling av radioaktive isotoper. Ofte brukt i sammenheng med kjernekraftforskning. Hentet fra: Pedersen, Bjørn: *uranmile* i *Store Norske Leksikon* på snl.no. <https://snl.no/uranmile>

⁸¹ Forland 1987:5-7

⁸² Ibid. : 8-17

Etter forhandlinger om hvordan tungtvannet skulle behandles, samt hva det skulle brukes til, ble det enighet mellom landene. En ytterligere utfordring, var at uranutvinningen i Sverige ikke var effektiv nok til å kunne forsyne Norge med råstoff til å bygge den eksperimentelle uranmilen. Dermed måtte uranet som skulle brukes til å bygge reaktoren hentes fra andre steder.⁸³

I etterkant av avtalen med Sverige, kom Nederland på banen. Nederlenderne var i Skandinavia for å se etter samarbeid omkring atomenergiforskningen, men kom først og fremst til Norge med et ønske om å kjøpe tungtvann. Før besøket var nemlig ikke Norge vurdert som en mulig samarbeidspartner. Årsaken til dette var at den norske atomforskningsgruppen oppstod innenfor Forsvarsdepartementet, og nederlenderne trodde derfor at atomforskningen var drevet av militæret. Så fort det ble avklart at dette ikke var et faktum, økte interessen for samarbeid betraktelig. Nederland hadde nemlig et uranlager som stod klar for å disponeres til atomenergiforskning. Uran som Norge så sårt manglet. Etter politiske diskusjoner og ulike utkast til en avtale, ble en avtale klar i mai 1950. En av de største utfordringene for å kunne realisere drømmen til Randers og Dahl var løst. Norge hadde endelig tilgang på uran.⁸⁴ I tillegg til uran ville de også trenge tungtvann. Et samarbeid med Norsk Hydro sørget for at de fikk tungtvann til en verdi som doblet det staten hadde bevilget til uranmilen, og dermed sørget for at reaktoren kunne bygges. Det sikret samtidig at Hydro gjennom et statlig samarbeid nå ville kunne spille en aktiv rolle i IFA.⁸⁵

Randers og Dahl hadde dermed på tross av manglende kunnskap når det gjaldt bygging av kraftverk, samt mangel på råmateriale for å drive uranmilen, lyktes med sin visjon. Det førte til at Norges første atomreaktor, JEEP I⁸⁶, stod bygget på Kjeller i 1951. Som et av syv land i verden hadde Norge nå en atomreaktor. I løpet av de neste 14 årene så man videre utbygging av forskningsreaktorer. I 1958 stod Haldenreaktoren klar, i 1961 stod NORA⁸⁷ klar og til slutt JEEP II, som i 1965 skulle erstatte JEEP I og NORA reaktoren på Kjeller. Etter tilsynelatende lite motstand, både fra statlig og folkelig hold, ble det altså reist 4 reaktorer i løpet av 15 år. Nå ble spørsmålet hva som skulle skje

⁸³ Forland 1987:17-20

⁸⁴ Ibid. : 20-24

⁸⁵ Dahl 1998: 19

⁸⁶ Joint Establishment Experimental Pile

⁸⁷ Norwegian O-energy Reactor Assembly

videre innen norsk atomkraftutvikling. Hvor lå fremtiden til norsk atomkraft? Videre skal vi se på debatten som foregikk fra omkring 1965 og utover tiåret, samt videre på 1970-tallet.

4 Teknokratisk dominans og stortingsdebatten

Som vi har sett på ovenfor, var det fra etter andre verdenskrig en større satsing på storindustri, som videre førte til en større statlig kraftutbygging. I det følgende, skal vi se på hvordan energiutviklingen var på 1960- og 1970-tallet. For å få et bilde på hvilke avgjørelser som ble tatt, og på hvilket grunnlag, skal vi dermed se på stortingsmeldinger som omhandlet norsk energiproduksjon og -forbruk. I stortingsmeldingene skal vi se at NVE spilte en sentral rolle, da de kom med utredningene, anbefalingene og prognosene for fremtidig energiforbruk. Var dette fagstyret som virkelig kom til syne og la premissene for energidebattene og energiforsyningen i tiden fremover?

Bare på de første tjuårene etter krigen så man en nesten 500 prosent økning i norskprodusert kraft.⁸⁸ Den økende energiproduksjonen var nødvendig for å dekke det alminnelige energibehovet i landet, men det kan ikke legges til grunn at det var den eneste grunnen til økningen. Den storindustrielle utviklingen hadde også mye å si for den økende produksjonen av kraft. Jo flere og større kraftverk som ble bygget, jo mer kraft behøvdes det. Den alminnelige forsyningen av kraft hadde fortsatt utviklingen fra etter andre verdenskrig. NVEs 7-årsprognoser fra 1965 tilsa at det alminnelige forbruket ville ha en økning på omtrent 7% hvert år. Det ville tilsi at man doblet forbruket på litt over 10 år. Ifølge prognosen vil det si at det alminnelige forbruket i 1965 var på omtrent 19 TWh, og at det i 1972 ville være på omtrent 32 TWh.⁸⁹ Til sammenligning var prognosen at kraftkrevende industri ville ha en økning på omtrent 5,9% hvert år frem til år 1970, fra omtrent 18,8 TWh i 1965 til omtrent 25 TWh i 1970.⁹⁰ Det er derfor naturlig at NVE videre måtte ha en plan for hvordan de skulle håndtere den økende etterspørselen med energi.

Enn så lenge var denne planen ganske tydelig. Prognosene tilsa at det totale elektrisitetsforbruket skulle i 1972 være på omtrent 66 TWh og i 1975 på omtrent 77 TWh. Så lenge det ikke ble inngått flere utenriksavtaler ville også krafteksporten synke fra 1 TWh til 0,675 TWh i perioden 1965-1975.⁹¹ Dette var energimengder som kunne

⁸⁸ St. meld. nr. 19 1966-1967:11

⁸⁹ Ibid. : 13

⁹⁰ Ibid. : 14

⁹¹ Ibid. : 16

dekkes av den tilgjengelige vannkraften i Norge. Det var nemlig regnet med at vannkraften i Norge, medregnet den allerede utbygde vannkraften, skulle kunne produsere mellom 130 TWh og 150 TWh. Det vil si opp mot det dobbelte av hva prognosene tilsa at energibehovet ville være i 1975.⁹² For å nå den maksimale utnyttningsevnen trengte de å utbygge ytterligere kraftverk, samt utvide de som allerede var bygget.

Ifølge stortingsmeldingen fra 1966-67 hadde de foregående 10-15 årene sørget for store endringer innen energi i industriland. Mange land hadde nå i større grad tatt i bruk olje og gass for å dekke energibehovet. De erstattet en del av varmeenergien som ble skapt av kull. Det ble videre påpekt at atomkraft ville ha en bratt utvikling i løpet av de neste 5-15 årene. Den økende konkurransen på energimarkedet skapte billigere energipriser i områdene det gjaldt. Om atomkraften i tillegg skulle ha en ytterligere ekspansjon og utvikling, i tillegg til nye funn av gass og olje i Nordsjøen, ville de neste 10-15 årene bestå av en usikker energisituasjon.⁹³ Til tross for utviklingen var likevel norsk energi dominert av billig vannkraft. Utviklingen gjorde at utbyggingen av vannkraft ble dyrere. Likevel hadde Norge billig strøm i forhold til bygnings- og driftskostnader, målt i forhold til andre energibærere. Det var likevel klart at om denne utviklingen fortsatte, ville fordelene med billig og lett tilgjengelig vannkraft bli redusert. Norge var forberedt på at man i fremtiden kunne måtte komme til å gjøre endringer når det gjaldt energi.⁹⁴

I 1966-67 var vurderingen at man hadde nok tilgjengelig vannkraft som kunne utnyttes billigere enn det varmekraft og atomkraft kunne. Ifølge NVE var også varmeenergien man fikk fra kommersielle varmekraftverk billigere enn atomkraft, enn så lenge. Om det derimot skulle bli behov for å supplere vannkraften med varmekraft, skulle det i første omgang bli supplert av varmekraft utnyttet fra olje. Konklusjonen var at vannkraften fremdeles ville være mer kostnadseffektiv enn andre energiformer. Landet skulle derfor fortsette å dekke elektrisitetsbehovet ved å bygge ut vannkraft. Om dette skulle endre seg, ville det vise seg i en mer detaljert og omfattende stortingsmelding i 1968.⁹⁵

⁹² St. meld. nr. 19 1966-1967: 17

⁹³ Ibid. : 23

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Ibid.

4.1 Stortingsmelding 1969-1970 – Norges elforsyning

Utredningen om Norges elektrisitetsforsyning, som ble etterspurt i stortingsmelding nr. 19 for årene 1966-1967, ble utarbeidet fra 1966, før det ble avsluttet i 1969.

Utredningene, som ble utført av NVE under Vidkunn Hvedings ledelse, ble presentert som vedlegg i stortingsmeldingen vi nå skal se nærmere på. I det følgende skal vi se på hvilke redegjørelser som ble gjort angående utviklingen innenfor energiforsyningen.

Stortingsmelding nr. 97 for 1969-1970 skulle ha som formål å redegjøre for prognosene for fremtiden, hele veien fram til 1990. Vi skal dermed i det følgende se på hvilke prognoser som var gjort for de neste 20 årene, i tillegg til hvordan de skulle løse utfordringene knyttet til prognosene.

I de tidligere beregningene så man en prognose for årene frem mot 1970-75, men ikke stort mer av årene senere i århundret. Energirådet⁹⁶ hadde imellom de forøvrige prognosene utviklet nye og lengre prognoser for utviklingen videre. De nye beregningene for det totale energiforbruket viste en vekstrate på omtrent 4,5 prosent økning i året, i årene fra 1970-1990.⁹⁷ Om man la sammen forbruket på alminnelig energiforbruk og den kraftkrevende industriens forbruk, ville de gamle prognosene si at energiforbruket i 1970 kom til å være på omtrent 52,5 TWh. Dersom man beregner en årlig økning på 4,5 prosent i perioden, vil energiforbruket ovenfor doubles, til omtrent 127 TWh. Som vi har sett tidligere, ville vannkraft ifølge de tidligere beregningene være nok til å kunne dekke et slikt forbruk. Likevel ble det drøftet flere dekningsmuligheter for fremtidens energiforbruk, fordi man ikke kunne bygge ut all tilgjengelig vannkraft.

Vannkraft som energiresurs var etter NVEs tidligere beregninger nok til å kunne håndtere kraftkravet som skulle komme i løpet av de neste 20 årene. Vannkraften hadde derimot sine begrensninger. En av disse var naturvern hensynet. Det var tydelige mål for å minimere naturskadevirkning ved kraftutbygging, i tillegg til at det var områder som skulle få stå uberørt av kraftutbygging.⁹⁸ Konsekvensen av å ikke bygge kraftverk og

⁹⁶ Energirådet bestod av et fellesskap av NVE, Norsk Hydro og IFA.

⁹⁷ St. meld. nr. 97 1969-1970:5

⁹⁸ Ibid. : 13

samtidig verne om naturen i områdene kraftverk eller kraftledninger skulle bygges, var at man måtte hente inn «tapet» av energi fra andre energikilder.

En av de mest opplagte kraftkildene, som allerede den gang stod for deler av landets energiforbruk, var oljeressurser. Selv om vi har sett at Norge var et land med stor tilgang til selvforsynt energi, kom omtrent 36 prosent av totalforbruket av energi i 1968 fra importert olje. Det kunne også tyde på at dette ville komme til å forbli en trygg energikilde i årene fremover. Det var nok olje i reservatene til land som solgte olje, til at det ikke skulle være problematisk for Norge å importere oljeprodukter og oljemineraler. Det eneste som kunne hindre eller sinke importen ville være under krisesituasjoner eller krig. Når det gjaldt miljøet var det ifølge stortingsmeldingen heller ikke noen betydelige kostnadsspørsmål i forhold til tilgjengeligheten på olje.⁹⁹ Som vi var inne på tidligere, var dette også i en periode før Norge hadde hatt noen store olje- og gassfunn i Nordsjøen. Det var derimot «foreløpig vanskelig å bedømme om funn av olje på den norske kontinentalsokkel vil kunne få noen merkbar innvirkning på Norges energiforsyning.»¹⁰⁰ Det var altså foreløpig lite tro på at norske olje- og gassfunn ville ha noen betydelig innvirkning på norsk energipolitikk.

Når det gjaldt kull, var det beregnet at totalt på verdensbasis var det mange hundre milliarder tonn kullreserver. Det ville være nok til å opprettholde datidens produksjon i flere hundre år. I Norge hadde man hoved-produksjonen av kull fra Svalbard. Store Norske Spitsbergen Kullkompani hadde beregnet til mellom 10 og 12 millioner tonn.¹⁰¹

En annen, og forholdsvis «ny» energikilde var uran. Uran var det derimot en større usikkerhet rundt. På verdensbasis var det ikke kartlagt godt nok til å kunne vurdere hvor tilgjengelig uran ville være som energikilde. Før stormaktene begynte å satse stort på atomkraft, var det en overflod av det betydningsfulle radioaktive grunnstoffet. Dette var årsaken til at det ikke ble sett på som nødvendig for å ytterligere utforske nye forekomster av uran. Likevel regnet man med at om man lette etter mer uran, så ville man finne det. Foreløpig fantes det malm som inneholdt rikelige mengder uran. Dermed var det en optimisme om at det eksisterte mer, så lenge de fortsatte å lete etter

⁹⁹ St. meld. nr. 97 1969-1970: 15

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ Ibid. : 16

uranholdig malm. I Norge hadde man ingen uranforekomster som ville være økonomisk lønnsomme. Om man skulle bygge flere atomkraftverk i landet, var man nødt til å se at man måtte importere uranbrensel fra utlandet. Norge hadde imidlertid en atomavtale med USA, som sørget for at Norge ville komme til å ha tilgang til uran.¹⁰²

Som vi har sett hadde Norge rikelig med energikilder. Problemstillingen som gjensto, var hvordan man skulle utnytte disse. Hva var den mest hensiktsmessige bruken av de energiskapende ressursene? Da både rent økonomisk og energi-økonomisk. Målet var å oppfylle det beregnede energibehovet på billigst mulig måte.¹⁰³

Til tross for noen av begrensningene som kom av naturvern hensyn når det gjaldt utbygging av vannkraft, ville vannkraft fremdeles komme til å stå som den dominerende kraftkilden i Norge i løpet av de neste ti årene etter 1970. De gunstige prisene på store deler av utbygningen av vannkraften gjorde at de ikke så noen grunn til å endre på det faktum at el-produksjonen hovedsakelig ville komme fra vannkraftssystemene.

Varmekraft, sammenlignet med vannkraft, ble mye mer kostbar. Man så kun bruk av varmekraft som nødvendig eller aktuelt for korttidsbruk. Varmekraftens rolle i Norge skulle i hovedsak være for å supplere vannkraften om det skulle være nødvendig, som for eksempel ved vannfattige år. Om det skulle vise seg at Norge skulle bygge varmekraftverk som brukte olje som energikilde skulle det være et anlegg på den mindre siden av skalaen. I og med at vannkraftverkene var så kostnadseffektive ville det være bortkastet å bruke midler på varmekraftverk i større skala. Likevel undersøkte NVE bruken av varmekraftverk, for å se om det kunne bli mer kostnadseffektivt i fremtiden.¹⁰⁴

På den andre siden, var det en annen kraftutvinningsmetode som både på kontinentet og andre steder i verden hadde vist seg å være både energi- og kostnadseffektiv, nemlig atomkraften. I den «vestlige» verden var det beregnet at atomkraften i 1969 stod for omtrent 1,5 prosent av elkraftkapasiteten. Det var derimot antatt at atomkraften skulle stige fra omtrent 0,011 TWe til mellom 0,7 og 1,2 TWe fra 1969-1990. Antagelsen var derfor at atomkraft i løpet av de neste to tiårene ville få en mye større og mer sentral del

¹⁰² St. meld. nr. 97 1969-1970:16-17

¹⁰³ Ibid. : 17

¹⁰⁴ Ibid. : 17-18

innen strømforsyningen. Hva hadde dette imidlertid å si for norsk energiproduksjon? Norge hadde, som vi har sett på tidligere, bare testreaktorer av mindre størrelser i landet. Det hadde seg nemlig slik at IFA i årene 1966-1969 hadde utført en studie som omfattet de tekniske og økonomiske forholdene som lå til rette for at Norge skulle bygge kommersielle kraftverk. Studien brukte to reaktortyper som eksempel, både som daganlegg og som fjellanlegg på forskjellige byggesteder. Resultatene viste at om det skulle bygges atomkraftverk som skulle ha oppstart i 1978, ville det ha den laveste kostnaden av de nevnte i Energiutredningen. NVE hadde allerede sett seg ut noen områder på Østlandet som kunne være aktuelle for utbygging, uten at det spesifiseres ytterligere i stortingsmeldingen. Videre ble det besluttet at NVE, Hydro og IFA skulle samarbeide om å danne fundamentet for planleggingen av utbyggingen av de første kommersielle atomkraftverkene i Norge.¹⁰⁵

4.2 Stortingsmelding 1973-74 – «Norge står overfor en ny energisituasjon»

Noen år hadde gått siden forrige energimelding, og det var i 1974 på tide «å legge frem for Stortinget et prinsippprogram som viser hvorledes landets energibehov kan dekkes.»¹⁰⁶ Høsten året før, 1973, hadde Trygve Brattelis andre regjering blitt utnevnt. I Det norske arbeiderpartiet sitt arbeidsprogram for perioden 1974-1977 var planen for energi innunder flere punkter. Energiproduksjon var nevnt under både «Vern om naturmiljøet.» og «Styring i industrien.»¹⁰⁷ Under naturmiljøvern var det klart at man måtte foreta undersøkelser for å «klarlegge miljømessige og økonomiske sider ved de ulike former for energiproduksjon.»¹⁰⁸ Når det gjaldt industristyring, ble det påpekt at veksten fram til det punktet hadde basert seg på blant annet billig energi. Fremover ville «ekspansjonen heretter i økende grad måtte komme i kunnskapsbasert industri.»¹⁰⁹ Det var nye tider, og man måtte ha en økt innsats i utredningene av de ulike energikildene

¹⁰⁵ St. meld. nr. 97 1969-1970:18-20

¹⁰⁶ St. meld. nr. 100 1973-1974:3

¹⁰⁷ Det norske Arbeiderparti 1974: 15 & 32-33

¹⁰⁸ Ibid. : 15

¹⁰⁹ Ibid. : 32

som var tilgjengelige, for å finne «den riktige sammensetning av energigrunlaget i framtida.»¹¹⁰

Ifølge industridepartementets energimelding for 1973-1974, stod Norge «delvis overfor en ny energisituasjon».¹¹¹ For selv om samfunnet var bygget for å være tilpasset både teknisk, industrielt og velferdsmessig, var det ikke forberedt på den energisituasjonen som de tidligere prognosene hadde spådd. Vannkraftressursene var ikke tilstrekkelig for å dekke det kommende behovet. Til forskjell fra bare 4 år tidligere hadde derimot Norge nå funnet betydelige mengder med olje og gass på den norske kontinentalsokkelen. Som vi skal komme inn på i det kommende, ville dette bli en avgjørende ressurs for fremtidsplanleggingen. Industridepartementet hadde også en tanke om at kjernekraften skulle, på likt vis som hos andre internasjonale industrimakter, spille en sentral rolle for det norske energilandskapet i fremtiden.¹¹²

De nylige oljefunnene skulle bli betydelig for norsk energiforsyning både nasjonalt og internasjonalt. Viktigheten av tilgangen på olje og gass ble understreket under «Oljekrisen» i perioden 1973-74. Oljekrisen oppstod på grunn av oljeboikott i arabiske land som eksporterte olje- og petroleumsprodukter. Landene som boikottet, gjorde dette ved å senke utvinningen og produksjonen av produktene, samt at de hadde store økninger av prisene på produktene. Konsekvensen av boikotten rammet de fleste industriland. Dette ble synliggjort i form av bensinrasjonering og en senket biltrafikk i perioden.¹¹³ Krisen skapte diskusjoner på verdensbasis som omhandlet energipriser, forbruk og dekning. For Norge betydde dette at energipolitikken, som opp til dette punktet hovedsakelig hadde handlet om de nasjonale forholdene, i større grad skulle behandle energispørsmål på en større og mer internasjonal basis. Dette kom av olje- og gassfunnene i Nordsjøen.¹¹⁴

Oljekrisen hadde ikke bare åpnet opp for en energidebatt internasjonalt, men den hadde også akselerert utbyggingen av kjernekraft i stormakter som Vest-Tyskland, Frankrike og USA. På verdensbasis var det nemlig ifølge en rapport fra Organisasjonen for

¹¹⁰ Den norske Arbeiderparti 1974:33

¹¹¹ St. meld. nr. 100 1973-1974:4

¹¹² Ibid.

¹¹³ Leraand 2022

¹¹⁴ St. meld. nr. 100 1973-1974:4

økonomisk samarbeid og utvikling (OECD), forventet at mengden installert kapasitet for kjernekraft ville tidobles mellom årene 1975-1990. For det første hadde man 30 land som tok i bruk kjernekraft for kommersielt bruk. For det andre hadde man ved starten av 1974 registrert omtrent 140 kjernekraftverk i drift, og ytterligere 300 under bygging eller bestilling. Det var anslått at energi skapt fra kjernekraft skulle øke fra omtrent 0,094 TWe i 1975 til 1,04 TWe i 1990 på verdensbasis. I Sverige var det også en økning i antall planlagte kjernekraftverk. Slik kjernekraftprogrammet så ut i 1973-74, skulle svenskene etter planen ha 24 kjernekraftverk innen år 1990. Av disse var 11 godkjent av Riksdagen, og de ytterligere skulle diskuteres videre.¹¹⁵

Som vi har sett tidligere, hadde Norge allerede noen kjernekraftreaktorer, dog bare forskningsreaktorer. Planene burde ifølge industrikomiteén være at man så snart som mulig burde ta en avgjørelse angående byggingen av det første kommersielle kjernekraftverket. I alle fall om det, som tidligere planlagt skulle stå klart til drift i 1980. Komiteén var også bestemt på at de stolte på at planleggingen og arbeidet rundt kjernekraftverk og varmekraftverk, ble utført i et tempo som ville føre til at dette skulle være mulig.¹¹⁶

NVE, som stod ansvarlig for energilokalisering og anbefalinger i landet, var på sin side fullt i gang med å finne en passende lokalisering for fremtidige kjernekraftverk. I første omgang hadde NVE konkludert med at det første kjernekraftverket skulle bygges i Oslofjord-området. I første omgang var det fem aktuelle steder NVE mente var skikket til å bygges på, der 3 av disse var i Oslofjorden. Undersøkelsene hadde på dette tidspunktet kommet så langt at NVE var klar for å få en vurdering av de «berørte myndigheter» når det gjaldt de foreløpige alternativene til plassering. Ifølge norsk atomenergilov måtte nemlig alle berørte uttale seg før Stortinget skulle få avgjøre lokaliseringen.¹¹⁷ Den norske atomenergiloven ble vedtatt 12. mai 1972. «Den ble utformet slik at Norge kunne ratifisere de internasjonale konvensjoner som er inngått om erstatning for atomskader, nemlig Pariskonvensjonen av 29. juli 1960, med tilleggskonvensjon av 31. jan. 1963 og Wienkonvensjonen av 21. mai 1963.»¹¹⁸ Atomenergiloven sier i hovedsak at man trenger tillatelse fra Kongen for å drive, bygge

¹¹⁵ St. meld. nr. 100 1973-1974:8-9

¹¹⁶ Ibid. : 9

¹¹⁷ Ibid. : 10

¹¹⁸ Lødrup 2021

eller eie et kjernekraftverk, at både bygging og drift av et kjernekraftverk måtte kontrolleres av Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet, at alle kjernekraft-relaterte skader påført av kraftverket skulle erstattes av eieren, og at de som driver kraftverket må ha atomskadeforsikring for å dekke eventuelle atomskader.¹¹⁹

NVE hadde konkludert med at det ville være akseptabelt å bygge et kjernekraftverk, i forhold til hvordan det ville påvirke miljøet, samt risikoen det ville medføre. I tillegg viste prognosene at kjernekraft ville være kostnadmessig rimeligere enn andre alternativer. Regjeringen mente at Norge hadde utmerkede forutsetninger for kjernekraft. For det første var, og er, Norge et land med en spredt befolkning. Det ville dermed være nyttig for landet å ha tilgang til mer energi å formidle til de områdene som ikke hadde like god tilgang på vannkraft. En annen forutsetning var det norske fjellandskapet. Kjernekraftverkene, som vist ved Halden-reaktoren, kunne bygges delvis eller helt inne i fjellene. For det tredje hadde Norge god tilgang på det mange andre land med kjernekraftverk manglet, nemlig nok tilgjengelig kjølevann. Den norske kystlinjen, samt elver, fosser, fjorder, innsjøer og daler ville gjøre det lettere å få tilgang til kjølevann. Regjeringen hevdet også ifølge stortingsmeldingen at den forskningsmessige og tekniske kompetansen i landet var god nok for å ta i bruk kjernekraftteknologien.¹²⁰

Likevel trengte man en nøye gjennomgang av de tilgjengelige energikildene før man kunne trekke noen konklusjon på hva som egnet seg best for den fremtidige energisituasjonen i Norge. Regjeringen brukte, som i lignende tilfeller tidligere, NVEs beregninger og anbefalinger i en gjennomgang av de ulike mulighetene. De foreløpige måtene å dekke energibehovet på var lignende som i energimeldingen fra 1969-1970. Måtene var en fortsettelse av vannkraftutbygging, kraftverk drevet av olje og/eller gass, import av varmekraft, eller kjernekraft. Forutsetningene var derimot ulike enn de var bare få år tidligere.¹²¹

Når det gjaldt vannkraften, ville ikke NVE uttale seg med et eksakt antall tilgjengelige ressurser. Grunnlaget for dette, var at de beregningene som var gjort tilsa at de prosjektene som gjensto for å utnytte ytterlige vannkraftkilder var mindre prosjekter enn

¹¹⁹ atomenergiloven 1972

¹²⁰ St. meld. nr. 100 1973-1974: 10

¹²¹ Ibid. : 22-23

de som hadde vært i perioden fram til 1970-tallet. Det var dermed mindre prosjekter med marginer som enda ikke stod helt klare grunnet mangel på undersøkelser ved alle områdene. Likevel ville NVE kunne anslå at man kunne bygge ut opp mot 115 TWh i året, om man skulle utnytte vannkraft med samme kostnad som kjernekraft ville kostet. Om man skulle utnytte mer, ville antallet TWh øke med mellom 10 og 30 TWh per år. I disse beregningene gjenstod det også en diskusjon om verneinteresser og kostnader for utbygging. Det gjenstod fortsatt å sammenligne vannkraften med andre energikilder før man bestemte hvor mye utbygging som ville være nødvendig, både kostnads- og klimamessig.¹²²

Andre muligheter som kunne tas i bruk for å dekke opp for det fremtidige energiforbruket var kraftverk som ble drevet av olje- og gass, og kjernekraftverk. Regjeringen mente ifølge stortingsmeldingen at bruken av kull i drift av kraftverk var svært usannsynlig i datidens situasjon. Når det gjaldt oljedrevne dampkraftverk, var dette en type kraftverk man hadde stor kunnskap om på internasjonal basis. Det var en vel anvendt metode. Likevel var det ikke anbefalt fra NVE å bygge ut et større oljekraftverk i Norge. Gassfyrte verk var også vurdert i Norge, både med naturgass og Nordsjø-gass. Det som den gangen virket å bli foretrukket av de nevnte alternativene var gassfyrte verk, som skulle bli bygget på land på Vestlandet. Rettere bestemt var det undersøkt en del på Karmøy, der NVE mente det kunne bli plassert et slik kraftverk.¹²³

NVE var positive til kjernekraft i Norge. De hevdet at det ville være akseptabelt som et alternativ til annen kraftproduksjon i landet. Videre hevdet de at det også ville være akseptabelt når det gjaldt risiko for ulykker, samt hvilke påvirkninger det ville komme til å ha på miljøet. Argumentet var at den teknikken som var blitt utviklet og testet i mange andre land viste seg å være sikker og pålitelig. Hovedstyret til NVE ville derfor at det nå skulle tilrettelegges slik at man kunne ha et kjernekraftverk i drift innen 1984. Selv om NVE og Regjeringen tilsynelatende var positive til kjernekraftverk, og ville at dette skulle bli bygget, tilsa loven om atomenergivirksomhet at konsesjonen for utbygging av kjernekraftverk ikke kunne finne sted før det var samtykket fra Stortinget. Dermed måtte saken forlegges for Stortinget før et prosjekt kunne settes i gang. NVE

¹²² St. meld. nr. 100 1973-1974:23

¹²³ Ibid. : 23-24

anbefalte at konsesjonssøknaden skulle fremmes, slik at Stortinget kunne bli enige om en avgjørelse så fort som mulig.¹²⁴

Energiforbruksprognosene som Regjeringen baserte seg på viste til at Norge innen midten av 1980-tallet ville behøve store mengder varmekraft. Dermed så de at kjernekraft ville være nødvendig innen tidsrommet rundt 1984-1987. De mente også at dette måtte bli bygget av «norske byggherrer og norske leverandører».¹²⁵ I tillegg var det en forståelse om at både konsesjonsbehandling og kjernekraftverkslokalisering valget ville være en oppgave som var utfordrende, og ville ta tid. Selv om NVE hadde foreslått at det skulle fremmes en konsesjonssøknad, ville regjeringen, ifølge stortingsmeldingen, vente på at Stortinget skulle ta en avgjørelse.¹²⁶

Utredningene som kom frem i stortingsmeldingene vi nå har sett på, trakk frem noen løsningsalternativer for den antatte energimangelen som skulle komme i løpet av årene 1975-1985. Kjernekraft var definitivt blant hovedalternativene. Det var det rimeligste og mest effektive av alternativene som ikke var vannkraft. Før valget i 1973, var det bare Sosialistisk Folkeparti som viste skepsis til kjernekraft i sitt partiprogram, der de påpekte at «kjernekraftverk må berre reisast dersom det er godt gjort at dei ikkje fører med seg strålefare, klimaendring eller andre miljøskader».¹²⁷ I tillegg til SF var det også en offentlig skepsis fra Venstre og Senterpartiet. Et av partimedlemmene til Venstre hadde tatt opp hvordan kjernekraftplanleggingen «skred frem på i Stortingets spørretime».¹²⁸ Senterpartiet viste skepsis i form av at fellelisten som ble brukt da de stilte til valg i Vestfold, «var imot ethvert atomkraftverk i Norge».¹²⁹ Sosialistisk Folkeparti, som samarbeidet med venstresiden under Sosialistisk Valgforbund før valget i 1973¹³⁰ endte etter valget opp med 11,2 prosent av stemmene.¹³¹ Venstre endte med 3,5 prosent og Senterpartiet 11 prosent av stemmene.¹³² Hver for seg hadde de ikke stor grad av oppslutning i valget. I tillegg kan man regne med at stemmene til de respektive partiene nødvendigvis ikke kom på grunn av deres skepsis til kjernekraft.

¹²⁴ St. meld. nr. 100 1973-1974: 25

¹²⁵ Ibid. : 27

¹²⁶ Ibid. : 27-28

¹²⁷ Sosialistisk Folkeparti 1973: 5

¹²⁸ Andersen 1980b: 74; henvist i Dahl 1998: 129

¹²⁹ Ibid.

¹³⁰ Store Norske Leksikon 2018

¹³¹ Statistisk sentralbyrå 1973: 19

¹³² Ibid.

Derfor kan man påstå at løsningene som fagstyret NVE hadde kommet fram til, var det enn så lenge liten strid om. Kjernekraften hadde tilsynelatende stor støtte. Det eneste som ventet for at byggingen skulle begynne, var at en konsesjonssøknad skulle godkjennes av Stortinget. I mellomtiden, skulle NVE undersøke og avgjøre hvilke lokaliseringmuligheter som var aktuelle for kjernekraftverk.

5 Kjernekraften blir offentliggjort i Norge

5.1 Kragerø

5.1.1 Nybu blir annonsert som den mest aktuelle byggeplassen for kjernekraftverk

Den 13. juni 1974, ble det offentliggjort at Nybu i Kragerø ett av hovedmålene for det første atomkraftverket i Norge. Avisen *Kragerø Blad* skrev at dette ble kjent etter at rådmannen i Kragerø hadde møtt med NVE uken før. Selv om kommunen tidligere var klar over at de var vurdert som mål for bygging av kjernekraftverket, var det tidligere tenkt at Gjernerstangen i Risør, sør for Kragerø, var et større mål enn Kragerø. Dette hadde derimot endret seg i forkant av dette møtet.¹³³ Grunnen til at det ikke stod noe om dette uken før, var fordi pressen fra *Kragerø Blad* ikke rakk å skrive om den store nyheten.

Aust Agder Blad meldte nemlig «Våkn opp av Tornerose-søvn!»¹³⁴ samme dag, og siktet da til beboere i «øst-regionen». Ifølge avisen hadde NVEs planlegging av kjernekraftverk i Vestfold- og Telemarksområdet blitt gjennomført i skjul, der de ikke hadde informert nok om hva som hadde vært planlagt. Videre skrev avisen at selv ikke «topp-personen i administrasjonen» til Risør kommune visste om kjernekraftverksplanene til NVE før det bare var noen dager til de skulle dra ut til områdene der byggingen ble vurdert.¹³⁵ Avisen understreket poenget sitt i sammenheng med et møte i Arendal som hadde vært uken før. Pressen ble nemlig ikke informert om møtet før det var en time igjen til det skulle starte. Videre ble det skrevet at det var en misforståelse der NVE mente at det var fylkets utbyggingsavdeling sitt ansvar å kalle pressen inn til møte på den ene siden, og på den andre siden mente fylkets utbyggingsavdeling at det var NVE som var ansvarlig.¹³⁶ Avisen var lite positiv til

¹³³ Kragerø Blad 1974a: 1

¹³⁴ Aust Agder Blad 13.juni 1974:2

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ Ibid.

NVEs behandling av dette møtet, da de blant annet skrev «Vi kan til nød godta ei slik forklaring».¹³⁷

Det er ikke bare håndteringen av presse som ble beskrevet som dårlig eller spekulativ. Til selve møtet ble det rapportert at det i tillegg bare var tre representanter fra hver kommune som ble innkalt, samt at innkallingen hadde blitt utedt kun få dager før møtet.¹³⁸ Administrasjonen i kommunen hadde ifølge *Aust Agder Blad* ønsket å ha med seg folkevalgte representanter til møtene, men på grunn av den korte tiden fra innkallingen, var det ikke anledning til dette. Dermed var det bare «såkalte kommunale, fast ansatte tjenere» som var til stede på møtet til NVE. På toppen av det hele ble det under møtet fortalt at det hastet med å få ferdig materialet, og at kommunenes innspill i utgangspunktet skulle presenteres på møtet. Samtidig skulle det lages tre nye komiteer, som skulle bestå av eksperter og spesialister, og som skulle være uten kommunal representasjon.¹³⁹ Med tanke på at deltakerne fra kommunene ikke var blant de folkevalgte, vil det kunne tenkes at de eventuelle innspillene som skulle komme fram på dette møtet, ikke ble presentert i den grad det burde.

Aust Agder Blad meldte videre at det virket som om de kommunale tjenerne som var til stede under møtet virket uinteresserte, så lenge deres kommune ikke var prioritert til å få kjernekraftverk. Avisen påpekte også at NVE igjen hadde gått inn for å sørge for at informasjon om kjernekraftverkene gikk «bak ryggen eller over hodet på folk flest», og beskrev det som at de forberedte «voldtekt overfor lokalsamfunnene og nærmedemokratiet» når kjernekraftverkene skulle planlegges.¹⁴⁰ Det som fulgte var en kritisk tirade mot kjernekraftverk

[...] er det helt klart at et kjernekraftverk på 4000 megawatt (det største i verden hittil), med et arealkrav på 300 mål, med sikkerhetssoner på flere kilometre, med kontinuerlig kjølevannsutslipp som endrer vanntemperaturen i utslippssonen, med konstant fare for radioaktiv stråling, med kraftgater på 100-200 meters bredde og med behov for nærmere 300 fast ansatte, har sine store følger lang ut over kommunegrensene.¹⁴¹

¹³⁷ Aust Agder Blad 13.juni 1974:2

¹³⁸ Ibid.

¹³⁹ Ibid. : 2-3

¹⁴⁰ Ibid. : 3

¹⁴¹ Ibid.

Artikkelen ble avsluttet ved at de påpekte at dette ikke bare ville gå ut over Kragerø kommune og Nybu-området, men også Risør kommune. Tendensen man så ser i artikkelen, var at folk flest var lite informert om kjernekraftverk, samt at de, spesielt før Nybu-området ble presentert som prioritert byggeplass, hadde lite meninger om kjernekraften. Som avisen selv påpekte, sa folk på gatene i Risør at avisen var «kjedelig» fordi det stod så mye om kjernekraftverk.¹⁴² Samtidig kom det tydelig frem at avis-forfatterne var veldig imot kjernekraftverkene og NVE. Artikkelen ga inntrykk av at ønsket var å skape en mening hos leseren framfor å formidle en hendelse. Det bar også preg av en «Not in my backyard»-holdning, der det først ikke var motstand for den nyskapende energiteknologien før den fikk konsekvenser for nærmiljøet. Det er dog forståelig at det skapes reaksjoner i området det er snakk om, samt områdene rundt når det først kommer frem hvor og hvordan kjernekraftverkene skal bygges ut. Det som da var interessant i denne saken, var at *Aust Agder Blad* og nabokommunen til Kragerø, tilsynelatende reagerte sterkere på nyheten enn *Kragerø Blad* gjorde i Kragerø kommune. Reaksjonene viste seg å bli forsterket i perioden etter 13. juni.

Holdningene som kommer frem i de foregående avsnittene og i avisartiklene er heller ikke unaturlige om man ser det fra et historisk perspektiv. NVE var allerede i et dårlig lys når det gjaldt å «tvinge» fram utbygging av kraftverk der det ikke var ønsket. Bare 4 år tidligere hadde NVE til tross for folkelige protester og aksjonering mot vannkraftutbygging satt i gang utbyggingen av Grytten kraftanlegg. Protesten som er omtalt som «Mardøla-aksjonen», og er kjent som den første naturvernaksjonen der sivil ulydighet ble brukt for å protestere. Dermed kan man si at NVE i utgangspunktet hadde et dårlig utgangspunkt for å tvinge gjennom et nytt kraftverksprosjekt i et område det ikke var ønsket.

Allerede få dager senere hadde Kragerø våknet opp fra sin «Tornerosesøvn». I avisen *Kragerø Blad* den 15. juni ble det nemlig satt store spørsmålstejn ved avgjørelsene som omhandlet kjernekraftverket. Ifølge avisen hadde kommunens rådmann «[...] uttalte seg POSITIVT før kommunens folk VAR ORIENTERT.»¹⁴³, når det gjaldt spørsmål om

¹⁴² Aust Agder Blad 13.juni 1974:2

¹⁴³ Kragerø Blad 1974c: 1

kjernekraftverk. Reaksjonene ble understreket ved at det ble reist interpellasjon¹⁴⁴ i kommunestyremøte, der blant annet rådmannen som hadde møtt med NVE uken i forveien hadde, som nevnt, uttalt seg positivt når det gjald kjernekraftverksutbygging i Levangsheia. Ordføreren for Kragerø kommune ble også spurt om hvorvidt han kunne godta/forsvare at «kommunens administrative leder at han i lokalaviser og i Telemarkspresen ensidig fremmer synspunkter som taler til fordel for bygging av atomkraftverk»¹⁴⁵.

Telemark Arbeiderblad, som var til stede under møtet bare dager før, var i kontakt med rådmannen som ble kritisert. I et spørsmål som omhandlet hvordan kjernekraftverket ville bli mottatt i Kragerø svarte rådmannen at «motstanden som eventuelt vil komme er vel mer et uttrykk for følelser.»¹⁴⁶. Videre i svaret sammenlignet han de som skulle komme til å protestere for kjernekraften med de som tidligere var redd for trolldom i middelalderen. Det ble i intervjuet også lagt vekt på de store fordelene Kragerø kommune ville få dersom kjernekraftverket skulle bli bygget. Rådmannen fremhevet de enorme fordelene som skulle komme til kommunen, både i form av inntekter og skattepenger, samt arbeidsplasser for høyt utdannede. Økonomisk sett ble det beskrevet som bare positivt.¹⁴⁷ I *Kragerø Blad* i et leserinnlegg/spalte (usikker, uten forfatter?) ble rådmannen kritisert for å hevde at det utelukkende blir positivt for økonomien. At et atomkraftverk ville påvirke økonomien i Kragerø var det ingen tvil om. I hvilken grad derimot, var det ulike meninger. I *Kragerø Blad* ble det skrevet at et så stort prosjekt som det var snakk om på Nybu, ville forstyrre og ødelegge økonomien til det «lille» samfunnet i Kragerø.¹⁴⁸ Planleggingen av atomkraftverket ble så sammenlignet med perioden etter første verdenskrig. Som tidligere nevnt var det en periode der den norske stat og de norske kommunene hadde stor pengerikelighet, som ble brukt på ekspansjon i infrastrukturen, og da i stor grad innen energibransjen. I *Kragerø Blad* ble den krisen som oppstod den gangen fremhevet for å understreke at man måtte være forsiktig med store prosjekter i «mindre» kommuner.¹⁴⁹

¹⁴⁴ Interpellasjon er «en type forespørsel som kan fremsettes i en debatterende og beslutende forsamling.» Det kan være spørsmål fra nasjonalforsamling i kommunale debatter til en kommunestyre. Hentet fra: Berg & Gisle 2021

¹⁴⁵ Kragerø Blad 1974c: 4

¹⁴⁶ Telemark Arbeiderblad 1974:8

¹⁴⁷ Ibid.

¹⁴⁸ Kragerø Blad 1974b: 2

¹⁴⁹ Ibid.

5.1.2 «Aksjon mot atomkraftverk»

Etter beskjeden om kjernekraft i Kragerø, tok det ikke lang tid før lokalbefolkningen i kommunen mobiliserte for å vise sin misnøye mot prosjektet. På forsiden av *Kragerø Blad* bare 10 dager etter at det ble annonsert, var det reklamert for «Tverrpolitisk aksjon mot atomkraftverk»¹⁵⁰. Organisasjonen Kragerø Natur og Ungdom hadde som hensikt å samle flere organisasjoner for å skape en aksjonsgruppe mot atomkraftverksplanleggingen i kommunen. Til tross for et fåtall medlemmer, hevdet ledelsen i Natur og Ungdom at interessen for naturvern var økende.¹⁵¹ På samme forside, kan det bekreftes at interessen for å stå sammen mot kjernekraften var økende og til stede. I det samme området som rådmannen hevdet at det kun var et fåtall hytter som ville bli berørt av kjernekraftverkene, var det nemlig et titalls antall gårdsbruk som ville bli berørt.

«Vi er rede til å bli sittende på våre eiendommer inntil vi blir båret vekk»¹⁵² lød overskriften på forsiden av *Kragerø Blad*. På Levangsheia, som var et av de planlagte områdene for kjernekraftverk, var det spådd stor motstand fra lokalbefolkningen. De som eide gårdsbruk som eventuelt ville bli berørt av kjernekraftverkene hadde liten eller ingen tillitt til ekspertene fra NVE. Det at noen andre skulle bestemme hvorvidt det skulle bygges, framfor de som faktisk bodde der var en problemstilling som begynte å spre seg i området.¹⁵³ Selv om det var en del gårdsbruk i området, var det ikke utelukkende bønder som bodde i Levangsheia. På likt vis var det ikke utelukkende mennesker som ville bli igjen å protestere ved å bli sittende på eiendommene sine. Eieren av lokalbutikken/kiosken i området sa den gang til avisen at dersom det ble reist et atomkraftverk på Levangsheia ville han og flere andre flytte «så langt vekk herfra som jeg overhodet kan komme».¹⁵⁴

Det var likevel ikke bare i Levangsheia lokalbefolkningen følte en skuffelse eller maktesløshet. I området Nybu, som står nevnt tidligere, var det også berørte. Blant dem

¹⁵⁰ Kragerø Blad 1974f: 1

¹⁵¹ Ibid. : 1

¹⁵² Kragerø Blad 1974g: 1

¹⁵³ Ibid.

¹⁵⁴ Ibid. : 2

var det småbruksbønder som i løpet av mange tiår hadde etablert landbruksområder på flere mål, samt mange mål skog og beitemark. En av småbruksbøndene sa den gang til avisen at hun følte seg fortvilet over planene om atomkraftverk og understreket det med at «Vi har ikke mer dyrkbar mark enn vi trenger her i landet».¹⁵⁵ Til tross for en form for maktesløshet, var det likevel klart at det skulle gjøres forsøk på protest for å få stanset planleggingen og byggingen.

Det var ikke bare bøndene som hadde vært bosatt i områdene i lengre tid som ville protestere. Et yngre par som holdt på å bygge hus ute i Levangsdalen virket å være ivrige i aksjonsarbeidet mot kjernekraftverksutbyggingen. Tendensen var at man måtte aksjonere så tidlig som mulig, og samle motstand for å synliggjøre misnøyen. Blant de yngre virket det å være en større vilje for å bli igjen og kjempe for lokalområdet. I motsetning til kioskeieren nevnt tidligere, ville de yngre bli på eiendommen sin, og stå til de ble fysisk tvunget vekk før de gav seg. Ifølge en av de yngre tilflytterne, ville tendensen i tiden fremover ikke være at folk ville vekk fra Levangsheia, men tvert imot at det ville befolkes ytterligere i løpet av de neste årene.¹⁵⁶

Den samme unge tilflytteren skulle i løpet av de neste dagene engasjere seg og uttrykke sine tanker rundt situasjonen ytterligere. I et leserinnlegg få dager senere gikk Lars Hellermyr ut og kritiserte rådmannen for tidligere utsagn om Levang/Nybu-området. Rådmannen hadde beskrevet området som en liten plass med lite bebyggelse, der det bare lå noen få hytter. Dermed skulle det ikke være problematisk å bygge kjernekraftverk der. I leserinnlegget understreket Hellermyr informasjonen fra artikkelen nevnt i forrige avsnitt. Hvis man satte Nybu som sentrum og laget en sone med omtrent 2,5 km i radius, ville det dekke et titalls gårder med stor produksjon og dyrkning av grønnsaker, meieriprodukter og andre matvarer. I tillegg påpekte Hellermyr at gårdene og småbrukene imellom huser mange innbyggere, og at området i Levang var hjemsted til bedrifter som landhandler, bilverksted og bensinstasjon.¹⁵⁷ Innlegget argumenterte for at Levangsheia ikke var et så passivt område som rådmannen beskrev det som på møtet med NVE. Det ble også argumentert for at et atomkraftverk ville ødelegge flotte naturområder i Levangsområdet.¹⁵⁸

¹⁵⁵ Ibid.

¹⁵⁶ Kragerø Blad 1974g: 4

¹⁵⁷ Hellermyr 1974: 2

¹⁵⁸ Ibid.

Et av de mest faglige argumentene handler til slutt om energibruken i landet. Hellermyr hevdet i leserinnlegget at det ble drevet rovdrift på landets energiressurser, i tillegg til at det norske folk den gang var i verdenstoppen på energiforbruk per innbygger.¹⁵⁹

Problemet var derimot ikke at den norske befolkningen brukte for mye strøm, problemet var ifølge Hellermyr at fabrikker som var eid av utenlandske konsern brukte store deler av Norges energi på smelteverk som ikke profiterte norske bedrifter, men heller utenlandske.¹⁶⁰ Løsningen skulle da være å ikke bygge nye kjernekraftverk, men heller være bedre på å ta vare på kraftkildene man allerede hadde i landet. Ikke bruke storparten til smelteverk og fabrikker som ikke var profitable for det norske folk, men heller satse på å delegere strømmen på en bedre måte.¹⁶¹

Forfatteren av leserinnlegget, Lars Hellermyr, skulle vise seg å bli en populær mann i Levangsheia og Kragerø. I et møte få dager etter innlegget hans ble publisert i avisen ble han nemlig valgt til enstemmig formann i det lokale aksjonsutvalget mot atomkraft i Kragerø.¹⁶² Aksjonsutvalget ble opprettet i sammenheng med møtet, som tidligere nevnt, skulle bli satt opp av Kragerø Natur og Ungdom. I opprettelsen av aksjonsutvalget ble de samtidig en del av den nasjonale aksjonen mot atomkraftverk i Norge.¹⁶³ På møtet var det invitert flere organisasjoner, alt fra bondelag og vel til politiske partier. Ikke alle hadde muligheten til å møte opp. Det kom også frem at organisasjonene ikke hadde rukket å diskutere problemstillingen rundt kjernekraftverk innad før møtet. Dermed kunne de ikke inngå i aksjonskomiteen i dette møtet, men muligheten for en senere tilslutning var mulig. Dermed ble aksjonskomiteen i første omgang dannet på personlig grunnlag.¹⁶⁴

Til stede på møtet var også sivilingeniør Karl Georg Høyer, som deltok på vegne av landsaksjonen mot atomkraftverk. Han var til stede for å orientere om hvordan aksjonen hadde foregått i resten av landet, og hvordan de hadde arbeidet mot planlagte kjernekraftverk andre steder i Oslofjorden. Høyer orienterte også om NVEs prognoser i

¹⁵⁹ Ibid. : 4

¹⁶⁰ Hellermyr 1974: 4

¹⁶¹ Ibid.

¹⁶² Kragerø Blad 1974h: 1

¹⁶³ Ibid.

¹⁶⁴ Ibid. : 4

løpet av møtet, som da skulle tilsi at Norge kom til å ville trenge dobbelt så mye energi innen 14 år. Altså at de den gang anslo at man skulle trenge det ved starten av 1990-tallet.¹⁶⁵ Selv hevdet Høyer at atomkraftverk ikke burde være noe man skulle diskutere før all vannkraften var ferdig utbygget.¹⁶⁶

På møtet ble det også informert om følgene av atomkraftverksbyggingen. I planleggingen av utbyggingen ble det fastslått at områdene som skulle velges ut til mulige plasser for atomkraft skulle være lite folketette. Kragerø ble derfor et av målene. I møtet hevdet Høyer derimot at Kragerø ble et ønskelig mål for atomkraftverk på grunn av den sterke motstanden andre steder. Han mente også at det kom til å bli bygget flere kraftverk i landet. Kragerø ville komme til å bli ett av en rekke nye kjernekraftverk. Det ville da bety et betraktelig større utslipp av stoffer som er skadelig for miljøet, som hadde nedbrytningstid på en halv million år. Et annet argument var at kraftverkene ville produsere plutonium, som kunne blitt brukt til å produsere våpen. Avslutningsvis var argumentet at utbygging av atomkraftverk gjøre Norge mindre uavhengig av andre land. Ifølge Høyer ville det bety at man ville trenge hjelp fra andre stormakter for å skaffe brensel, teknologi og ekspertise for å starte opp og opprettholde virksomheten.¹⁶⁷

I møtet ble det dermed planlagt det avisen beskriver som et «intimt samarbeid» mellom landsaksjonen og den lokale aksjonen i Kragerø. Landsaksjonen garanterte at de skulle være behjelpelige når det gjaldt veiledning til drift av aksjonen, samt spredning av informasjon rundt til distriktet og kommunen. Avslutningsvis ble det også planlagt at det skulle settes i gang en underskriftskampanje mot kjernekraft i Kragerø og distriktene rundt.¹⁶⁸

Samme dag hadde NVE lagt fram atomkraftverksplanene for de folkevalgte i kommunen. Til stede fra NVE var varmekraftsjef Haga, overingeniør Storebø og dr. ing. Rimenes. Møtet skulle i utgangspunktet være for å presentere kjernekraft planene for de folkevalgte i Kragerø. NVE på sin side presenterte kjernekraftverkene som lav risiko for ulykke og uhell, der de hevdet at det var statistisk farligere å kjøre bil enn å ha et kjernekraftverk stående. Videre i den innledende presentasjonen til NVE beklaget de

¹⁶⁵ Kragerø Blad 1974h: 4

¹⁶⁶ Ibid.

¹⁶⁷ Ibid.

¹⁶⁸ Ibid.

for måten møtet i Arendal hadde blitt håndtert på (møtet der kjernekraft i Kragerø ble presentert og bare en rådmann var til stede).¹⁶⁹

Resten av møtet gikk ikke helt som planlagt. Avisen beskriver at det utviklet seg til en debatt som gikk utover det som var planlagt fra NVEs side. De folkevalgte hadde spørsmål og påstander som «tyder på en dyp kløft mellom de folkevalgte og den tekniske ekspertisen.»¹⁷⁰ Etter at varmekraftsjef Haga hadde presentert hvorfor kraftverket skulle bygges nær Kragerø, samt utredet for hvordan det ville bli med utslipp og estetikk, hevdet avisen at de folkevalgte viste en skepsis som «var til å ta og føle på».¹⁷¹ Det ble understreket i neste utgave av avisen at kløften mellom ekspertene og allmennheten også skapte kommunikasjonsproblemer under orienteringsmøtet. Altså forstod ikke «det vanlige mennesket» alt energiexpertene prøvde å fortelle. Avisen påpekte også at det var uenigheter blant ekspertene angående hvor farlig kjernekraftverkene kunne være.¹⁷²

I et innlegg i avisen noen dager senere, skrev formannen for Telemark Natur- og Miljøvern (TNM), Per Olav Tveita, om kjernekraftdebatten i Kragerø-området. Ifølge ham var TNM motstander av utbygging av kjernekraftverk i nedre Telemark, men påpekte samtidig at TNM aldri hadde tatt del i noen hets som angikk å avskrive kjernekraften fullstendig og for all tid.¹⁷³ Derimot foreslo formannen at det var nødvendig å ha en debatt og en diskusjon om kraftutbyggingen i Norge. I den sammenhengen ville kjernekraft vært en del av diskusjonen, som da lå i tråd med hva regjeringen den gang hadde presentert i sin energimelding.¹⁷⁴ Videre formidlet Tveita at på grunn av alle farene ved kjernekraften, både fysiske farer og «psykisk skrekk» som det kunne medføre, ville det være bedre å satse på olje og gass. TNM mente likevel at det burde være en langsom utvikling, som tok høyde for energibehovet, og regulerte det derfra. Innlegget ble avsluttet med at selv om Norge burde ha en debatt om energiutbygging og kraftverk, burde naturligvis ikke Telemark bli prioritert som plass å bygge noe kraftverk.¹⁷⁵

¹⁶⁹ Kragerø Blad 1974i: 2

¹⁷⁰ Kragerø Blad 1974i: 2

¹⁷¹ Ibid.

¹⁷² Kragerø Blad 1974j: 2

¹⁷³ Tveita 1974: 2

¹⁷⁴ Ibid.

¹⁷⁵ Ibid.

En drøy uke etter at underskriftskampanjen først var nevnt i *Kragerø Blad*, var den i gang. Aksjonskomiteen annonserte kampanjen ved et orienteringsskriv som ble sendt rundt i Kragerø fredag 6. juli 1974. I skrivet uttrykte aksjonskomiteen at de «vil på det sterkeste protestere mot at det blir bygget et atomkraftverk i Kragerø eller omegn.»¹⁷⁶ Dette var ikke nye ord fra aksjonskomiteen, men orienteringsskrivet rakk muligens ut til flere enn dem som var til stede på det første møtet. Men det var ikke bare lokalbefolkningen skrivet siktet til. Det var også rettet til stortingsrepresentantene og de folkevalgte. I skrivet fulgte det med en liste man kunne skrive seg på om man ikke var «villig til å betale denne prisen for et atomkraftverk: Ødeleggelse av nærmiljø, jordbruksmiljø, fritidsmiljø – risiko for skader på vårt eget og våre barns arvestoffer, uro for uforutsatte reaktorulykker og sabotasje, med skadevirkninger i miles omkrets.»¹⁷⁷ Listene ville bli brukt til å sendes inn til Stortinget i form av en protest, men også som annonse i avisene for å skape større oppslutning og spredning av formålet.¹⁷⁸

I lys av underskriftskampanjen, dukket også spørsmålet om en lokal folkeavstemning opp. *Kragerø Blad* satt dette i lyset, da spørsmålet ble rettet mot den daværende ordføreren Thorleif Knutsen. Spørsmålet ble stilt med en idé om at en slik folkeavstemning burde skje i kommunal regi. I motsetning til store deler av de tidligere avisartiklene vi har sett på, samt de tidligere intervjuobjektene, svarte ordføreren på et nokså diplomatisk vis. For det første mente han at en folkeavstemning på det tidspunktet ville være en dårlig idé. Dette var sannsynligvis ikke en type sak som ville vært egnet for en folkeavstemning ifølge ordføreren. For det andre måtte man ha mer informasjon om de positive og negative sidene ved et atomkraftverk. Fremfor en folkeavstemning mente også ordføreren på vegne av formannskapet at det kunne være bedre å ha et større diskusjonsmøte der eksperter, NVE og motstanderne mot kjernekraft kunne delta.¹⁷⁹ Som offentlig representant for formannskapet var dette også en naturlig måte å tilnærme seg kjernekraft-saken. For enhver kommune, på noe likt vis som staten, ville det være lønnsomt å få et nærliggende kraftverk. Ikke bare ville det sikre flere arbeidsplasser, som igjen ville føre til flere skattebetalende, men det ville også kunne tiltrekke større industri i kommunen. Lønnsom industri kunne komme til å se Kragerøs

¹⁷⁶ Kragerø Blad 1974k: 1

¹⁷⁷ Ibid.

¹⁷⁸ Ibid. : 4

¹⁷⁹ Kragerø Blad 1974l: 1

vei, noe som ytterligere ville styrke den kommunale økonomien. Dermed var det naturlig at skrinlegging av kjernekraft ikke enda var noen prioritet for ordføreren og formannskapet. For dem var det nødvendig å ytterligere drøfte de ulike sidene ved saken.

På den andre siden ville den folkelige protesten, aksjon mot atomkraft i Kragerø, «samle en opinion mot atomkraftverket»¹⁸⁰. For å kunne samle en opinion mente aksjonen at det var naturlig å arbeide sammen med andre kommuner som var i en lignende situasjon som Kragerø kommune var. En av de viktigste oppgavene framover ville dermed være å få samlet og organisert opinionen i områdene rundt Telemark og Aust-Agder. Men først og fremst, var det viktig å få samlet opinionen i Kragerø. Metodene de brukte for å gjøre dette, var å gå fra dør til dør og samle inn underskrifter til underskriftskampanjen. De dro også til lokale bedrifter og organisasjoner og ba de som var mot kjernekraft å gi støtteerklæringer til aksjonen. I tillegg til dette skulle det være stands på Torget i byen der man kunne melde seg inn i aksjonen, samt donere penger til arbeidet. Det ble også presisert at de ikke bare tok imot underskrifter fra lokale beboere, men også til tilreisende fra andre byer. Dette understreket at det ikke bare var en lokal aksjon, men det gjaldt også resten av landet. Det var en protest mot Stortinget og NVE, med tanke på at det var deres avgjørelser som fikk folket til å reagere.¹⁸¹

I månedene som fulgte, fortsatte presset fra Kragerøs befolkning mot kjernekraften. *Kragerø Blad* fulgte utviklingen videre, med overskrifter som «Atomkraften kan utsettes»¹⁸² og «Kjernekraftverk kan skade fisk»¹⁸³ i slutten av juli og starten av august. Arbeidet mot NVE fortsatte i stor grad. Blant forkjemperne har vi tidligere vært inne på Lars Hellemyr som var aksjonskomiteformannen i kampen mot kjernekraft i Kragerø. Han hevdet at underskriftskampanjen hadde sent i august nådd omtrent 3000 underskrifter fra både fastboende og gjester som hadde besøkt i løpet av sommeren. Målet innen 1. september var 5000 underskrifter. 1. september var nemlig dagen da listene og underskriftene skulle samles inn, før de skulle bli behandlet og overlevert til stortingspresidenten. I tillegg til underskriftene, håpet aksjonskomiteformannen at de skulle få stor støtte fra forskjellige foreninger og politiske partier i Kragerø. En organisasjon som allerede hadde erklært støtte til aksjonen var Tangen Verfts

¹⁸⁰ Kragerø Blad 1974m: 1

¹⁸¹ Ibid.

¹⁸² Kragerø Blad 1974n: 2

¹⁸³ Kragerø Blad 1974o: 2

bedriftsklubb.¹⁸⁴ Av politiske organisasjoner, viste SV også raskt sin støtte til aksjonen mot kjernekraft i Kragerø. Formann for Kragerø SV, Håkon Finstad, erklærte sin støtte i et leserinnlegg få dager etter.¹⁸⁵

September viste seg å bli en svært viktig periode for protestaksjonen. Det var perioden før kommunestyret skulle avgjøre om det var mulighet for å bygge kjernekraftverk eller ikke. I det som nå var blitt kjent stil, oppdaterte *Kragerø Blad* lokalbefolkningen regelmessig om nyheter som gjaldt kjernekraftsaken. Som vi har sett tidligere, var det ikke bare den alminnelige befolkningen som var bekymret for kjernekraftverk i Norge. Blant annet ble det skrevet om forfatter Jan Kerr Eckbos meninger. På grunnlag av nedgangstider og driftsproblemer ved amerikanske kraftverk, hevdet han nemlig at Norge burde utsette avgjørelser omkring kjernekraftutbygging.¹⁸⁶ Samtidig var det ikke bare bekymrende nyheter å melde om. Til tross for at varmekraftsjef Ingvald Haga påpekte at undersøkelser ved andre lokaliseringalternativer i Oslofjorden ikke utelukket utbygging i Kragerø¹⁸⁷, ble det skrevet om positive driftsresultater ved kraftverket i Halden. Det ble blant annet meldt at man forventet at «kjernekraftverk vil bli mer driftssikre enn andre kraftverk, og forskningsresultatene er av betydning også for ressursbevaring».¹⁸⁸ Det vil si at de forventet at man kunne spare rikelig med olje og gass ved bruk av kjernekraft som energikilde.

September-nyhetene i Kragerø handlet ikke bare om internasjonale og større nasjonale saker om kjernekraften. Det var også stort fokus på den lokale utviklingen. Den første rapporten om atomkraft i Aust-Agder tilsa nemlig at Nybu-området var det «mest AKTUELLE BYGGESTED i nordsonen»¹⁸⁹. Av de undersøkte områdene i Aust-Agder, var ikke Akvåg, Laget eller Gjernes hensiktsmessige områder for plassering av kjernekraftverk. Det var Nybu. På bakgrunn av dette, var det klart for at de folkevalgte organene i Kragerø skulle møtes til debatt, for å avgjøre om et kjernekraftverk skulle bli noe av, eller ikke.¹⁹⁰ Aksjon mot kjernekraft i Kragerø hadde på samme tidspunkt, ved midten av september 1974, fått telt opp omtrent 3300 underskrifter på protestlistene.

¹⁸⁴ Kragerø Blad 1974p: 3

¹⁸⁵ Finstad 1974: 2

¹⁸⁶ Kragerø Blad 1974q: 1

¹⁸⁷ Kragerø Blad 1974r: 1

¹⁸⁸ Kragerø Blad 1974s: 3

¹⁸⁹ Kragerø Blad 1974u: 1

¹⁹⁰ Ibid.

Den var enda ikke fullstendig, da det fremdeles var lister i omløp som ikke var samlet inn og opptelt.¹⁹¹

Atomkraftsaken ble omtalt som en av de viktigste avgjørelsene i Kragerø i høsten 1974. Varaordføreren i Kragerø, Arne Helliksen, uttalte til *Kragerø Blad* at det nesten ville være en selvfølge at saken ville gå til kommunestyret etter at innstillingen fra rådmannen var diskutert av formannskapet. Rådmannens innstilling skulle komme i slutten av september måned, der han skulle komme med en anbefaling for hva kommunen burde gjøre videre i forhold til kjernekraftsaken. Helliksen påpekte også planleggingen av et eventuelt kjernekraftverk var «på et svært forberedende stadium»¹⁹². Det var tross alt ikke blitt noen enighet i Stortinget om hvorvidt man faktisk skulle bygge kjernekraftverk i Norge enda. I Tvedestrand kommune, som også var blant de aktuelle byggestedene i Aust-Agder, motsatte kommunestyret seg at det skulle fortsette å planlegges kjernekraftverk i kommunen. Det meldte *Kragerø Blad* 21. september 1974, bare knappe uker fra da det var forventet å få en beslutning fra Kragerø kommune.¹⁹³

En uke gikk, og rådmannen i Kragerø var klar med sin innstilling til formannskapet. Anbefalingen var at Kragerø kommune skulle gi NVE et betinget ja til et kjernekraftverk ved Trollvann, like ved Levang. Det som mentes med et betinget ja, var at et kjernekraftverk ikke kunne bygges på området før ny teknologi hadde løst utfordringene med drift, miljø og sikkerhet. Det måtte være godkjent av «ansvarlige fag-politiske besluttede myndigheter», før et kjernekraftverk kunne bli lokalisert i Kragerø. Om man hadde fire aggregater, var det anslått at et slikt kraftverk kunne forventes å gi kommunen omtrent 50 millioner kroner i årlig inntekt fra konsesjonsavgifter¹⁹⁴. Til sammenligning var kommunens skatteinntekter i samme periode på omtrent 25 millioner kroner netto.¹⁹⁵ I løpet av den samme uken annonserte aksjon mot kjernekraft i Kragerø at de hadde fått samlet i overkant av 4000 underskrifter til sin kampanje. I tillegg til underskriftene, hadde 12 foreninger og

¹⁹¹ Kragerø Blad 1974t: 1

¹⁹² Kragerø Blad 1974v: 1

¹⁹³ Kragerø Blad 1974w: 1

¹⁹⁴ Avgifter kraftverks-eierne ville måtte betale til kommunen.

¹⁹⁵ Kragerø Blad 1974y: 1

organisasjoner erklært offentlig støtte til aksjonen. Et endelig antall underskrifter skulle bli annonsert i den følgende uken, da noen få lister fremdeles var i sirkulasjon.¹⁹⁶

Etter å ha mottatt innstillingen fra rådmannen i Kragerø, gjorde formannskapet slik som varaordfører Helliksen antok, og overleverte saken om kjernekraft videre til kommunestyret uten innstilling. Grunnen til at de ikke enda hadde noen innstilling var at de behøvde mer tid til å diskutere orienteringen til rådmannen før de ville komme med et vedtak. «Dermed er det duket for en virkelig stordebatt blant kommunens folkevalgte torsdag 10. oktober.»¹⁹⁷. For Kragerø-aksjonen mot kjernekraft var det også en spent stemning før avgjørelsen. I et intervju med Østlandssendingen hadde rådmannen i Kragerø nemlig sagt om protesten at «han ikke tilla den så stor vekt. Slike aksjoner iverksettes gjerne på et følelsesmessig grunnlag, og det er ikke vanskelig å samle underskrifter mot det ene eller andre i våre dager.»¹⁹⁸ Formannen for aksjonen, Lars Hellermyr, advarte rådmannen om at han ikke skulle «bagatellisere verdien av underskriftskampanjen».¹⁹⁹

Etter flere måneder med usikkerhet i kommunen blant politikere, protestanter, lokalboende og turister, var en avgjørelse tatt av Kragerø kommunestyre. For begge sider var resultatet nokså antiklimatisk. Flertallet i kommunen stemte for at det ikke var «forsvarlig å ta STANDPUNKT til lokalisering av ATOMKRAFT i Kragerø».²⁰⁰ Etter det som ble beskrevet som «en sann flom av innlegg og et kvarters oppklarende pause med innlagte konsultasjoner gruppeførere og forslagsstillere imellom, kunne Kragerø kommunestyre sent torsdag kveld gå til votering i atomkraftverkssaken.»²⁰¹. Alternativet til hva flertallet ble enig om, var at man ikke skulle ha et kjernekraftverk i Kragerø, men heller finne alternativer for å dekke energibehovet. Kommunestyret ville ikke lukke døren for kjernekraft helt, men likevel ikke ta en beslutning i en så betent debatt. Bestemmelsen var at saken skulle tas opp til ny debatt av et fremtidig kommunestyre når det skulle bli aktuelt.²⁰²

¹⁹⁶ Kragerø Blad 1974x: 1

¹⁹⁷ Kragerø Blad 1974z: 1

¹⁹⁸ Kragerø Blad 1974aa: 1

¹⁹⁹ Ibid.

²⁰⁰ Kragerø Blad 1974ab: 1

²⁰¹ Ibid.

²⁰² Ibid.

Vedtaket til kommunestyret vekket reaksjoner fra både de som var for og de som var mot kjernekraften. Til *Kragerø Blad* uttalte blant annet varmekraftsjef Ingvald Haga at det var et fornuftig vedtak. Han mente at det var bedre å være avventende framfor å være avvisende. I tillegg påpekte han at vedtaket ikke kom til å ha noen direkte påvirkning på planleggingen for kjernekraftverk i Aust-Agder. Kragerø kom fremdeles til å være et alternativ som skulle utforskes.²⁰³ En som viste misnøye til vedtaket, var Lars Hellermyr. Han påpekte at Kragerø kommune var det første i landet som ikke hadde svart nei til kjernekraftverk, av alle kommunene NVE hadde spurt. Han hevdet at vedtaket var nonsens, og skrev at det var «God dag mann – økseskaft».²⁰⁴

I månedene som fulgte, var det er fortsatt økt temperatur mellom Kragerø-aksjonen mot kjernekraft og de som var for eller nøytrale til kjernekraften. Likevel kan man se på kommunestyrets vedtak som en avrunding av debatten. Med tanke på at det flertallet i avstemningen stilte seg avventende til kjernekraft i kommunen, vil det kunne tyde på at om det ikke var for protest-aksjonen, kunne det samme flertallet vært for kjernekraften. Til tross for at Hellermyr og Aksjon mot kjernekraft i Kragerø ikke fikk sitt ønskelige resultat i kommunen, fikk de levert underskriftene og protestene til Stortinget i november 1974.²⁰⁵ Som vi vet i dag, står det heller ikke noe kjernekraftverk på Levangsheia.

5.2 «Strilekrigen» mot atomkraft – Lindås

Det var som nevnt ikke bare i Kragerø-området kjernekraftverkslokasjoner ble utforsket. Vestlandet ble også drøftet som en potensiell lokasjon for bygging av kjernekraftverk. Blant disse var områder nord og sør for Bergen betraktet som spesielt attraktive. I løpet av vinteren 1973/74 var det totalt 8 områder som var aktuelle for bygging av kjernekraft. De aktuelle plassene nord for Bergen i Lindås var Eide, Træland, Knarvik Nord og Austevatn/Hodneland. Den beste lokasjonen for et eventuelt kjernekraftverk lå i Eide, et sted som ble beskrevet som «bortgøymd i ei gryte langt inne

²⁰³ Kragerø Blad 1974ac: 1

²⁰⁴ Hellermyr 1974b: 2

²⁰⁵ Kragerø Blad 1974ad: 1

i landet».²⁰⁶ Eide var med andre ord en i utgangspunktet perfekt plass for et kjernekraftverk. Ostereidet, en plass i nærheten av Eide, ble også betraktet som en potensiell og bra lokasjon for kraftverket. En av deltakerne i et møte i mars 1974, som omhandlet kjernekraftutbyggingen i området, forsnakket seg og opplyste om at Ostereidet og Trengereid var de mest aktuelle alternativene på det tidspunktet.²⁰⁷ Kort tid etter dette kom fram, samlet lokalbefolkningen i bygden en motstandsgruppe mot kjernekraften. «Arbeidsutvalet mot kjernekraftverk på OSTEREIDET» kalte de gruppen.

Oppropet mot kjernekraftverk vart halde i ein svært nøktern tone. Ordet «atomkraft» var ikkje nemnd, men det meir ufarlege ordet «kjernekraft vart brukt». Her var ikkje eitt ord om strålingsfare og plutonium. Her er det ingen skremselspropaganda om at Vestlandet kan gå i lufta dersom det skjer eit uhell med eit kjernekraftverk. I andre delar av landet var «skremselpropagandaen» middelet som ofte var brukt for å få oppslutning om motstandsørslar mot atomkraft. Men her var det mest snakk om å ta vare på ei bygd folk var glad i, om å ta vare på jorda og respektera eigedomsretten. Her var det snakk om å ta folket med i planleggiga og ikkje leggja planar over hovudet på dei.²⁰⁸

I en lignende tone som i Kragerø, kom motstandsbevegelsen som en reaksjon på kjernekraftverkslokaliseringen. Denne motstandsbevegelsen skal vi se nærmere på, og på et lignende vis som i aksjonen i Kragerø. Ved å analysere motstanden gjennom aviser og lignende, skal vi se på hvordan motstanden mobiliserte seg i tillegg til hvordan protestene mot kjernekraft foregikk i Lindås.

På lignende vis ble avisene et talerør for protestantene. Ikke lenge etter at protestaksjonen ble dannet og underskriftskampanjen startet, var nemlig pressen allerede kontaktet. Det ble en sak som ble nevnt i flere aviser, både i *Morgenavisen*, *Dagen*, *Gula Tidend*, *Bergens Arbeiderblad* og *Bergens Tidende*.²⁰⁹ Journalistene fra avisene kom til Ostereidet og intervjuet ulike deler av lokalbefolkningen om den betente saken. I *Gula Tidend* ble blant annet en småbruksbonde sitert at det var «Ekkelt å tenkja på atomaggregatet her eg no sit i solveggen»²¹⁰. I *Bergens Tidende* ble det også meldt at

²⁰⁶ Åsgard 1994: 47

²⁰⁷ Åsgård 1994: 48

²⁰⁸ Ibid. : 64

²⁰⁹ Ibid. . 67

²¹⁰ Gula Tidend 1974: 1

«kampen mot kjernekraft på Ostereidet er i gang»²¹¹ Lokalbefolkningen mente at et kjernekraftverk ville ha en svært negativ virkning for bygden. Dersom et slik kraftverk ble bygget, ville «eigedomen vera verdilaus», for «kven vil slå seg ned på ein vulkan».²¹² Det er et sitat som ifølge den lokale forfatteren Bjarne Åsgard var «ein av dei saftigaste replikkane som fall i strilekrigen mot kjernekraft. Svært mange av dei som opplevde denne tida, har lagt seg denne setninga i minnet.»²¹³

For å informere lokalbefolkningen i Ostereidet litt mer i dybden av hva som skulle komme til å skje, påtok Vidar Lehmann ansvaret å formidle hva NVE hadde tenkt for området. Han valgte å formidle budskapet gjennom bygdebladet Strilen. Der tegnet han blant annet et kart over hvor kjernekraftverket var tenkt å bygges, og beskrev hvor stort det ville være og i hvilken grad det ville påvirke områdene rundt.²¹⁴ Han fikk visstnok litt tyn fra NVE, fordi noe av informasjonen var feil. Det var 2km diameter som var sikkerhetssonen rundt anlegget, ikke 2km radius som Lehmann hadde tegnet opp.²¹⁵ Ostereidsaksjonen valgte å gå ut ifra det Lehmann hadde sagt, og samlet inn underskrifter i området som lå innenfor 2km radius av der kjernekraftverket var tenkt. «Alle over 15 år fekk lov å skriva under, fastbuande som hytteeigarar.»²¹⁶ Hytteeierne på sin side var svært fornøyd med at de fikk ha en stemme i saken. Området var tross alt der de dro for å koble av. Det tok ikke lang tid å få samlet inn underskrifter. I løpet av et par uker var det samlet inn rett i underkant av 700 underskrifter. Dette stod for 95 prosent av de fastboende, samt hytteeierne i området. Etter at underskriftene var samlet inn, ble de, sammen med en «istendig bøn om å avskriva Ostereidet som stad for kjernkraft»²¹⁷ sendt til Stortinget, og kopier ble i tillegg sendt til «Industridepartementet, Kommunaldepartementet, Miljøverndepartementet, alle stortingsrepresentanane frå Hordaland, og Norges Vassdrags- og Elektrisitetsvesen.»²¹⁸.

Nå som Ostereidet-aksjonen var blitt kjent, gjennom ulike avisartikler i tillegg til utsending av underskrifter mot kjernekraften, var det flere som støttet deres sak som

²¹¹ Bergens Tidende 1974a: 19

²¹² Ibid.

²¹³ Åsgard 1994:70

²¹⁴ Lehmann 1974:1 & 4

²¹⁵ Åsgard 1994:71

²¹⁶ Ibid.: 72

²¹⁷ Ibid.: 73

²¹⁸ Ibid. : 73-74

ville komme for å ha et møte om kjernekraft og om aksjonen. Blant disse hadde man den nasjonale bevegelsen Aksjon Mot Atomkraft, som var ledet an av professor Karl Georg Høyer og professor Harald Wergeland. I tillegg til de som var mot kjernekraften, var det også forventet at varmekraftsjef Ingvald Haga, som var for kjernekraft, skulle stille på møtet.²¹⁹ Ingvald Haga kom på møtet i Ostereidet, som ble et relativt stort protestmøte. Professor Wergeland, som var kjernefysiker, uttalte på møtet at han var svært kritisk og «negativt innstilt til kjernekraftverk. Som fysiker ser eg det slik at kjerneenergi er ei svært ubehagelig kraftkjelde som bør avgrensast mest mogleg.»²²⁰ Han mente at det var en unødvendig risiko å ta, med tanke på ødeleggelsene det kunne forårsake. Ingvald Haga, som ble avbildet sittende ved siden av Wergeland, mente på den andre siden at for mye følelser og «usakleg propaganda» gjennomsyret saken.²²¹ Han mente at risikoen for ulykker var lik null. Han påsto at «Eit kraftverk er så trygt at ein kan byggja hotell oppå det, for den sak skuld.»²²²

Etter møtet var tilsynelatende alle deltakerne, enten for eller mot, fornøyde med hvordan det hadde utspilt seg. Haga, mente de fikk fram sitt budskap uten noen problemer eller personangrep. Det var en faglig diskusjon som var rolig og behersket. Han nevnte i den sammenhengen at ved andre eventuelle lokasjoner, hadde møtene vært mer ubehagelig.²²³ I ettertid av hendelsen, omtrent 20 år etter, sa en av deltakerne som var mot kjernekraften at han fremdeles var fornøyd med hvordan de hadde gjennomført møtet.

Me held tein svært låg profil, og det var med vilje. Me meinte det verste som kunne skje, var om motparten skulle få det argumentet av motstanden var noko som var pådytta utifrå. I staden for fekk me ein skikkelig lokal folkeaksjon.²²⁴

En av lederne i arbeidsutvalget, som også informerte Ostereidet om NVEs planer gjennom avisen, Vidar Lehmann, mente også at det var en god opplevelse. Han nevnte blant annet at Haga var «ein kultivert og sympatisk mann.»²²⁵

²¹⁹ Åsgard 1974: 74 & 76

²²⁰ Bergens Arbeiderblad 1974b: 1

²²¹ Ibid. : 4

²²² Åsgard 1974: 78

²²³ Ibid. : 80

²²⁴ Ibid.

²²⁵ Ibid.

Den rolige og behagelige stemningen skulle derimot snu. Kommunestyret i det som i 1974 het Lindås kommune²²⁶, hadde den gangen, ifølge Bjarne Åsgard blandete meninger om et kjernekraftverk på Ostereidet. Han hevdet at «Det var lokalpolitikarar som var positive til atomkraft, men det er vanskeleg å få nokon til å innrøma det i dag.»²²⁷ Det var også medlemmer av kommunestyret som var negative til kjernekraft. Etter oppropet fra aksjonen mot kjernekraft i området, var det ikke lenger noe valg. Selv om et kraftverk i området ville gi arbeidsplasser og inntekt til kommunen, ville det også frata folk bygden sin. Blant beboerne var det en som eide et naust i området kjernekraftverket var tegnet. «Du får ikkje bruk for naustet likevel når du må flytta, var det ein som ein gong trøysta han med.»²²⁸

«Bygdefolket var i harnisk».²²⁹ Formannskapet måtte derfor handle raskt. De samlet et utvalg på 4 personer, som skulle utarbeide et forslag til uttalelse om hva de mente om lokaliseringsplanene til NVE. Uttalelsen ble effektivt behandlet gjennom organene i kommunen. Formannskapet godtok uttalelsen de 4 hadde utarbeidet 2 dager etter det var ferdig. Ikke lang tid etter, ble uttalelsen meddelt til NVE. Hovedtrekkene i uttalelsen var at Lindås kommune ikke var motstander av kjernekraft i Norge, men de protesterte mot at et kjernekraftverk skulle bli reist i Lindås kommune. Det ville ha stor negativ innvirkning på ferskvannet, arealet som ble brukt til jord- og skogbruk, i tillegg til aktiviteter. Belastningene et kjernekraftverk ville medføre, var ifølge kommunestyret, nok til at det ville «leggja ned endå eit bygdesamfunn.»²³⁰ De mente at det istedenfor å modernisere området og skape vekst, heller ville ødelegge samfunnet.

I samme periode som denne uttalelsen ble utarbeidet, hadde kommunen mottatt et brev fra NVE. I brevet ble det sagt at det ville komme folk som skulle vurdere lokaliseringmulighetene til et eventuelt kjernekraftverk i områdene. NVE skrev også i brevet at kommunene skulle få delta i arbeidet, og at det skulle være en dialog om rapportene. Det som ikke ble påpekt var, ifølge Åsgard at «nokre dagar seinare sender

²²⁶ Sammenslått med Meland og Radøy. Heter nå Alver kommune.

²²⁷ Åsgard 1994:81

²²⁸ Ibid. : 82

²²⁹ Ibid.

²³⁰ Ibid. : 81-84

folk til Bergen for å starta med grunnsøkingar. Ei veke etter brevet er signert, er det full fyr inne på Ostereidet.»²³¹

I slutten av juni 1974, fikk en lokal bonde fra Ostereidet uventet besøk fra en av avdelingsingeniørene fra NVE. Den lokale bonden beskrev selv at han ble møtt i døren av en mann med «langt hår, hestemanke, bestemorbriller og ein gamal damejumper med skinnlappar på armane.»²³² Avdelingsingeniøren hadde med seg et løyve fra lensmannen, som tilsa at han kunne gjøre undersøkelser på eiendommen til bonden, noe som ikke falt i smak for bonden. Han ringte til en lærer fra bygden, slik at hadde et vitne, før han sa til NVE-mannen at han hadde tre ukers ankefrist. Det var uenigheter mellom de to partene. Etter litt frem og tilbake, dro NVE-mannen og sa at han skulle ta med seg lensmannen og komme igjen dagen etter. «Hels ned og sei at han må ta med betjenten» svarte bonden til det.²³³ Dette var versjonen som ble fortalt av bonden selv. Dagen etter, stod det på forsiden av *Bergens Arbeiderblad* «Bonden jaget atommannen».²³⁴ I *Bergens Tidende* ble det beskrevet at «Offentlig Kriminalitet» foregikk på Ostereidet.²³⁵ Vidar Lehmann, en mann som var involvert tidligere, var han som hevdet at dette var offentlig kriminalitet. Han følte at protestene ble oversett, da den eneste reaksjonen de foreløpig hadde fått, var at NVE fortsatte planleggingen og undersøkelsene på Lindås. Vara-ordføreren i Lindås, sa til *Bergens Tidende* at han var «sjokkert» over måten NVE hadde handlet. Han mente at de hadde fortsatt planleggingen «over hodet på folk», med tanke på at de ikke hadde informert grunneierne i forveien om at de skulle komme.²³⁶

NVE var uenige i forløpet til saken. De hadde sin versjon, der de hevdet at avdelingsingeniøren hadde dratt på besøk til bonden for å informere at om bonden ga tillatelse, ville de starte undersøkelse av landområdet hans i løpet av den kommende uken. Hva som skulle gjennomføres i undersøkelsen var også gjennomgått. De hevdet videre at bonden ble informert om klageretten. Det var i tillegg ikke riktig at avdelingsingeniøren skulle sette i gang med en undersøkelse umiddelbart, det skulle

²³¹ Ibid. : 85

²³² Åsgard 1994:86

²³³ Ibid.

²³⁴ Bergens Arbeiderblad 1974c:1

²³⁵ Bergens Tidende 1974b:1

²³⁶ Ibid. : 1 & 14

eventuelt bli gjennomført av et privat firma innleid av NVE.²³⁷ Bonden sto likevel på sitt, han hadde en lokal lærer som vitne, og mente at saken var slik som han hadde beskrevet den. I bakteppet av avisoppslaget tok bonden saken enda litt videre. Han sendte selv en søknad om at Justisdepartementet skulle gjøre det forbudt for NVE å undersøke eiendommen hans.²³⁸

I juli måned 1974, skjedde det ikke mye i kjernekraftsaken på Lindås. Mot høsten og i august måned, skulle derimot NVE komme på banen igjen. 1. august ble 27 grunneiere i Ostereidet varslet om at det skulle gjennomføres grunnundersøkelser på eiendommene deres. De ble informert om hvordan undersøkelsene skulle utføres, og hva som skulle undersøkes.²³⁹ Dette var derimot grunneierne ikke interessert i. En knapp måned senere, 26. august 1974 leverte grunneierne et ankebrev til lensmannen. Anken gikk ut på å få stanset alle slags undersøkelser på Ostereidet. Det ble lagt vekt på at dette var fjerde gangen lokalbefolkningen henvendte seg til styresmaktene for å få stanset kjernekraftplanleggingen i området. De hevdet at NVE hadde gått for langt med fullmakten de hadde fått fra Stortinget, og grunneierne ville at både planlegging og undersøkelser skulle stanses.²⁴⁰

Noen uker før dette brevet ble sendt, var Lindås kommune invitert til et møte av fylkesmannen for Hordaland i et oppklaringsmøte. Møtet fant sted 15. august, og til stede var fylkesmannen, formannskapet i Lindås og representanter fra NVE. På møtet ble de enige om at NVE skulle svare på de folkelige protestene fra kommunen. NVE ble enige om at de skulle vente til Justisdepartementet hadde tatt en avgjørelse angående protestene mot grunnundersøkelsene.²⁴¹ Grunneierne skulle i tillegg få tilgang til rapportene om kjernekraftlokaliseringen. Etter møtet, vedtok formannskapet i Lindås at de ikke ville ha grunnundersøkelser i kommunen. Kort tid etter dette, fikk de støtte fra kommunestyret. «Lindås kommune vert for alvor med i krigen. Endeleg er lokalpolitikarane for alvor på innbyggjarane si side.»²⁴²

²³⁷ Åsgard 1994:91

²³⁸ Åsgard 1994:90-92

²³⁹ Ibid.: 92

²⁴⁰ Ibid.: 92-94

²⁴¹ Ibid.: 100

²⁴² Ibid.

NVE var naturligvis ikke fornøyd med kommunens standpunkt. De ville prøve å overbevise kommunen om å få la de gjøre det arbeidet de hadde blitt tildelt fra Stortinget. NVE mente at protestaksjonene mot planleggingen og grunnundersøkelsene for kjernekraft var en politisk sak som de antok at politiske organer ville ta seg av. NVE ville utføre planleggingen og undersøkelsene på bakgrunn av det mandatet de hadde til å gi anbefalinger. NVEs oppgave var å gjennomføre undersøkelsene, ikke ta politiske avgjørelser. De håpet derfor at de kunne gjennomføre undersøkelsene med så lite hindringer som mulig.²⁴³

Grunnundersøkelsene var planlagt til omkring 7. oktober 1974. Det ble meldt fra til grunneierne. Avdelingsingeniøren som tidligere hadde blitt vist bort fra Ostereidet av en lokal bonde, returnerte til Bergen sammen med sjefen for kjernekraftprosjektet for å møte varaordføreren og lensmannen i Lindås. I tillegg var planen at avdelingsingeniøren skulle bidra i grunnundersøkelsene.²⁴⁴ Dette gikk derimot ikke som planlagt. NVE informerte *Bergens Tidende* om at alle ankene mot grunnundersøkelsene hadde blitt avslått i departementet. Det inkluderte også bondens søknad om å frede tomten sin for undersøkelser.²⁴⁵ Til tross for dette, måtte undersøkelsene igjen utsettes. Denne gang av andre grunner enn tidligere. Sjefen for kjernekraftprosjektet uttalte til avisen at «Det er på tale med aksjonar som kan utsetja våre folk for fysiske overgrep»²⁴⁶. Risikoen for et eventuelt fysisk overgrep på sine ansatte, var ikke noe de ville risikere. Dermed ble de kalt tilbake til Oslo, før de bestemte seg for hva som skulle bli det neste steget. Bonden, som vi har sett var i klammeri med etaten tidligere, hadde også en uttalelse til avisen. Han mente at påstanden om at lokalbefolkningen ville ty til fysisk vold var latterlig, men at han samtidig ikke kunne snakke for hva andre ville komme til å gjøre. Selv ville han sørge for at hans egen eiendom var trygg.²⁴⁷

Etter litt over en uke, var det klart at undersøkelsene skulle fortsette 16. oktober 1974. Varmekraftsjef Ingvald Haga uttalte til *Bergens Tidende* at grunnen til utsettelsen var at alle «formalia ikke var i orden. Nå er det på det rene at ankene fra aksjonsgruppene mot

²⁴³ Åsgard 1994: 100-101

²⁴⁴ Åsgard 1994: 107

²⁴⁵ *Bergens Tidende* 1994c: 22

²⁴⁶ *Ibid.*

²⁴⁷ *Ibid.*

kjernekraftverk i kommunene er avvist».²⁴⁸ Ordføreren i Lindås, hadde ingen forståelse for at undersøkelsene skulle gjennomføres, ettersom at det var et diskusjonstema over «hele landet». Haga understreket at de ville fortsette å gjøre det jobben de var pålagt, så lenge de ikke fikk beskjed om noe annet fra industridepartementet.²⁴⁹

Den samme dagen, hadde motstandsaksjonærer samlet seg for å hindre NVE i å gjøre undersøkelsene sine. Undersøkelsene fant ikke sted i Ostereidet, som forventet, men på Hodneland.²⁵⁰ Hodneland var, som vi var inne på i innledningen av kapittelet, en annen lokalisering i Lindås som var attraktiv angående byggingen av kjernekraftverk. Grunneierne på Hodneland hadde, på lik linje som grunneierne i Ostereidet i august fått beskjed om at det skulle gjennomføres grunnundersøkelser i området. I løpet av noen måneder hadde de lokale grunneierne organisert motstandsaksjon mot kjernekraft. De erklærte også sine protester til Justisdepartementet, og mottatt støtte fra Lindås kommune.²⁵¹ På Hodneland var den eneste måten NVE fikk gjennomført sine undersøkelser, via vannet. Derfor trengte de en båt. Det ville derimot ikke de lokale i Hodneland ha noe av.²⁵²

«Bygdefolk jaga Vassdragsvesenet»²⁵³ lød overskriften i *Bergens Tidende*. Grunneierne fra Hodneland og Hodnekvam hadde stilt seg som en «mur» mellom veien og vannet. Dermed var det umulig for avdelingsingeniøren og «ein landmålar frå Bloms Oppmåling» å komme seg ned til vannet. Ifølge avisen hadde grunneierne grepet tak i kanten på båten da de prøvde å komme seg fram. «Skjønner de no at det er alvor?» hadde grunneierne sagt. Ingeniøren og landmåleren hadde forstått det, og dratt fra Hodneland.²⁵⁴ Dagen etter, mobiliserte aksjonærene enda flere folk. Folk kom fra både Hodneland, Hodnekvam, Ostereidet og flere steder i Lindås. Mellom 120 og 130 mennesker ventet på at NVE skulle komme. Den dagen var det derimot forgjeves, da NVE ikke møtte opp.²⁵⁵

²⁴⁸ Bergens Tidende 1994d: 1

²⁴⁹ Ibid.

²⁵⁰ Bergens Tidende 1974e: 1

²⁵¹ Åsgard 1994:115-124

²⁵² Bergens Tidende 1974e: 1

²⁵³ Ibid.

²⁵⁴ Ibid. : 18

²⁵⁵ Bergens Tidende 1974f:16

Noen dager senere, ble det fastslått at grunnundersøkelsene på Hodneland og Ostereidet nok en gang var utsatt, denne gang på uviss tid. «Lindås vann første runde om atomkraft» lød overskriften i *Bergens Tidende*.²⁵⁶ Det skulle også vise seg å bli siste runde for aksjonærene i Lindås kommune. *Bergens Arbeiderblad* hevdet at et par hundre menn og kvinner hadde møtt opp for å markere sin støtte til aksjonen.²⁵⁷ Ikke mange dager etter aksjonen på Hodneland, bestemte NVE for å trekke seg fra flere undersøkelser i Lindås. Aksjonærene hadde seiret.²⁵⁸

²⁵⁶ Bergens Tidende 1974g:1

²⁵⁷ Bergens Arbeiderblad 1974d: 7

²⁵⁸ Åsgard 1994:159

6 Energidiskusjonen fra 1974, stortingsdebatter og skrinlegging av atomkraft

6.1 Tilråding fra industrikomiteén

Før energimeldingen fra 1973-74 og energisituasjonen i Norge skulle diskuteres i Stortinget, var det nødvendig å få en tilråding fra industrikomiteén. Selve komiteén bestod av 6 representanter fra Arbeiderpartiet, 2 fra Høyre, 2 fra Kristelig Folkeparti, 2 fra Senterpartiet, 1 fra Venstre og 1 fra Sosialistisk Folkeparti²⁵⁹. Flertallet bestod av representanter fra Arbeiderpartiet, Høyre og Krf, mens mindretallet bestod av representanter fra Senterpartiet, Venstre og Sosialistisk Folkeparti. I det følgende, skal vi se på hvilke konklusjoner industrikomiteén kom til, og hva anbefalingen til Stortinget var.

Industrikomiteén mente at når det gjaldt vannkraft, var videre utbygging og ytterligere styrking av linjenettet en av tingene som burde prioriteres høyest. En slik forsterkning og utbygging ville ifølge komiteén føre til en bedre samkjøring av de allerede utbygde kraftverkene i landet, som videre ville føre til en bedre og mer effektiv utnyttelse av den daværende vannkraften. Det ville hjelpe til når det gjaldt å unngå strømtap fra kraften som allerede ble produsert, og komiteén mente at dette kunne føre til at man fikk flere TWh ekstra i året. Dette ville igjen hjelpe målet Regjeringen satt, som komiteén så seg enig i, nemlig å ha en mer effektiv utbygging og bruk av den tilgjengelige vannkraften.²⁶⁰

Komiteén påpekte at prisene for å bygge ut et gassverk fra Frigg-feltet ville koste mer enn det først tilsa i industridepartementets beregninger. Rørleggingen til Karmøy, samt gassprisen var nå betraktelig dyrere enn tidligere. Dermed mente komiteén at et kombinert kraftverk som baserte seg på både olje- og gasskraft ville være gunstigere, også i et miljøperspektiv. Det eneste problemet var at det ikke ville være særlig bra for miljøet om det skulle være et overføringsnettverk fra Karmøy til Østlandet. En slik

²⁵⁹ Fra 1975: Sosialistisk Venstreparti

²⁶⁰ St. innst. nr. 255 1974-1975:26

utbygging ville kunne ha en ulempe for miljøet. Komitéen mente likevel at det et olje/gassverk i Karmøyområdet som var basert på råstoffer fra Frigg-feltet ville være en aktuell måte å skaffe mer energi.²⁶¹

Industrikomitéen var mer positiv til et oljefyrt varmekraftverk. De mente at dette var noe man burde framskynde planleggingen av, og ikke utsette til 1985. En av forutsetningene for at det skulle være fordelaktig i forhold til gasskraft, var at det ikke hadde like begrenset lokalisering. Som vi har vært inne på tidligere måtte et eventuelt gasskraftverk bygges slik at gassen kunne fraktes direkte ved hjelp av et rørnettverk fra Nordsjøen. Et oljefyrt kraftverk ville kunne bygges med mindre begrensinger når det gjaldt lokalisering. Utfordringen med et oljefyrt kraftverk ville derimot være de miljømessige ulempene det ville medføre. Derfor foreslo komitéen at regjeringen så fort som mulig skulle foreta en vurdering og undersøkelse om hvordan et slik oljefyrt kraftverk ville påvirke miljøet.²⁶²

Når det gjaldt kjernekraft, var industrikomitéens flertall enda ikke klar for å støtte en igangsetting av konsesjonsbehandling i Stortinget. Grunnen til at de ikke ville gi uttrykk for en konsesjonsbehandling av kjernekraftspørsmålet, var på grunn av usikkerhetene de mente kjernekraft medførte. Ett av punktene flertallet da pekte på, var ekspertenes uenigheter omkring sikkerhetsspørsmålene som kjernekraften medførte. Dette innebar blant annet sikkerheten mot utslipp av radioaktive stoffer, sikkerheten når disse radioaktive stoffene skulle flyttes for lagring, og også selve lagringen av de radioaktive stoffene. Flertallet ville, fremfor å fremme en konsesjonsbehandling, investere mer i forskningsinstitusjonene som forsket på akkurat disse forskningsspørsmålene. Videre ønsket flertallet i komitéen at regjeringen skulle samle fagfolk og ikke-eksperter i et utvalg som skulle lede denne forskningen/utredningen av sikkerhetsspørsmålene omkring kjernekraften. Før denne utredningen hadde kommet til en konklusjon, hadde flertallet en forutsetning om at «eventuell konkret, fysisk planlegging med direkte forbindelse til kjernekraftverk blir stoppet, inntil Stortinget på et seinere tidspunkt får seg forelagt seg spørsmålet på ny.»²⁶³ Det ville innebære at det ikke ville bli aktuelt at kjernekraft skulle være en energikilde for Norge i løpet av de kommende 10 årene.²⁶⁴

²⁶¹ St. innst. Nr. 255 1974-1975:27

²⁶² Ibid.

²⁶³ Ibid. : 28

²⁶⁴ Ibid.

Mindretallet i komitéen påpekte at det var uenigheter i Stortingsmeldingen når det gjaldt kjernekraftverk. Videre hevdet de at det var sakkyndige som mente at det i mange andre land, som for eksempel USA, hadde vært satt i gang utbygging av kjernekraftverk uten at tilfredsstillende løsninger omkring sikkerhetsspørsmålene hadde blitt utført.

Mindretallet sammenlignet NVE, som mente at kjernekraft ville være et godt energialternativ i Norge, med de som hadde bygget kjernekraften i det som de mente var for tidlig i andre land. For å styrke sine argumenter, tok mindretallet opp den lokale misnøyen omkring lokalisering av kjernekraftverk, og hevdet at det ville bli vanskelig å finne et passende og samtidig akseptert område for kjernekraftverk i Norge. På grunn av sikkerhetsbekymringen rundt kjernekraften, i tillegg til hvordan energisituasjonen så ut i Norge, mente mindretallet at man i Norge burde kunne klare seg uten kjernekraft. De mente at det på det grunnlaget ikke ville være aktuelt å fremme konsesjonssøknaden om kjernekraft i Stortinget.²⁶⁵

Det var også noen meninger fra enkeltpersoner som tilhørte mindretallet. To av representantene fra Senterpartiet mente at det i høy grad var nødvendig at Stortinget hadde klare vedtak som skulle passe på at NVE skulle legge frem en avklaring av kjernekraftspørsmålene. På samme tid mente de at all fysisk planlegging skulle stanses i en periode på 10 år. På den tiden ville kjernekraftspørsmålene være avklart, og videre forsket på av institusjonene som drev med kjernekraft ellers i landet. Representanten fra Sosialistisk Folkeparti mente på sin side at på grunn av Norges posisjon når det gjald både vann-, olje- og gasskraft, var det ikke nødvendig å prioritere kjernekraft før i fremtiden. Han utdypet denne meningen ved å foreslå at Stortinget ikke skulle godta videre planlegging av kjernekraftverk i Norge og innstille alle fremtidige planer og utredninger om kjernekraftspørsmålet.²⁶⁶

²⁶⁵ Ibid. : 28-29

²⁶⁶ Ibid. : 29

6.2 Stortingsforhandlinger 13. mai 1975 – Om energiforsyninga i Noreg i framtida

Etter tilrådingen fra industrikomiteén var utgitt, og hadde fått tid til å bli gjennomgått, skulle den stå for dagsorden i forhandlinger i Stortinget 13. mai 1975. I det følgende skal vi gå gjennom disse forhandlingene. I løpet av denne analysen/gjennomgangen skal vi se på hva Stortinget mente angående det fremtidige norske energilandskapet, i tillegg til kjernekraftens posisjon i det politiske landskapet. Ifølge ordfører for St. innst. nr. 255 1974-195, Sverre Helland som representerte Senterpartiet (Sp), var industrikomiteén i denne saken delt inn i tre fraksjoner. Den ene fraksjonen bestod av Arbeiderpartiet (A), Høyre (H) og Kristelig Folkeparti (KrF), den andre av SP og den tredje av Sosialistisk Venstreparti (SV).²⁶⁷ På dette grunnlaget skal vi dele opp debattens argumenter. Fra de ulike fraksjonene, og med det se på hvor de er enige og uenige, samt hvor debatten ender.

Til nå, som industridepartementet var inne på i stortingsmeldingen, hadde Norge drevet med det ordføreren for saken og representant for Senterpartiet omtalte som en forsyningsorientert energipolitikk. Det vil si at energipolitikken dreide seg om å dekke energibehovet til det fulle. Senterparti-representanten mente at Norge nå måtte vende om energipolitikken sin. Spørsmålet burde ikke innebære at man skulle dekke alt behov, men heller se på hvor mye energi man faktisk hadde bruk for. I tillegg skulle man også se på hvor stort forbruk og uttak av energi som faktisk var forsvarlig i en større samfunnsmessig og øko-politisk sammenheng. Samtidig påpekte han at det ville bli utfordrende, etter den samfunnsmessige og energiøkonomiske veksten Norge hadde hatt i de foregående periodene.²⁶⁸

Videre, mente han at prognosene som NVE hadde satt opp til Regjeringens energimelding var overdrevne og ikke tok høyde for en endring i den norske energisituasjonen. Når det gjaldt kraftkrevende industri for eksempel, var Sp enige i at de kunne få en økning på 6 TWh innen år 1985. Samtidig påpekte de at en større økning av energi til kraftkrevende industri ikke ville være noe de kunne stille seg bak. Når det

²⁶⁷ St. forh. Stortingstidende 1975: 4132

²⁶⁸ Ibid. : 4124

gjaldt energi til det NVE omtalte som vanlige forsyningen, var det en skepsis fra Sp når det gjaldt prognosene som var fremstilt. Som vi har sett på, tilsa prognosene at forbruket omtrent skulle dobles frem mot 1985. Sp trodde ikke at hver person i gjennomsnitt skulle kunne klare å doble sitt forbruk i løpet av de 10 årene, med mindre man gikk inn for å oppnå en slik økning.²⁶⁹

Men hvordan skulle man løse dette? Ifølge Senterparti-representanten ville høyere strømpriser føre til et mindre forbruk. Historien hadde vist at mangelen på olje og elektrisitet, hadde presset opp prisene, og ført til en minskning av det generelle energiforbruket. Med en økt strømpris, mente de at man ville få senket vekstnivået betraktelig i forhold til det prognosene viste til. Sp hevdet da at det ville være mulig, og samtidig fornuftig å senke den gjennomsnittlige energiveksten fra 3,35 prosent til 2,0 prosent i årene fram mot 1985. Dette hadde nemlig vært utført i Sverige, der de hadde regnet med å kun ha en gjennomsnittlig årlig vekst på 2 prosent i energiforbruket frem mot 1985.²⁷⁰

Innledningsvis informerte ordføreren også at de i løpet av arbeidet med stortingsmelding 100 om energiforsyningen i Norge i fremtiden fikk mange henvendelser fra organisasjoner og institusjoner som ville fremme sine meninger til stortingsmeldingen. Dette gjaldt spesielt spørsmålet rundt kjernekraftverk i Norge. Disse meningene var i stor grad protester fra Sør-Norge, som var mot kjernekraftverk i landet. Helland nevnte også at protestene i størst grad gjaldt protester mot kjernekraftverk i de respektive distriktene/områdene som henvisningene kom fra.²⁷¹

Et annet medlem av komitéen, som representerte Arbeiderpartiet, henviste senere til at industrikomiteen besluttet at de ikke ville gi klarsignal for konsesjonsbehandling av kjernekraft. På den ene siden påpekte de at de var klar over at en konsesjonsbehandling ikke var det samme som å beslutte at man skal bygge kjernekraftverk, men komitéen hevdet likevel at sikkerhetsspørsmål omkring kjernekraft trengte en ytterligere behandling for at konsesjonsbehandlingen skulle settes i gang. Representanten fra Ap og industrikomiteen mente at kjernekraft hadde fordeler, men at det likevel burde

²⁶⁹ St. forh. Stortingstidende 1975: 4124-4125

²⁷⁰ Ibid. : 4125-4126

²⁷¹ Ibid. : 4123

undersøkes ytterligere rundt sikkerhet ved lagring og transportering av avfallsstoffene før en fortsettelse av fysisk planlegging av kjernekraftverkene. Innlegget ble avsluttet med en påminnelse om at dette selvsagt var opp til Stortinget å bestemme, men at de anbefalingene som ble gjort rede for kommer fra industrikomiteens flertall.²⁷²

Som svar på dette, uttalte en SV-representant fra mindretallet i industrikomiteen at flertallet i komitéen, særlig på Ap og Høyre (H), «ikke våger å ta en åpen kamp på standpunktene sine». Det han mente med dette var at ingen av representantene fra flertallet turte å være 100 prosent for kjernekraft i Norge. Det ble også bemerket i denne sammenhengen at det var ingen som valgte å følge NVEs forslag om å fremme en søknad for konsesjon i Stortinget. NVE, som hadde fått hovedansvar for å sørge for at Norge skulle ha nok energi i fremtiden, ble dermed tvunget i «retrett» til tross for at de hadde fått et oppdrag om å fysisk planlegge norske kjernekraftverk for fremtiden. Dette var altså kritikk som kom fra en som mente at det absolutt ikke burde satses på noen form for kjernekraft i Norge.²⁷³ Dette fastslo representanten mot slutten av sitt innlegg; «Sosialistisk Venstreparti går imot at Norges kraftforsyning skal baseres på bruk av kjernekraft [...]».²⁷⁴

En som også valgte å kritisere Stortingets håndtering av kjernekraftsaken var en representant for Høyre og en del av flertallet i industrikomiteen. I sammenheng med holdningene som gjaldt kjernekraft ble det trukket fram eksempler fra protestaksjonene i Mardøla og Aurlandsdalen, der det for det første var en tanke om at man burde stanse ytterligere vannkraftutbygging fordi man «må snart over på atomkraft allikevel». Bare 5-6 år tidligere hadde kjernekraft vært forventet som en energikilde som snart skulle tas i bruk. Som vi har sett så langt, var ikke dette saken under forhandlingene i 1975. Det ble videre påpekt at Stortingets avgjørelser angående sakene i Mardøla og Aurlandsdalen ble utført med en sterk hånd. De stod ved hva de mente var best for å representere velgerne sine, og hevder at flertallet i Norge var fornøyd med utfallet 5-6 år senere. Høyre-representanten mente her at Stortinget burde ha en lignende holdning i saken omkring kjernekraft. Han hevdet at «Det er fare på ferde for vårt demokratiske styresett hvis det skal bli vanlig at storting og regjering viser unnfalighet for tilfeldige

²⁷² St. forh. Stortingstidende 1975: 4131-4132

²⁷³ Ibid. : 4134

²⁷⁴ Ibid. : 4136

aktivistgrupper. Vi har sett visse tendenser i den retning i det siste.» Han insinuerte med dette at de offentlige myndigheter hadde begynt å mangle ryggrad.²⁷⁵

I denne sammenhengen nevnes også Vidkunn Hvedings fratredelse fra posisjonen som leder for NVE. Hveding selv hadde i den anledning hevdet at politiske myndigheter var ubesluttsomme i når det gjaldt den omdiskuterte energidebatten som var til stede i det politiske landskapet. Til tross for at Hvedings uttalelser var det Høyre-representanten beskrev som «alvorlige beskyldninger», valgte han likevel å nevne at det var sannsynlig at mange andre i landet kunne være enig med den tidligere NVE-lederen. Videre valgte representanten også å gå inn på at Hveding tidligere har kritisert «Demokratiets fremste tillitsmenn» til å frasi seg ansvar og problemer til fag-eksperter.²⁷⁶

Høyre-representanten gikk videre til å snakke om uenigheten mellom flertallet og mindretallet i industrikomiteen når det gjaldt spørsmålet som handlet om kjernekraft. Han påpekte at stortingsmeldingen i utgangspunktet ikke var laget for å kunne si ja eller nei til kjernekraft, men heller hva som skulle skje videre i forhold til planlegging og videre utredning av norsk kjernekraft. Som en del av flertallet, mente Høyre at arbeidet med ferdigstillingen av planene for kjernekraft i Norge skulle fortsette. På den måten ville kjernekraft kunne være et alternativ mot slutten av 1980-tallet om Stortinget skulle bestemme seg for det.²⁷⁷

Videre ville Høyre skjerme NVE for hetsen de hadde mottatt i protester rundt om i landet, og da spesielt på områdene der de hadde undersøkt mulighetene for kjernekraftverk. Representanten påpekte at NVE handlet på vegne av Stortinget og Regjeringen, som tidligere hadde vært enstemmig enige om at NVE skulle sette i gang med utredning for kjernekraftverkenes stedsvalg.²⁷⁸

I sammenheng med kritikken mot NVE, gikk Høyre også ut mot de som protesterte mot kjernekraften. «Det framstilles slik at hvis man er motstander av atomenergi, er man tilhenger av liv. Og hvem vil ikke være med på å spare liv!»²⁷⁹. Det ble også henvist til

²⁷⁵ St. forh. Stortingstidende: 4138-4139

²⁷⁶ Ibid.: 4139

²⁷⁷ Ibid.: 4140

²⁷⁸ Ibid.

²⁷⁹ Ibid.

at det i løpet av de 20 årene med kjernekraftverk, ikke hadde gått liv tapt til ulykker. I tillegg hadde de få ulykkene som hadde vært, ikke skjedd på kjernekraftverkene, men i laboratoriene. (Dette var i utgangspunktet et reelt poeng, men som vi så tidligere var Kysthym-ulykken i 1957. Dette visste ikke resten av verden, da det var holdt skjult mens debatten i 1975 foregikk.) Til sammenligning ble oljeproduksjonen i Nordsjøen trukket fram. Ifølge Høyre-representanten var denne produksjonen mye mer risikofyllt enn det som gjaldt kjernekraften, da det bare i løpet av de siste årene hadde gått tapt 20 menneskeliv til dykking. Han trakk i tillegg fram at ekspertene mente at kjernekraft, kun etter vannkraft, var mest fordelaktig når det gjaldt både miljø, ressurser og økonomi. I samme anledning kritiserte han nok en gang de som var mot kjernekraft ved å si: «eksperter skal man helst ikke høre på i dag, de er inhabile, sies det.», før han forklarte forskjellen på eksperter og folk flest. Innlegget ble avsluttet med at Høyre hevdet at en ny utredning av kjernekraft, som den gangen var foreslått av flertallet, kunne føre til problemer med energiforsyningen. Det ville føre til at man ikke kunne få tilgang på kjernekraft så tidlig som NVE antydte i rapportene i stortingsmeldingen. Dette var noe Høyre mente man burde bearbeide hurtig, med tanke på at konsesjonsarbeid og utbygging av kraftverk, uansett fra hvilken energikilde, ville ta mellom 8 og 10 år å fullføre.²⁸⁰

Formannen for industrikomiteen, som også representerte Ap, mente at det var for mye usikkert når det gjaldt kjernekraftutbyggingen. Han mente at før man kunne ta en avgjørelse når det gjaldt kjernekraftutbygging, trengtes det mer og bedre kunnskap om kjernekraft i seg selv, samt kjernekraftverk beregnet til norske forhold. For å kunne skaffe og bearbeide denne viten mente han at det trengtes et utvalg av eksperter på kjernefysikk, miljøvernsekspert og lignende med andre samfunnsinteresser, altså en blanding av teknologer, aktivister og samfunnsvitere. Samtidig påpekte han at gjennom innstillingen som kom fra industrikomiteen ville de få frem at kjernekraft ikke ville være aktuelt i løpet av de neste ti årene. Han ville at man ikke skulle forplikte seg til én form for energi enda, da det ikke var nødvendig med en ytterligere energiform med det samme. Avslutningsvis om kjernekraft prøvde AP-representanten tilsynelatende å «ufarliggjøre» kjernekraft til en viss grad. Det ble nevnt at Norge ikke var en «atomfri sone», da det fantes prøvereaktorer i landet, samt noen grad av svensk-importert strøm

²⁸⁰ St. forh. Stortingstidende 1975: 4140

som kunne stamme fra kjernekraft. «Og da Helland, Reidar Larsen og jeg barberte oss i dag morges, kan det hende at vi med våre barbermaskiner kvittet oss med våre skjeggstubber ved hjelp av atomkraft [...]».²⁸¹

Senere i debatten var det en representant for Høyre, som hevdet at inntil kjernekraften fikk en bredere aksept i landet, virket det som om vann- og gasskraft ville stå for dekkningen av energien i landet. Han insinuerte videre at kjernekraften ville være fordelaktig både miljø- og ressursmessig. Ressursmessig ble det begrunnet det med, som vi har sett tidligere, at Norge hadde god tilgang til kjølevann og lokalisering langs kysten, samt mulighet for plassering i fjell. Miljømessig ble det begrunnet med at man i ulikhet fra andre energianlegg holdt på de giftige avfallsstoffene, framfor å spre det rundt i natur og nærområder. Utfordringen var bare de sikkerhetsmessige kravene som ble stilt til kjerneenergi. Det var mye strengere enn all annen lignende energiproduksjon.²⁸²

På lik linje med sin partikollega, kritiserte også denne Høyre-representanten den landsomspennende debatten om norsk kjernekrafts fremtid. Den hadde «for lengst kjørt seg fast på et sidespor, som samfunnet er lite tjent med.» proklamerte representanten. Motstandsargumentene ble omtalt som «skremselspropaganda» som hadde fått store ringvirkninger hos det norske folk. For å få svar på usikkerheten og spørsmålene som gjaldt kjernekraft både hos politikerne og hos folket, var denne representanten enig i at det burde være et bredt utvalg som skulle se nøyere på akkurat dette. Utvalget skulle da spesielt se på det som gjaldt transport og lagring av radioaktivt avfall. Representanten mente at et slikt utvalg burde stå klart i løpet av de neste to årene. Samtidig var det viktig at beslutningen angående kjernekraft ikke skulle stå på vent i 10 år, bare fordi at flertallet i industrikomiteen mente at det ikke var aktuelt med kjernekraft i løpet av de neste 10 årene. Tvert imot ville det være hensiktsmessig å ha dette klart før den tid var kommet.²⁸³

Statsråden for industridepartementet påpekte at regjeringen på det tidspunktet ikke kom til å prioritere konsesjonsspørsmålet om kjernekraftverk. Det kom av industrikomiteens

²⁸¹ St. forh. Stortingstidende 1975: 4141-4142

²⁸² Ibid. : 4147

²⁸³ Ibid. : 4147-4148

standpunkt til kjernekraft. Det var heller ikke aktuelt å samarbeide med Sverige om utbygging av kjernekraftverk. Dette betydde derimot ikke at regjeringen hadde lukket døren til kjernekraft på sikt. Norge ville kunne nyttiggjøre seg den kunnskapen andre land fikk i denne perioden, noe som ville være hjelpsomt ved en senere anledning. Regjeringen mente at man skulle fortsette å tilegne seg kunnskap om kjernekraft. Forskningen og arbeidet med kjernekraft i Norge, samt samarbeid med de andre nordiske landene, skulle fortsette, uavhengig av arbeid som omhandlet usikkerheten rundt kjernekraften.²⁸⁴

En annen representant fra Arbeiderpartiet mente at det var rimelig å ta seg tid når det gjaldt kjernekraft-debatten. Hun trakk blant annet fram «bønnskriv» som var underskrevet av flere unge fra ungdomsorganisasjoner som ba om at man ikke skulle ta i bruk norsk kjernekraft. Hun mente at de unge skulle måtte oppleve konsekvensene av de politiske bestemmelsene som ble gjort den gangen, spesielt om det gjaldt reising av kjernekraftverk. Farene og ulempene det kunne medføre var noe som måtte undersøkes nøye før utbyggingen av kjernekraftverkene skulle starte. På den annen side påpekte hun at dersom man ikke ville ha norsk kjernekraftproduksjon, måtte man ta konsekvensene som kunne komme av andre energikilder.²⁸⁵

«På mange måter syns jeg Regjeringens energimelding er et skremmende dokument»²⁸⁶ lød det fra en SV-representant. Hun mente energimeldingen var skummel fordi den, etter hennes mening, ikke gikk noe «utover en ytterst snever, ensporet teknokratisk tankegang». Hun mente at Norge, som var i verdenstoppen når det gjaldt energiforbruk per innbygger, ikke skulle tenke på hvordan de skulle mette forbruket, men heller hvordan man skulle få senket energiforbruket til et mer stabilt og bærekraftig nivå. Hun mente at et stabilisert energiforbruk ville bety at man ikke trengte kjernekraft. Kjernekraften som hun var tydelig motstander av.²⁸⁷

Motstanden mot atomkraftverk er vokst etter hvert som fakta er blitt kjent ute i befolkningen. Særlig sterk er motstanden blant ungdom og kvinner, grupper som er forholdsvis lite fanget inn i makthavernes kortsiktige økonomiske interesser og

²⁸⁴ St. forh. Stortingstidende 1975: 4151

²⁸⁵ Ibid. : 4156-4157

²⁸⁶ Ibid. : 4160-4161

²⁸⁷ Ibid.

teknokratenes ensportede prognoser. Og motstanden har god støtte blant vitenskapsfolk. I mange land reiser det seg advarende røster, og sist har ikke mindre enn 1500 vitenskapsfolk i Frankrike bedt folk si nei til atomkraftverk så lenge man ikke har full klarhet over risiko og konsekvenser.²⁸⁸

Etter å ha kritisert forholdsvis menn, teknokrater og styresmaktene i landet for deres tilsynelatende manglende evne til kritisk tenkning, gikk hun inn på de ulike farene ved kjernekraften. Blant annet problemene rundt lagring og transport av radioaktive avfallsstoffer. Hun tok også opp de giftige radioaktive stoffene som inneholdt stråling, og som ville ha konsekvenser for kommende generasjoner. Skulle de neste generasjonene stå ansvarlig for dette ansvaret med radioaktivt avfall som datidens politikere ville pålegge dem? I tillegg til problemene rundt lagring, var det også et spørsmål om hvilke skader en eventuell ulykke ville forårsake. «vi tar sjansen på menneskelig liv og helse i et omfang som vi ikke engang kjenner [...] Jeg syns ikke valget er tvilsomt: Vi må si nei til atomkraftverk.»²⁸⁹

Statsråd og daværende miljøminister Gro Harlem Brundtland mente at et økt energiforbruk ikke var et mål, men at en viss økning i energitilførselen absolutt var nødvendig. Samtidig var det helt klart at man måtte i større grad enn før, tenke økonomisk når det gjaldt energiforbruk i fremtiden. Som andre var inne på før henne, var det kompliserte problemer når det gjaldt avfallet og farene rundt kjernekraft. Miljøministeren påpekte også at det ville være forurensing ved annen utvinning av varmeenergi fra kilder som olja, kull og gass. De gode mulighetene for energi, gav Norge muligheten til å kunne vente med å ta et standpunkt når det gjaldt kjernekraft.²⁹⁰

Venstre hevdet at stortingsmelding nr. 100 kunne deles inn i to spørsmål: «Kor mykje energi bør ein ta sikte på å nytta i åra som kjem? Og korleis bør vi skaffa oss denne energien?»²⁹¹. Ifølge Venstre skulle energiforbruket i landet senkes. De mente at regjeringen og industridepartementet i det siste hadde gjort drastiske endringer når det gjaldt den tradisjonelle energipolitikken i landet. Da det tidligere hadde vært et jevnt økende energiforbruk, til nå at de hadde mye høyere målsetninger for energiforbruket

²⁸⁸ St. forh. Stortingstidende 1975: 4161

²⁸⁹ Ibid.: 4161-4162

²⁹⁰ Ibid.: 4163-4164

²⁹¹ Ibid.: 4165

enn tidligere. I tillegg til å kritisere regjeringen og Industridepartementet, mente Venstre at planen om kjernekraft burde skrinlegges. Det ble begrunnet med den folkelige motstanden mot kjernekraft.

Utan ein brei og sterk folkeopinion mot kjernekraftverk som lekk i vår energiforsyning var det vel utenkbart at heile industrinemnda skulle gå inn for at vår energiforsyning fram til 1985 skulle sikrast utan bygging av kjernekraftverk, og at konsesjonshandsaminga av eit norsk kjemkerkraftverk skulle utsetjas tanten mellombels eller på varig basis. Men fråsegna frå nemndfleirtalet syner like fult at vi langt frå er ferdige med kjernekraftproblemet. Det synest for mange meir å vera spørsmål om ei taktisk grunnngjeven utsetting.²⁹²

Venstre mente at folkeopinionen og protestene mot kjernekraftverksutbyggingen hadde hatt stor innflytelse på beslutningene omkring kjernekraftspørsmålet, og at uten stemmen fra folket ville spørsmålet om kjernekraft hatt større favør hos flertallet enn det så ut som under forhandlingene.

Arbeiderpartiets representant gikk deretter rett i strupen på blant annet Senterpartiet, som hadde satt spørsmål ved hvordan veksten i energiforbruket skulle brukes. Den skulle ifølge AP bli brukt til å realisere langtidspanen for årene framover. Den skulle bli brukt for «å realisere bl. a. langtidsprogrammets målsettinger om flere boliger, flere sykehus, flere veier, bedre sosial omsorg, en reallønnsforbedring på 4-5 pst., til jordbruksoppkjørene, til støtte til fisket og fiskerinæringen og til tusen andre ting [...]»²⁹³. Senterpartiet, som tidligere nevnte at de ville ha en 2% fast årlig økning på energiforbruket, ble utfordret da AP-representanten sa at han var «spent på Senterpartiet ved neste jordbruksoppkjør». Han mente at om man ikke fulgte prognosetallene på energiforbruksveksten ville jordbruket være en av næringene som ville bli rammet.²⁹⁴ Det ble også påpekt at 2% stigningstakt i Norge var urealistisk. Det ville være en for drastisk endring, som ville skape uønsket fare for både sysselsetting og industriell utvikling.²⁹⁵

²⁹² St. forh. Stortingstidende 1975: 4167

²⁹³ Ibid. : 4173

²⁹⁴ Ibid.

²⁹⁵ Ibid. : 4173-4174

En Høyre-representant hevdet deretter at det for industrialiserte land var kommet til det punktet der økt energiforbruk hadde større ulemper enn økonomiske fordeler. Det ble eksemplifisert med Oljekrisen, der man tydelig kunne se hvor avhengig nordmenn var av oljeenergien. Hun mente at krisen forserte utbyggingen av kjernekraftverk i flere land, før alle spørsmålene rundt sikkerheten ved kjernekraft var besvart. Dermed var hun som konservativ negativ til at Norge skulle «henge passivt etter en utvikling der vi ikke vet nok om konsekvensene».²⁹⁶ Som enhver annen reform, mente hun at dette også skulle komme gradvis og under kontrollerte omstendigheter. Hun så nemlig ikke bare på de tekniske problemene med kjernekraft, men også de prinsipielle. Det gjaldt både konsekvenser for en eventuell ulykke, samt konsekvenser for lagring av radioaktivt avfall. Det ville være tungt på samvittigheten om det skulle skje noe med framtidige generasjoner grunnet en avgjørelse omkring kjernekraft. Hun var enig med konklusjonen fra Høyres landsmøte. Hun siterte at det var behov for en vurdering av virkningene for risikoen rundt varmekraftverk drevet av olje, gass eller kjernekraft.²⁹⁷

En annen representant fra Høyre mente at kjernekraftproblematikken hadde fått for «stor plass i den offentlige debatt og i det offentlige engasjement i samband med energimeldinga».²⁹⁸ Han mente derimot ikke at den hadde fått så stor plass fordi man skulle fremme eller være motstander av kjernekraften, men at de spørsmålene rundt kjernekraften var såpass utfordrende at de tok større plass. Likevel mente han at Norge, tross rikelig med vannkraft og olje- og gassreserver, en gang i fremtiden ville komme til å trenge en annen energikilde. På det tidspunktet var kjernekraften den eneste andre tenkelige kilden. Han mente derfor at man måtte fortsette å følge utviklingen til kjernekraften. «Dette betyr på ingen måte ja til kjernekraft, men er et uttrykk for det ansvar styresmaktene bør ha for den samla energiforsyning i vårt land.»²⁹⁹

Mindretallet i forhandlingene hadde så langt vist motstand mot kraftkrevende industri, og mente at den kraftkrevende industrien burde få mindre energi enn planlagt. Arbeiderpartiet mente dette var en stor feil. En representant kom med et eksempel fra Vefsn kommune, hvor Mosjøen Aluminiumsverk var en viktig bedrift. Om de ikke fikk tilført kraft tilsvarende økningen som var beregnet, ville de måtte kutte ned med omtrent

²⁹⁶ St. forh. Stortingstidende 1975: 4175

²⁹⁷ Ibid.: 4176

²⁹⁸ Ibid.: 4180

²⁹⁹ Ibid.

60 sysselsatte, som ikke ville være et alternativ. AP brukte eksempelet til å kritisere mindretallet for både å være motstander for ytterligere energiutbygging og utvidelse av industri. De ble også kritisert for å ikke ha noen andre løsninger for å erstatte de arbeidsplassene industrien hadde tilbudt. Dette var naturligvis en av Arbeiderpartiets kjernesaker, da de hadde sittet i forsetet for utviklingen av kraftkrevende industri i landet i løpet av de siste 30 årene.³⁰⁰

En representant fra Høyre hadde, som store deler av flertallet, lignende meninger om mindretallet i forhandlingene. Han mente at standpunktene var både urealistiske og i utakt med hva folket ville når det gjaldt kraftkrevende industri og fremtidig energivest. Han poengterte at det var en ting de alle var enige om, nemlig en forsvarlig forvaltning av ressursene man hadde. Det måtte innebære at man skulle spare kraft i både husholdninger og i den kraftkrevende industrien. Hvordan det skulle gjøres var en annen sak. Høyre-representantens forslag var effektivisering av kraften som skulle bli brukt, og at fremtidig teknologi ville gjøre det mulig.³⁰¹

En annen sak Høyre-representanten reagerte på, var mindretallets fremstilling av teknokrater. De ble, ifølge han fremstilt som at de utelukkende tok hensyn til de tekniske synspunkt, og tilsidesatte miljøvern og «andre goder». De ble fremstilt som kyniske forskere som ville gjøre alt for å fremme sitt fagfelt, koste hva det koste ville. Ekspertene skulle ikke bli rubrisert på denne måten. Han hadde tiltro til ekspertene, og trodde på at de hadde, i sine vurderinger tatt alt i betraktning; ikke bare i konklusjoner omkring energibehovet i framtiden, men også sine konklusjoner omkring kjernekraftverk. Han mente at å skrinlegge eller stanse planlegging av kjernekraft var fullstendig ulogisk og urealistisk. Uten videre forskning eller planlegging ville det ikke være mulig å løse problematikken man stod ovenfor. Det ville bare bli forskjøvet til fremtiden.³⁰²

En representant for Det Liberale Folkepartiet³⁰³ støttet flertallets forslag når det gjaldt kjernekraftverk. Det var fornuftig at et bredt utvalg av folk skulle utforske sikkerhetsproblemene omkring kjernekraftverk. Han mente at om Stortinget noen gang

³⁰⁰ St. forh. Stortingstidende 1975: 4183-4184

³⁰¹ Ibid. : 4185

³⁰² Ibid.

³⁰³ Oppløst og innlemmet i Venstre i 1988

skulle treffe en «prinsippvedtak om bygging av kjernekraftverk», måtte dette være nøye utredet først.³⁰⁴ En ting som han dog reagerte på, var motstanderne av planlegging av kjernekraftverkene. Han mente at det ville være naturlig å ha bestemte byggesteder klare, for å kunne bedømme sikkerhetsproblemene som kunne gjelde kraftverkene. De kunne ha en innvirkning på hvordan man ville kunne håndtere eller løse problemene. Han uttrykte bestemt at å si ja til planlegging av kjernekraftverk ikke var det samme som å godkjenne utbyggingen av kraftverkene.³⁰⁵

Kjernekraftspørsmålet var ifølge en AP-representant «åpenbart» ikke klar for noen politisk løsning. Det kom ikke bare av det faktum at politikerne var usikre rundt sikkerhetsproblemer ved kjernekraftverk, men også fordi at forskere og eksperter var uenige i tillegg. Men den kanskje viktigste grunnen var den utryggheten og uroen det skapte blant den alminnelige befolkningen i landet. Før man kunne ta noen som helst konkret politisk avgjørelse rundt temaet, måtte det fremstå en større trygghetsfølelse rundt det hele. Representanten mente derfor at man skulle bruke «tenkepausen» som var nyttig, til å tenke nøye gjennom saken. Etter at alle utredninger var gjennomført ville dermed saken kunne tas opp på nytt, med en bedre forståelse enn det man tidligere hadde. «Men dette må ikke bety at debatten om kjernekraft bør ta ferie». Han oppfordret politikere og den alminnelige befolkningen til å skaffe seg et bredere bilde på situasjonen, og situasjonen videre.³⁰⁶

En representant fra Senterpartiet var helt uenig. Hun mente at kjernekraft var det mest miljøskadelige formen for kraft. Det ble begrunnet i problemene rundt lagring og transport av avfallet, samt spredningsfaren for «strategisk materiale». Med tanke på at de problemene enda ikke var løst, var det ikke en energiform som kunne satses på. Et annet problem med kjernekraften, var at ekspertene og forskerne trakk ulike konklusjoner. Derfor var Senterpartiets standpunkt at man skulle stanse all fysisk planlegging av kjernekraftverk i de kommende 10 årene.³⁰⁷

En annen representant for Arbeiderpartiet kom deretter med argumenter for kjernekraften. Han mente at den uroen og motstanden som hadde vært mot kjernekraft,

³⁰⁴ St. forh. Stortingstidende 1975: 4188

³⁰⁵ Ibid.

³⁰⁶ Ibid. : 4189-4190

³⁰⁷ Ibid. : 4192

bygget på «ensidige og til dels uholdbare premisser». Et av argumentene var at kjernekraft, på lik linje med vannkraft, utelukkende kunne anvendes på en eneste måte. Olje og gass, som var de mest populære alternative energikildene, kunne derimot anvendes på andre områder som for eksempel ved produksjon av kunstgjødsel og ved produksjon av diverse matvarer. Derfor var det, ifølge representanten, fordelaktig å bruke energikildene som kun hadde ett anvendelsesfelt framfor de som hadde flere. Likevel var han enig i at man måtte tilegne mer informasjon om kjernekraft og «om de ulemper kjernekraften utvilsomt fører med seg». Avslutningsvis trekker han likevel fram et poeng brukt tidligere i forhandlingene. Nemlig «hvor lett atomkraftmotstanderne synes å akseptere den samme atomkraft bare den er produsert i Sverige.»³⁰⁸

En representant for Sosialistisk Venstre mente «at mange i dette landet sit med det inntrykk at planane om atomkraftverk er skrinlagde for 10 år framover.»³⁰⁹, samt at folk flest hadde et inntrykk av at komitéen ikke var for kjernekraft. Debatten og innstillingen beviste noe helt annet mente han. «Det motstanden mot atomkraft har oppnådd til no, er ikkje ei utsetting i forhold til planane på 10 år, men ei utsetting på eitt eller to år, dersom atomkrafttilhengarane får viljen sin.»³¹⁰. SV-representanten mente at protestene og motstanden bare hadde utsatt problemet i en kort periode. Han påpekte også at «atomkraftaktivistane i NVE» hadde sett for seg et ferdig bygget kjernekraftverk i 1983-84, og at utsettingen til 1985 bare innebar at all planlegging skulle være gjort innen 1985. Da ville det ikke være noe problem å reise et kjernekraftverk på kort tid om de fikk klarsignal på dette, kom det fra representanten. Han hadde heller ikke troen på at kjernekraft kom til å bli avvist etter vurderingen om sikkerhet rundt kjernekraft. Det måtte mer til enn som så. Den tverrpolitiske «opinion utafør dette huset» hadde bremsset ned utviklingen til norsk kjernekraft, men for å virkelig sette en stopper for det, måtte det skje en endring i valget høsten 1975, hevdet SV-representanten.³¹¹

I tillegg til å varsle om kjernekraftens mulige framtid, roste og kritiserte han også andre deltakende politikere. Blant annet trakk han fram Statsråd Harlem Brundtland, som hadde tatt opp klimaperspektivene som kunne bli gjeldende dersom det ikke ble satt

³⁰⁸ St. forh. Stortingstidende: 4193

³⁰⁹ Ibid. : 4195

³¹⁰ Ibid.

³¹¹ Ibid. : 4195-4196

grenser for energivæksten. I tillegg til Harlem Brundtland, trakk han frem hennes partikollega Aksel Fossen, som også hadde spådd katastrofe. Forskjellen var at Fossen hadde spådd sosiale katastrofer dersom man fulgte mindretallets forslag angående energivæksten. Han spådde blant annet økt arbeidsledighet, døende industribyer og en jevn «sosial stagnasjon». Grunnen til at han trakk fram disse to ulike eksemplene var for å fremstille at de to valgene Arbeiderpartiet la fram var «økokatastrofe mot sosial katastrofe, om vi skal setja dei to innlegga på knivsodden. Korleis vel så Arbeiderpartiet mellom pest og kolera?».³¹² Spørsmålet er retorisk, da vi allerede vet at AP, som en del av flertallet, ville finne løsninger for å kunne nå etterspørselen som var prognosert for de neste ti årene.

En representant fra Fremskrittspartiet gikk deretter ut og kritiserte Stortinget for å desavuere NVE. «NVE, som er gitt ansvaret for elektrisitetsforsyningen, blir i dag etter min oppfatning ganske kraftig desavuert.»³¹³ Han siktet blant annet til Vidkunn Hvedings beslutning om å trekke seg fra sin stilling som generaldirektør for NVE. Valget ble blant annet begrunnet med at politikerne ikke stod for sine vedtak. Representanten hevdet at dette blant annet siktet til at NVE tidligere hadde blitt tildelt oppdrag for å undersøke og planlegge utbygging av kjernekraftverk. En oppgave som ble møtt av protestaksjoner og offentlige demonstrasjoner, uten at NVE fikk noe særlig støtte fra sentrale myndigheter eller politikere.³¹⁴ I tillegg til Hvedings fratredelse fra NVE, trakk Frp-representanten også frem debattens deltakelse, både av den alminnelige befolkning og av politikerne. «Jeg tror jeg vil si det så sterkt at aldri før har så mange representanter snakket så sikkert om noe de ikke har greie på.»³¹⁵ Dette gjaldt også protestene, oppropene, demonstrasjonene og underskriftskampanjene. Han mente at de som deltok i disse diskusjonene sannsynligvis ikke hadde nok faglig kompetanse til å delta i debatten. Derfor hevdet han at det var viktig å støtte seg til det NVE, statens utvalgte fagfolk, hadde uttalt om saken. NVE hadde blitt sviktet av politikerne, ettersom at de hadde blitt utskjelt på så mange måter at de hadde måttet stå i en forsvarsposisjon. Forslaget fra representanten var dermed at man skulle fremme konsesjonssøknaden fra NVE, slik at politikerne «får mulighet til å foreta en skikkelig vurdering.»³¹⁶

³¹² St. forh. Stortingstidende 1975: 4196

³¹³ Ibid.

³¹⁴ Ibid.

³¹⁵ Ibid.

³¹⁶ Ibid.

En AP-representant fra Vestfold meldte at en utbygging av et oljebasert varmekraftverk på Slagentangen «ble skrinlagt på ubestemt tid». Dette kom av sterk motstand fra lokalbefolkningen, med blant annet 20 tusen personlige underskrifter. Sør i Vestfold hadde aktuelle områder for kjernekraftverk fått den samme skjebnen. Representanten kunne da hen vise til at det i Larvik-området var samlet inn mer enn 10 tusen underskrifter mot kjernekraftverk i det som den gang het Brunlanes kommune (i dag en del av Larvik kommune). «I dag kan disse protestantene glede seg over en foreløpig seier.»³¹⁷

En annen representant fra AP la trykk på noe som ble nevnt tidligere i debatten, der en NKP-representant hevdet at et økt antall kjernereaktorer ville føre til en økt risiko for misbruk. Selv om AP-representanten var enig i utsagnet, mente han også at det ville være uansvarlig om all utvikling av norsk kompetanse på feltet ble stanset. «Med det speil nordmenn ser seg sjøl i når vi løser alle verdens problemer, som regel fra orkesterplass, burde vi vel nettopp utpeke vårt land til en ansvarlig og sikker forvalter av kjerneenergi.»³¹⁸ Han mente at Norge burde i større grad være i førersetet når det gjaldt kjernekraftkompetanse. At Norge, som ansvarlig land, skulle kunne løse oppgaven med distribuering av den mye omtalte energiformen.

En representant fra Krf, mente at man «overhodet ikke» måtte bygge et kjernekraftverk før man hadde en fullstendig oversikt over konsekvensene ved produksjon av kjernekraft, samt lagring og oppbevaring av avfallsstoffene. Han mente at det var viktig å bruke den tiden det tok for å få orden på dette, enten det tok 10 eller 20 år før bygging av kjernekraftverk ble aktuelt. «Å sette seg imot at en slik viktig sak blir utredet og utforsket på forsvarlig vis fordi en av prinsipp er imot atomkraftverk, er uansvarlig»³¹⁹ Han hevdet at det var vel så uansvarlig å «binde seg» til utbygging av kjernekraftverk.³²⁰

Utsagnet fra Krf-representanten var også blant det siste som ble diskutert når det gjaldt kjernekraft. Resultatene for debatten gikk i fordel for flertallet i industrikomiteens

³¹⁷ St. forh. Stortingstidende: 4197-4198

³¹⁸ Ibid. : 4200

³¹⁹ Ibid. : 4201

³²⁰ Ibid.

forslag. Forslaget tok sikte på at Regjeringen skulle oppnevne «et bredt og allsidig sammensatt utvalg for en nærmere vurdering av sikkerhetsproblemene i forbindelse med drift av kjernekraftverk, transport og lagring av de radioaktive avfallsstoffene.»³²¹ Samtidig ble ytterligere forslag om å skrinlegge kjernekraft i Norge, stanse all fysisk planlegging i de følgende 10 årene til 1985, samt å fremme konsesjon for bygging av kjernekraftverk ikke bifalt i avstemmingen.³²²

6.3 Stortingsdebatten – en oppsummering

Nå som vi har redegjort for noen av hovedpunktene for energidebatten, med vekt på kjernekraftsaken, skal vi samle de bredere tendensene i debatten. Hvem var for, og hvem var mot kjernekraft? Hva var argumentasjonen? Var det noen bredere tendenser i debatten? Det skal vi prøve å oppsummere i det følgende.

Selv om flertallet i industrikomiteén hadde kommet med en anbefaling til Stortinget, betydde ikke det at alle var fornøyde med utfallet. Senterpartiet ville blant annet at man skulle gå aktivt inn for å dempe energiproduksjonsøkningen. Enten om det var ved hjelp av en fast prosentvis økning i løpet av de kommende 10 årene, eller om det var ved en økning av energiprisene. Uansett, var det viktig for dem at man senket forbruket, og dermed produksjonen. I tillegg, ville Senterpartiet stanse all fysisk planlegging av kjernekraft. De hevdet at det var svært skadelig for miljøet, i tillegg til at det var farlig «strategisk» materiale, som kunne bli brukt som våpen.

Arbeiderpartiet var uenig med Senterpartiet når det gjaldt økningen i energiforbruket. De hevdet at veksten var viktig for å kunne mette behovet, ikke bare for kraftkrevende industri, men til jordbruk, sykehus, veier, sosial omsorg og lignende. Arbeiderpartiet mente at kjernekraft hadde fordeler innen energi, men at sikkerhetsspørsmålene ved lagring og transport av avfallsstoffer burde undersøkes ytterligere før man kunne sette i gang med konsesjonsbehandling. De mente man burde ta seg tid til å bearbeide risikoene ved kjernekraft. Ettersom at flere ungdomsorganisasjoner var mot kjernekraft,

³²¹ St. forh. Stortingstidende 1975: 4215

³²² Ibid.

var det viktig å være sikker på hvilke konsekvenser det kunne få for den fremtidige generasjonen. Arbeiderpartiet virket dog å være positive til kjernekraft. Som vi så, prøvde en av representantene å ufarliggjøre kjernekraft, i sitatet som omhandlet kjernekraft-elektrifiserte barbermaskiner. De var positive, men valgte en middelvei ved å utsette kjernekraftsspørsmålet til et senere tidspunkt.

I Høyre var det uenigheter innad i partiet når det gjaldt kjernekraft. Noen representanter mente at man burde fremme konsesjon for kjernekraft. Stortinget skulle ikke vike unna viktige saker fordi «tilfeldige aktivistgrupper» som brukte «skremselspropaganda» som argumenter, hadde noe imot avgjørelsene. Det ville i så fall være til fare for demokratiet om Stortinget ikke turte å ta tøffe avgjørelser som ville være gode på sikt. Kjernekraften var, ifølge representantene, fordelaktig for miljø og økonomi. De støttet teknokratene fra NVE, og insiterte på at man så fort som mulig burde komme i gang med utbygging av kjernekraftverk. Andre representanter fra Høyre var derimot kritiske til kjernekraften. Argumentene var blant annet at Norge ikke burde haste-utbygge kjernekraftverk bare fordi andre stormakter bygget ut i stor skala. Det var noe som måtte undersøkes grundig, og deretter eventuelt inkludere det gradvis som energikilde.

Krf var ganske nøytrale i debatten når det gjaldt kjernekraft. De var for forslaget fra industrikomiteén, og mente at man ikke burde bygge kjernekraftverk før man hadde undersøkt risikofaktorene ved lagring og transport av avfallsstoffene. Det Liberale Folkepartiet hadde en nokså lik fremgangsmåte. De hevdet at forslaget fra flertallet var fornuftig, men i tillegg kritiserte de mindretallet for at de var imot planlegging av lokalisering av kraftverk. Det å godkjenne planlegging var ikke det samme som å godkjenne kjernekraftverk. Derfor var det lurt at de hadde alternativer klare, dersom det skulle komme til å bli bygget.

SV var derimot ikke særlig nøytral i saken. Som vi så allerede tidlig i debatten, gikk de aggressivt ut mot flertallet, og kritiserte dem for å ikke ta opp kampen for sine standpunkt. Altså at de ikke turte å åpent satse på kjernekraften. Selv var de mot norsk kjernekraft, og mente at det aldri burde bli brukt som energikilde i Norge. De mente også at energimeldingene bar for stort preg av en teknokratisk tankegang. Det var for stort fokus på hvordan man skulle fortsette å øke energiforbruket, istedenfor å stabilisere det til et mer bærekraftig nivå, ifølge SV.

Venstre var også blant partiene som mente at prognosene for energiforbruket ikke var bærekraftig. De mente at styresmaktene måtte gjøre endringer i energipolitikken, og satse på å få regulert slik at forbruket ble lavere. Venstre mente også at kjernekraft burde skrinlegges. De holdt med aksjonærene mot kjernekraften, og mente at de spilte en stor rolle i avgjørelsene som omhandlet kjernekraften. Venstre hevdet at om det ikke var for protestene, ville flertallet i større grad vært for kjernekraftverk, og det kunne være at konsesjon hadde blitt fremmet.

Fremskrittspartiet var det eneste partiet som foreslo at man skulle fremme konsesjonssøknaden fra NVE. De gav tydelig støtte til NVE og til kjernekraftutbyggingen. Frp valgte også å kritisere Stortinget. De kritiserte Stortinget for deres behandling av NVE. Ved protestaksjonene hadde de ikke blitt støttet av sentrale myndigheter eller folkevalgte politikere. I tillegg hevdet de at saken om kjernekraft var i stor grad diskutert, uten at representantene i møtet hadde nok kunnskap til å diskutere det.

Det som kom tydeligst frem i debatten, var hvem som var imot kjernekraften. SV, Venstre og Senterpartiet var partiene som ga tydelig beskjed om at de ikke ville ha kjernekraftverk. I alle fall ikke i løpet av de neste 10 årene. Det som er litt mer utfordrende, er å si noe om hvem som stilte seg tydelig bak kjernekraften. Man har som vi så på til sist, Frp, som stilte seg bak kjernekraften. Ellers, hadde partier som tidligere fremmet kjernekraften, som for eksempel Arbeiderpartiet og Høyre, en litt mer reservert tone. De snakket opp kjernekraften, for så å stille seg bak vedtaket om å avvente konsesjon før man hadde svar på sikkerhetsspørsmålene. NVE, som var pålagt ansvar for å vurdere denne risikoen, hadde gitt grønt lys for å starte med kjernekraftverk. Var det nå slik at Stortinget ikke lenger stolte like mye på NVEs vurderinger? Med tanke på at et ytterligere utvalg skulle undersøke risikofaktorene ved lagring og transport av avfallsstoffet fra kjernekraft?

7 Diskusjon og konklusjon

I 1975 ble det altså vedtatt at utbyggingen av kjernekraft skulle avventes, inntil man hadde samlet inn nok informasjon angående sikkerhetsspørsmålene omkring kjernekraftverk. Om de folkevalgte 4-5 år tidligere hadde blitt fortalt at dette skulle være resultatet av undersøkelsene og utgreiingene av kraftverkslokalisering, ulike metoder for kjernekraftverk etc. ville de nok ikke trodd på det. Dette ble også understreket ved Hvedings resignasjon fra NVE. Han mente at politikerne ikke stod for det de mente. NVE følte seg sviktet fra både lokale og sentrale politikere. De hadde ikke blitt støttet i arbeidet som sentralmakten i Norge hadde sendt dem ut for å gjøre, og de endte opp med et betraktelig dårligere rykte enn de hadde før undersøkelsene startet. Man så det i protestaksjonene i Kragerø, og spesielt i Lindås. Fagkyndige ansatte hos NVE ble, som vi har sett tidligere, beskrevet som «jaget vekk» fra områdene de skulle undersøke. Det var tross alt de som var ansvarlig for utgreiing, rapportering, drift og utbygging av alle statseide kraftverk i Norge. NVE var hovedansvarlig for norsk energi, og måtte likevel trekke seg vekk fra planleggingen, grunnet noen lokale bønder som ikke ville flytte på seg.

Om man ser hendelsene sammenlignet med situasjonen i større land i Europa, var det tydelige ulikheter. Som vi var inne på tidligere, var det blant annet i England ingen diskusjon om det skulle bygges kjernekraftverk. Atomkraftetaten AEA fikk eneansvar for alt som handlet om kjernekraft å gjøre, med fullstendig støtte fra staten. NVE opplevde manglende støtte i kjernekraftsaken. Spørsmålet som står igjen, er hvorfor opplevde de den manglende støtten når det kom til akkurat kjernekraft? I tidligere år hadde NVEs utgreiinger og beregninger blitt fulgt nærmest til punkt og prikke, og i energiutredningene i stortingsmeldingene var det tydelig at de folkevalgte stolte på vurderingene til NVE. Hva hadde skjedd med tilliten og støtten frem til 1975?

Den største forskjellen fra tidligere, var klart motstanden de møtte fra lokalbefolkningen på lokasjonssteder, i tillegg til den nasjonale aksjonen mot kjernekraft. Tidligere hadde de møtt motstand i form av aksjoner, mest kjent Mardøla-aksjonen sommeren 1970, men ikke i like omfattende grad som i 1974. Hvor enn de satte fot, møtte de motstand fra lokalbefolkningen. Det var tydelig at ingen ville ha et kjernekraftverk plassert i nærheten av der de bodde. I tillegg, som vi så i innledningen, var dette en periode med

mange aksjoner. Resultatet ble at NVE ikke fikk gjennomført alle sine undersøkelser, og motstanden mot kjernekraften vokste mer og mer i hele landet.

Underskriftskampanjer ble initiert, samlet inn og sendt videre til Stortinget. Politisk sett, var det kaotisk. Flertallet i Stortinget virket i utgangspunktet å være for kjernekraften, men konflikten og stemningen rundt energikilden virket å ha stor påvirkning på politikernes avgjørelser.

Om man tar aksjonen i Lindås som eksempel, kunne vi se hvorfor NVE følte seg sviktet av manglende støtte fra politikerne. Valget de hadde, var enten å bli med på kravene til aksjonen på Lindås, eller få hjelp fra politibetjenter for å kunne gjennomføre sine undersøkelser. Igjen er det viktig å understreke at dette var undersøkelser som skulle gjennomføres på vegne av Regjeringen og Stortinget. Undersøkelsene ble sett på som sentrale for hele Norges fremtid innen energi. Ifølge professor Svein S. Andersen var det flere grunner til at politikerne ikke grep inn i saken.³²³ Politikerne kunne, i motsetning til byråkratene endre lover og gripe inn når de ville. Når det gjaldt kjernekraftsaken, lønnet det seg derimot ikke. Med tanke på at kjernekraften var ny teknologi, som det var usikkerhet og spørsmål ved, var det ikke lønnsomt for partiene å gripe inn. De kunne risikere å komme dårligere ut av det enn om de lot være. I tillegg, virket det som om politikerne undervurderte protestaksjonene.³²⁴ I Kragerø så vi blant annet at rådmannen hadde snakket ned aksjonen. I Lindås var det også neppe forventet at lokalbefolkningen ville strekke seg så langt for å beskytte Ostereidet som de faktisk gjorde. Et annet hinder var, ifølge Andersen at det ikke var gjensidig tillit mellom den lokale opposisjonen og de sentrale aktørene, NVE.³²⁵ Som tidligere nevnt, hadde NVE et skadet rykte i bakteppet av Mardøla-aksjonen. I tillegg hadde lokale protestaksjoner over hele landet vært med på å skape et fiendebilde av NVE. Det var derfor utfordrende å kunne forhandle om alternative løsninger. De to partene ville to fullstendig motsatte ting. NVE ville undersøke mulige kjernekraftlokasjoner og bygge kjernekraftverk, mens den lokale opposisjonen ville verken at det skulle bygges kjernekraftverk eller at det skulle utføres undersøkelser. Det hjalp heller ikke NVEs sak at Norge ikke hadde en umiddelbar energimangel, i tillegg til alternative energikilder etter funnet av olje og gass i Nordsjøen.

³²³ Andersen 1980a: 305

³²⁴ Ibid.

³²⁵ Ibid.

Dette alene, forklarer likevel ikke hvorfor det ble enighet i Stortinget om å sette kjernekraften i Norge på vent. Det var, som nevnt, liten grad av offentlig politisk motstand til kjernekraft før valget i 1973. Mellom perioden før valget i 1973 og behandlingen av energimeldingen i Stortinget i 1975 som vi har sett på tidligere, var det altså noe som vippet meningene i flere partier. I stortingsmeldingene vi har sett på kom det frem at kjernekraft var en foretrukken energikilde. Kjernekraft var beregnet som den rimeligste og mest effektive energikilden etter vannkraft. Likevel valgte Stortinget å ta en avventende beslutning.

I stortingsforhandlingene som vi så på i kapittel 6, var det en ganske universal enighet om at Norge måtte dempe forbruksveksten på energi. Blant mindretallet var det et ønske om at Norge skulle følge den svenske modellen, altså at man hadde en fast energiproduksjonsøkning på 2 prosent årlig. Flertallet var enig i at man trengte en dempet vekst, men at den måtte komme gradvis. Norge var ikke i en lignende energisituasjon som Sverige. Det kan likevel ikke sies at et ønske om en dempet vekst i energiproduksjon alene var nok til å beslutte at det ikke var nødvendig å fortsette planleggingen av kjernekraftverkene. I tidligere stortingsmeldinger og utredninger fra NVE ble kjernekraft sett på som en sentral energikilde i fremtiden. Det så man ikke bare i Norge, men også på kontinental og global basis.

Det som gjensto, var protestaksjonene. De folkelige, lokale og landsdekkende aksjonene mot kjernekraften. I Kragerø, Lindås og flere andre steder i landet var det en sterk mobiliserende kraft som over kort tid skapte en sterk motstand mot kjernekraften. Det var en komplisert konflikt mellom det Håkon With Andersen og Knut H. Sørensen beskriver som «eksperter» og «aktivister».³²⁶ I aksjoner er det et «en grunnleggende asymmetri mellom aktivistene (som «ikke-eksperter») og industriens folk (som «eksperter»).»³²⁷ De to gruppene hadde ulike metoder og mål. Aktivistene ville ofte «vise hvordan et teknologisk spørsmål har mye større rekkevidde enn «ekspertene» vil innrømme, og her trengs det som regel støtte fra massemedia.»³²⁸ Om vi ser Kragerø i lys av dette, var det i aktivistenes største interesse å få frem hvor skadelig kraftverket

³²⁶ Andersen & Sørensen 1992: 139

³²⁷ Ibid.

³²⁸ Ibid.

ville være for befolkningen, naturen rundt, miljøet og ikke minst konsekvensene ved en eventuell ulykke. Det samme kan også sies for aktivistene i Lindås. I tillegg var begge aksjonene aktive i massemedia.

På den andre siden, skal ekspertene fremstå som eksperter. De må være i stand til å argumentere på en saklig måte, og poengene må være bygget opp av vitenskapelige og rasjonelle argumenter. Ifølge Andersen og Sørensen krever det et «en annen debatt-teknikk og et annet språk.»³²⁹, samt at de er «avhengige av generell troverdighet for å kunne møte miljøaktivistenes kritikk.»³³⁰. I Kragerø-aksjonen hadde ekspertene allerede før konflikten startet mistet deler av sin troverdighet, i alle fall ifølge pressen. Som vi så innledningsvis i Kragerø-aksjonen, var det spekulasjoner om NVE med vilje hadde holdt presse og politikere utenfor når de avholdt møtet om lokaliseringmulighetene til kjernekraftverkene. Det samme så man likheter ved i Lindås, der aktivistene følte seg «tråkket på» da NVE planla å undersøke stedene der folk var bosatt. Det skapte store mobiliserende krefter. Det fantes ikke en arena der de ulike partene ville kunne ha et diskusjonsgrunnlag, noe som ofte oppstår i ved slike aksjoner.³³¹

Aksjonene rundt om i Norge fikk dermed stor oppslutning, og det var vanskelig for fagfolk å stå imot. I tillegg, hadde aksjonene fagfolk på sin side. Dette var et argument som ble brukt i blant annet stortingsdebatten i 1975; at det var uenighet mellom ekspertene, og derfor vanskeligere å skulle fremme konsesjonssøknaden til kjernekraftverk. Man måtte først få svar på disse sikkerhetsspørsmålene om lagring og frakt av avfallsstoffer. Det som da er interessant, er hvordan tidligere generaldirektør Vidkunn Hveding hadde uttalt seg om sikkerhet var lagring. I et foredrag på Rogaland fylkesting, forklarte han blant annet hvordan man ville gå frem for å lagre avfallsstoffene.³³² Han mente det var meget liten risiko ved lagring av avfallsstoffene. Det farligste avfallsstoffet som var nevnt i debatter, var plutonium, som ifølge Hveding avga alfastråling. Stråling som kunne bli stanset av en plastpose. Det var altså ingen fare for radioaktiv stråling fra plutonium, med mindre man jobbet svært tett på.³³³ I tillegg, ville avfallet bli lagret sikkert og i fjell, så med mindre noen brøt seg inn på

³²⁹ Andersen & Sørensen 1992: 139

³³⁰ Ibid.

³³¹ Ibid.

³³² NRK 1975 (Del 1)

³³³ Ibid.

lagringsplassen, eller eventuelt arbeidet i lagrene, var det ingen fare for stråleskader under lagring av avfallsstoffene som kom av kjernekraftproduksjon.³³⁴

Likevel insisterte Stortinget på at et bredere utvalg skulle utforske dette ytterligere. Man kan argumentere for at de gjorde dette, ikke på grunn av protestene, men som en måte å svekke påstandene om et teknokratisk fagstyre. At teknologien nå hadde kommet så langt at politikerne ikke klarte å holde følge, og dermed var avhengige av anbefalinger fra fagfolk, som fra NVE. At dette var et «powerplay» fra Stortinget, for å vise at de ville ta valg basert på flere ulike informasjonskilder. Dette virker dog å være usannsynlig. Det ville være dumt å risikere energifremtiden til Norge for å lage et poeng. Likevel kan man si at det var et eksempel på at Stortinget ikke var et fagstyrt organ.

Det som derimot virker mer sannsynlig, er at politikerne tok avstand fra kjernekraft, på grunn av kontroversene det medbrakte. Lokale aksjoner alle kanter av Norge, i tillegg til en nasjonal motaksjon, hadde kjempet mot kjernekraften i løpet av de siste par årene. Et utallig antall avisoppslag og underskrifter mot kjernekraft, kan virke som hadde større innvirkning enn det fagfolkene og politikerne ville innrømme. Sterke bilder på motstanden kom blant annet fra sivil ulydighet i Lindås, overskrifter om bønder som jaget atom-menn og lokalbefolkning som ville bli sittende om de så skulle bli båret fra sine eiendommer, kan ha vært virkemidler som har fått Stortinget til å tvile på hele prosjektet om kjernekraft. Det ville ikke være populært å fremme konsesjon for kjernekraft på det daværende tidspunktet, ettersom at temaet var blitt såpass betent. Det var derfor muligens fordelaktig for politikerne å holde døren åpen for kjernekraft. At de ikke sa seg fullstendig for eller imot kjernekraft som energikilde i Norge.

Men hva mente aktørene om påvirkningen til protestaksjonene? I *Strilekrigen mot atomkraft* intervjuet Bjarne Åsgard noen av aktørene som var sentrale i Lindås-aksjonen, både blant de som var for og de som var imot kjernekraften. Blant disse, var avdelingsingeniøren som flere ganger ble «jaget» bort fra Lindås. Personlig, trodde han ikke at aksjonen i Lindås hadde noe som helst å si for utfallet av kjernekraftsaken i Norge.³³⁵ Han hevdet at det ble en for dyr kraftkilde, i tillegg til at miljøkravene

³³⁴ NRK 1975 (Del 1)

³³⁵ Åsgard 1994: 176

påvirket beslutningen. «Ein del faglege og økonomiske synspunkt tippa den vegen at det ikkje vart så aktuelt. Det er mi subjektive vurdering»³³⁶. Hans gamle kollega, og tidligere generaldirektør for NVE, Vidkunn Hveding ble også intervjuet av forfatteren. Hveding var ikke like påståelig som avdelingsingeniøren, men han trodde heller ikke det ville bygget noen kjernekraft uansett.³³⁷ «Alle vil ha kraft, men ingen vil ofra noko. Eg har ingen sans for lenkegjengar, eg har ikkje nokon sans for å hindra arbeid som vert gjort av lovleg valde styresmakter»³³⁸ sa den tidligere generaldirektøren om protestaksjonene.

Et annet intervjuobjekt, var tidligere varmekraftsjef Ingvald Haga. På spørsmål om hvorfor det var greit å bygge kjernekraftverk i Frankrike, men ikke like lett i Norge, svarte han: «Frankrike er eit meir autoritært samfunn. Folk er meir innstilte på å bøya seg for det som styresmaktene har avgjort. I Noreg er me mykj meir villige til å ta ein debatt og stille spørsmål ved det som er avgjort.»³³⁹. Han påpekte blant annet at aksjonærene på Vestlandet var «ressurssterke». Haga hevdet at folk som hadde fritidsboliger ville verne om fristedene sine, og at grunneierne var redde for hva kjernekraften var.³⁴⁰ Han sa også at de den gang vurderte om de skulle få hjelp av politiet til å tvinge gjennom undersøkelsene. Etter noen vurderinger, konkluderte de derimot at det ikke ville være verdt det å tilspisse saken i større grad.³⁴¹

Fagfolkene fra kjernekraftsaken mente at et kjernekraftverk uansett ikke ville blitt utbygd. Om det var et resultat av økonomiske eller miljømessige grunner, hadde det hvert fall ikke noe med protestaksjonene å gjøre. Fra et perspektiv 20 år etter saken, er det lettere å påstå at et kjernekraftverk ikke ville blitt til uansett. Det samme gjelder fra et 2022-perspektiv. Et eksempel er at prissettingen på kraft ikke ble diskutert i detalj før senere på 1970-tallet, da Statskraftverkernes utskilling fra NVE ble tatt opp.³⁴² Dermed kan ikke kostnadsproblemet sees på som et gyldig poeng for en debatt som skjedde noen år i forveien. Som vi så i stortingsdebatten i 1975, var ikke økonomien omkring kjernekraft engang et punkt i debatten. Det kan også være at fagfolkene ikke ville gi

³³⁶ Åsgard 1994:176

³³⁷ Ibid.: 178

³³⁸ Ibid.

³³⁹ Ibid.: 184

³⁴⁰ Ibid.

³⁴¹ Ibid.

³⁴² Nilsen 2006: 230-231

protestaksjonene noen honnør for å ha hatt påvirkning på deres fagfelt. Hveding sa selv i sitt foredrag på Rogaland fylkesting i 1975 at det var for mange følelsesladde, usaklige og overdrevne meninger om kjernekraften, både fra avisartikler og leserinnlegg.³⁴³ Det ble i tillegg understreket at eksperter og politikere ikke burde mene så mye om kjernekraften da «selv en med høyskoleeksamen i fysikk kan ha vanskelig for å følge med»³⁴⁴. Dermed kan det være at fagfolkene ikke ville gi ære til lokale bønder for å ha tatt like mye del i saken som de selv gjorde. De kom jo tross alt ut på den «tapende» siden.

Men hva mente aksjonærene 20 år senere? Det var delte inntrykk fra Lindås. En av aksjonærene fra Hodneland, mente at det var vanskelig å si hvorvidt aksjonen hadde noe å si for kjernekraftsaken. En ting var dog sikkert, «hadde det kome eit kjernekraftverk, så hadde ingen busett seg her.»³⁴⁵. Han uttrykte videre at man aldri kunne være sikker. Om det ikke var noen motstand i Hodneland, kunne de jo ha bygget et kraftverk.³⁴⁶ Blant aksjonærene var også Vidar Lehmann en som ble nevnt ofte i sammenheng med Lindås. Personlig var han skuffet over politikerne, og det hadde fått han til å innse at han tidligere hadde «vore voldsomt naiv.»³⁴⁷ Lehmann ble beskrevet som «kompanisjefen i atom-krigen i Lindås». Det var han som kunne formidle seg skriftlig til presse og myndigheter. Lehmann hevdet at det ikke var sikkert at det ville blitt bygget noe kjernekraftverk i det hele tatt. Det var likevel ingen tvil om at «det var i Lindås kjernekrafta vart stoppa i 1974. Det er heilt sikkert.»³⁴⁸ En som var enig med han, var bonden som «jaget atom-mannen». Han trodde at om ikke folket hadde reist seg i protest, ville det stått et kjernekraftverk på Ostereidet.³⁴⁹

Aksjonærene fra Lindås var stort sett overbevist om at motstanden de gjorde mot kjernekraften, utgjorde en forskjell for deres lokalmiljø og den nasjonale saken. Det er naturlig å tenke at aksjonærene i Kragerø-området og de andre plassene i Norge også har tenkt i ettertid at de gjorde en forskjell i denne saken. Det ble tross alt ikke bygget noen kjernekraftverk, som var akkurat det de aksjonerte mot.

³⁴³ NRK 1975 (Del 1)

³⁴⁴ Ibid.

³⁴⁵ Åsgard 1994:188

³⁴⁶ Ibid. : 190

³⁴⁷ Ibid.

³⁴⁸ Ibid.

³⁴⁹ Ibid. :194

Så i hvilken grad kan man si at de lokale protestaksjonene bidro til utsettelsen og skrinleggingen av norsk kjernekraft?

Jeg vil påstå at de lokale protestaksjonene rundt omkring i landet bidro betydelig til utsettelsen og omsider også skrinleggingen av norsk kjernekraft. De lokale aksjonene stod både fysisk og politisk i veien for fagfolkene. Det er nærmest utenkelig å tro at det ikke hadde en påvirkning. At det politiske flertallet skulle snu så plutselig, fra å omtrent presse NVE til å utrede om kjernekraft, til å sette det på vent. Utsettelsen ble dog begrunnet med at man måtte utrede om de ulike risikoene ved lagring og transport av kjernekraft. Det er forståelig at det ikke ble begrunnet med «motstand fra aktivister». Det ville ikke høres særlig bra ut, om de folkevalgte lot seg rokke så lett.

I tillegg til å se på hvordan protestaksjonene bidro til utsettelsen, ble det også tatt opp en forutsetning innledningsvis i avhandlingen. Det ble hevdet at Norge hadde en desentralisert statstradisjon; altså at Norge hadde stor grad av lokal autonomi. Konklusjonen i avhandlingen, styrker denne oppfatningen til en viss grad. Som vi har sett blir lokalsamfunn eller lokalmakt lyttet til i norsk politikk. Ikke bare i lokalpolitiske beslutninger, men også rikspolitiske. Saker som angikk hele landets energifremtid ble utsatt, fordi lokale bønder i blant annet Kragerø og Lindås satt foten ned.

Det er også en parallell som kan trekkes til energipolitikk i det 21. århundre. Ikke at jeg nå skal gå i dybden på samtidens energipolitikk, men det er mulig å trekke linjer til dagens samfunn. «Alle vil ha kraft, men ingen vil ofra noko.»³⁵⁰ sa Hveding på 1990-tallet. Det var aktuelt også på 1970-tallet, og det er fremdeles aktuelt i dag. Folket setter foten ned, om det er vann- eller vindkraft som skal bygges ut. Det norske folk har vist at de vil ha en brikke med i spillet.

Om de ikke hadde satt ned foten. Hvem vet? Kanskje det kunne stått kjernekraftverk i både Lindås og Kragerø?

³⁵⁰ Åsgard 1994:178

8 Referanser/Litteraturliste

8.1 Avisartikler

Aust Agder Blad. (1974, juni 13). Våkn opp folk i øst-regionen—Dere får atomkraftverket!

Aust Agder Blad.

Bergens Arbeiderblad. (1974a, april 25). Aksjon mot kjerneverk på Ostereidet. *Bergens*

Arbeiderblad.

Bergens Arbeiderblad. (1974b, mai 21). Fysikeren: Stor fare! Kraftsjefen: Ingen fare.

Bergens Arbeiderblad.

Bergens Arbeiderblad. (1974c, juni 28). Dramatisk tilspissing på Ostereidet i går: Bonden

jaget atom-mannen. *Bergens Arbeiderblad.*

Bergens Arbeiderblad. (1974d, oktober 22). Teppefall ved Austevatnet i går: Bygda drog det

lengste strået—Vonar det verste er over no. *Bergens Arbeiderblad.*

Bergens Tidende. (1974a, april 25). Kampen mot kjernekraft på Ostereidet er i gang. *Bergens*

Tidende.

Bergens Tidende. (1974b, juni 28). «Offentlig kriminalitet» for kjernekraft på Ostereidet:

Planer legges over hodet på folk. *Bergens Tidende.*

Bergens Tidende. (1974c, oktober 5). Grunnundersøkelser for atomkraftverk i

Bergensregionen utsett: Trugsmål om vald—NVE trekkjer seg! *British Journal of*

Educational Technology.

Bergens Tidende. (1974d, oktober 16). Kjernekraftundersøkelse på Ostereidet Starter i

dag—Kommunal protest ignoreres. *Bergens Tidende.*

Bergens Tidende. (1974e, oktober 17). Bygdefolk jaga Vassdragsvesenet. *Bergens Tidende.*

Bergens Tidende. (1974f, oktober 18). Politiet må bera oss bort. *Bergens Tidende.*

Bergens Tidende. (1974g, oktober 22). Grunnundersøking på Hodneland og Ostereidet utsett på uviss tid: Lindås vann første runde om atomkraft. *Bergens Tidende*.

Dagen. (1974, oktober 5). «Den lille manns strid» på Ostereidet: Kamp mot kjernekraft førte frem? *Dagen*.

Finstad, H. (1974, august 24). Kragerø SV mot atomkraft. *Kragerø Blad*.

Gula Tidend. (1974, april 25). - Alt må gjerast mot atomkraftverk på Ostereidet! *Gula Tidend*.

Hellermyr, L. (1974a, juni 25). Kragerø's passive område? *Kragerø Blad*.

Hellermyr, L. (1974b, oktober 19). Hva svarte egentlig Kragerø kommunestyre? *Kragerø Blad*.

Kragerø Blad. (1974a, juni 13). Store muligheter for at Kragerø vil få det nye atomkraftverket. *Kragerø Blad*.

Kragerø Blad. (1974b, juni 15). Atomkraftverk i Kragerø? *Kragerø Blad*.

Kragerø Blad. (1974c, juni 15). Har rådmannen handlet UFORSVARLIG i SPØRSMÅLET om atomkraftverket? *Kragerø Blad*.

Kragerø Blad. (1974d, juni 18). Tverrpolitiske og krasse angrep mot rådmannen i siste kommunestyre! *Kragerø Blad*.

Kragerø Blad. (1974e, juni 22). NVE orienterer om atomkraftverk i Kragerø. *Kragerø Blad*.

Kragerø Blad. (1974f, juni 22). Tverrpolitisk aksjon mot atomkraftverk. *Kragerø Blad*.

Kragerø Blad. (1974g, juni 22). Vi er rede til å bli sittende på våre eiendommer inntil vi blir båret vekk. *Kragerø Blad*.

Kragerø Blad. (1974h, juni 29). Aksjonsutvalg mot kjernekraftverk opprettet i Kragerø onsdag. *Kragerø Blad*.

Kragerø Blad. (1974i, juni 29). De folkevalgte viste stor skepsis da NVE la frem sine A-kraftplaner. *Kragerø Blad*.

Kragerø Blad. (1974j, juli 2). Kløften mellom ekspert og almue markant under NVE's orientering. *Kragerø Blad*.

Kragerø Blad. (1974k, juli 6). Underskriftskampanje mot atomkraftverk igang nå. *Kragerø Blad*.

Kragerø Blad. (1974l, juli 9). Folkeavstemning om atomkraftverk: Har ingen hensikt i dag sier Kragerø-ordføreren. *Kragerø Blad*.

Kragerø Blad. (1974m, juli 9). «Vi må samle en opinion mot atomkraftverket» Aksjonsutvalget i Kragerø med protestlister og stands på Torget—Ønsker en Telemark-Agder-aksjon mot atomkraft. *Kragerø Blad*.

Kragerø Blad. (1974n, juli 23). Atomkraftverk kan utsettes. *Kragerø Blad*.

Kragerø Blad. (1974o, august 13). Kjernekraftverk kan skade fisk. *Kragerø Blad*.

Kragerø Blad. (1974p, august 22). Lars Hellemyr: Vil ha 5000 underskrifter mot atomkraft i Kragerø. *Kragerø Blad*.

Kragerø Blad. (1974q, september 3). Alvorlige driftsproblemer ved atomverk i USA: Avgjørelse om bygging i NORGE bør utsettes. *Kragerø Blad*.

Kragerø Blad. (1974r, september 10). Atomkraftverket: Undersøkelser i Langangen utelukker ikke bygging i Kragerø. *Kragerø Blad*.

Kragerø Blad. (1974s, september 10). Atomverk mer driftssikre enn andre. *Kragerø Blad*.

Kragerø Blad. (1974t, september 12). 3300 underskrifter på proestlistene. *Kragerø Blad*.

Kragerø Blad. (1974u, september 12). Første rapport om atomkraft i Aust-Agder: NYBU det mest AKTUELLE BYGGESTED i nordsonen. *Kragerø Blad*.

Kragerø Blad. (1974v, september 14). For de folkevalgte i Kragerø: A-kraftrapporten den viktigste saken i høst? *Kragerø Blad*.

Kragerø Blad. (1974w, september 21). Tvedestrand sier nei til atomkraft. *Kragerø Blad*.

Kragerø Blad. (1974x, september 28). Fasitt for Kragerø-aksjonen mot atomkraft: 4000 underskrifter og 12 støtteerklæringer hittil. *Kragerø Blad*.

- Kragerø Blad. (1974y, september 28). Kragerø-rådmannen: Betinget JA til atomkraftverk ved Trollvann. *Kragerø Blad*.
- Kragerø Blad. (1974z, oktober 3). Atomkraftsaken: Til kommunestyret uten innstilling. *Kragerø Blad*.
- Kragerø Blad. (1974aa, oktober 3). Protesten må ikke bagatelliseres. *Kragerø Blad*.
- Kragerø Blad. (1974ab, oktober 12). Kommunestyret delt i kjernekraftsaken: Moderat A-forslag ble vedtatt etter FLOM av INNLEGG. *Kragerø Blad*.
- Kragerø Blad. (1974ac, oktober 17). Varmekraftsjef Ingvald Haga: «Fornuftig flertallsvedtak i kommunestyret». *Kragerø Blad*.
- Kragerø Blad. (1974ad, november 26). Protestene til Stortinget. *Kragerø Blad*.
- Lehmann, V. (1974, mai 3). Kjernekraftverk. Nokre opplysingar som og omfatar lokaliseringsplanane for Ostereidet. *Strilen*.
- Tande, T. (1974, juli 6). Atomkraftverk,—Er det nødvendig? *Kragerø Blad*.
- Telemark Arbeiderblad. (1974, juni 12). Får Kragerø atomkraftverk nummer to her i landet? *Telemark Arbeiderblad*.
- Thorsen, A. (1974a, juli 6). Noen spørsmål om atomkraftverk. *Kragerø Blad*.
- Thorsen, A. (1974b, juli 11). Atomkraftverk i kragerø. *Kragerø Blad*.
- Tveita, P. O. (1974, juli 4). Et kjernekraftverk må ikke komme i Telemark. *Kragerø Blad*.
- Westhrin, T. (1974, juni 18). Atomkraftverk i Kragerø kommune. *Kragerø Blad*.

8.2 Stortingsdokumenter

- Innst. S. nr. 255. (1974). *Tilråding frå industrikomiteén om energiforsyninga i Norge i framtida*. Industridepartementet.
- St. forh. Stortingstidende. (1947). *Stortingstidende, inneheldende enogtitiende ordentlige Stortings forhandlinger. 1947*. Stortinget. <https://www.stortinget.no/no/Saker-og->

publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1947&paid=7&wid=a&psid=DIVL619&s=True&pgid=b_0388

St. forh. Stortingstidende. (1975). *Stortingstidende inneholdende 119. Ordentlige Stortingsforhandlinger 1974-75*. Stortinget.

St. innst. nr. 255. (1974). *Tilråding frå industrikomiteén om energiforsyninga i Noreg i framtida*. Industrikomiteén.

St. meld. nr. 60. (1960). *Langstidsprogrammet 1962-1965*. Finans- og tolldepartementet.

St. prp. nr. 100. (1959). *Norges vassdrags- og elektrisitetsvesens organisasjon og kompetanse*. Industridepartementet.

St. prp. nr. 118. (1947). *Om disponering av den ekstraordinære bevilgning til anskaffelser og forsyninger til forsvaret (Engangsbevilgningen)*. Forsvarsdepartementet.

<https://www.stortinget.no/no/Saker-og->

publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1947&paid=2&wid=a&psid=DIVL1659&s=True&pgid=a_1251

St.meld. nr. 8. (2020). *Trygg nedbygging av norske atomanlegg og håndtering av atomavfall*.

Nærings- og fiskeridepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-8-20202021/id2784721/>

St.meld. nr. 19. (1966). *Om energiforsyningen i Norge*. Industridepartementet.

St.meld. nr. 97. (1969). *Om energiforsyningen i Norge*. Industridepartementet.

St.meld. nr. 100. (1973). *Energiforsyningen i Norge i fremtiden*. Industridepartementet.

8.3 Litteratur

Andersen, H. W., & Sørensen, K. H. (1992). *Frankensteins dilemma: en bok om teknologi, miljø og verdier*. Ad Notam Gyldendal. https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2010121306010?page=133

- Andersen, S. S. (1980a). Conflict over New Technology: The Case of Nuclear Power Planning in Norway 1972-74. *Acta Sociologica*, 23(4), 297–310.
- Andersen, S. S. (1980b). *Styring og protest, en studie av kjernekraftplanlegging i Norge 1972-75* [Magisteravhandling i sosiologi].
- atomenergiloven. (1972). *Lov om atomenergivirksomhet* (LOV-1972-05-12-28). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1972-05-12-28?q=Lov%20om%20atomenergivirksomhet>
- Berg, O. T., & Gisle, J. (2021). Interpellasjon. I *Store norske leksikon*. <http://snl.no/interpellasjon>
- Center for Disease Control and Prevention. (2018, april 4). *CDC Radiation Emergencies / Radioisotope Brief: Cesium-137 (Cs-137)*. <https://www.cdc.gov/nceh/radiation/emergencies/isotopes/cesium.htm>
- Dahl, O., & Landro, J. H. (Jan H. (1981). Trollmann og rundbrenner. I *Norbok*. Gyldendal. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2007071004003
- Dahl, S. (1998). Norsk atomkraftplanlegging 1965-1975. I *Norbok*. Senter for teknologi og menneskelige verdier. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2008121504032
- Danielsen, R., Grønlie, T., & Hovland, E. (1987). Trengselstider: 1920-1945. I *Folkestyre i by og bygd: Norske kommuner gjennom 150 år* (s. 155–197). Universitetsforlaget. http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2007080304033
- Det norske Arbeiderparti. (1974). *TRYGGHET FOR FOLKET: Det norske Arbeiderpartis arbeidsprogram for perioden 1974-77*. Det norske Arbeiderparti.
- Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet (DSA). (2007). *The Kyshtym accident, 29th September 1957* (s. 4) [StrålevernInfo]. Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet. https://dsa.no/sok/_/attachment/inline/3bbc565a-72d4-43f7-afa6-21656e49424c:812a3ddc7f5bf449b1a5dd924bd4e7ae82b0a206/StralevernInfo_8_2007.pdf

Ecklund, G. (2000). *Vern mot kriser?: Norsk finanstilsyn gjennom 100 år*. Fagbokforl.

http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2008120200039

Endresen, K. (1992). *Vår vidunderlige vannkraft: Fredrik Vogt og norsk vannkraftutbygging*. Universitetsforlaget.

[https://www.nb.no/search?q=oaiid:"oai:nb.bibsys.no:999219347424702202"&mediatyp e=bøker](https://www.nb.no/search?q=oaiid:)

Forland, A. (1987). *På leiting etter uran: Institutt for atomenergi og internasjonalt samarbeid 1945-51*. Forsvarshistorisk forskningssenter FHFS.

Generaldirektør Vidkunn Hveding: Perspektiver på energiutbyggingen i Norge, og kjernekraftens plass i den. Foredrag på Rogaland fylkesting 17/3 1975 (del 1) (s. 01:01:46). (1975, mars 17). NRK (the Norwegian Broadcasting Corporation).

Gøthe, O. Chr. (1992). Industriell gjenreising etter krigen: Kraftutbygging og «kraftsosialismen». I K. Endresen (Red.), *Vår vidunderlige vannkraft: Fredrik Vogt og norsk vannkraftutbygging* (s. 239). Universitetsforlaget.

Hodne, F., & Grytten, O. H. (1992). *Norsk økonomi 1900-1990*. Tano.

http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2007110800010

Kierulf, P. (2018). Strontium-90. I *Store medisinske leksikon*. <http://sml.snl.no/strontium-90>

Leraand, D. (2022). Oljekrisen 1973-74. I *Store norske leksikon*.

https://snl.no/oljekrisen_1973-74

Lewis, R. (u.å.). *Kyshtym disaster / Causes, Concealment, Revelation, & Facts / Britannica*.

Hentet 17. november 2021, fra <https://www.britannica.com/event/Kyshtym-disaster>

Loughlin, J., Hendriks, F., & Lidström, A. (2011). *The Oxford Handbook of Local and Regional Democracy in Europe*. Oxford University Press.

Loughlin, J., & Peters, B. G. (1997). State Traditions, Administrative Reform and Regionalization. I *The Political Economy of Regionalism*. Frank Cass & Co.

Lødrup, P. (2021). Atomansvar. I *Store norske leksikon*. <http://snl.no/atomansvar>

Myhre, J. E. (2014). *Historie: En introduksjon til grunnlagsproblemer*. Pax.

e=bøker">https://www.nb.no/search?q=oaiid:"oai:nb.bibsys.no:991127175784702202"&mediatyp
e=bøker

Nilsen, Y. (2006). *Statens kraft 1965-2006: Miljø og marked: Bd. B. 3*. Universitetsforl.

e=bøker">https://www.nb.no/search?q=oaiid:"oai:nb.bibsys.no:990620312444702202"&mediatyp
e=bøker

Njølstad, O., & Wicken, O. (1997). Kunnskap som våpen: Forsvarets forskningsinstitutt

1946-1975. I *Norbok*. Tano Aschehoug. [https://urn.nb.no/URN:NBN:no-
nb_digibok_2008121504100](https://urn.nb.no/URN:NBN:no-
nb_digibok_2008121504100)

Olsen, J. P., & Sætren, H. (1980). Aksjoner og demokrati. I *Norbok*. Universitetsforlaget.

https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2007070304075

Pedersen, B. (2020). Uranmile. I *Store norske leksikon*. <http://snl.no/uranmile>

Randers, G. (1975). Lysår. I *Norbok*. Gyldendal. [https://urn.nb.no/URN:NBN:no-
nb_digibok_2007061101005](https://urn.nb.no/URN:NBN:no-
nb_digibok_2007061101005)

Skjold, D. O. (2006). *Statens kraft 1947-1965: For velferd og industri: Bd. B. 2*.

Universitetsforl.

e=bøker">https://www.nb.no/search?q=oaiid:"oai:nb.bibsys.no:990619905314702202"&mediatyp
e=bøker

Skjold, D. O. (2009). *Power for generations: Statkraft and the role of the state in Norwegian
electrification*. Universtetsforl.

Skjold, D. O. (2015). *Organisering og samarbeid i norsk elforsyning, ca. 1900-1985: Bd.*

2015:334 [Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Det humanistiske fakultet,
Institutt for historiske studier].

e=bøker">https://www.nb.no/search?q=oaiid:"oai:nb.bibsys.no:999919832674102202"&mediatyp
e=bøker

- Sosialistisk folkeparti. (1973). *Valgprogram 1973-77*. SF. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2015052009031
- Sosialistisk Folkeparti. (2018). I *Store norske leksikon*. https://snl.no/Sosialistisk_Folkeparti
- Statistisk sentralbyrå. (1973). *Stortingsvalget 1973 Hefte I*. 145.
- Thue, L. (2006). *Statens kraft 1890-1947: Kraftutbygging og samfunnsutvikling: Bd. B. 1* ([2. utg.]). Universitetsforl.
[https://www.nb.no/search?q=oaiid:"oai:nb.bibsys.no:990619899674702202"&mediatyp e=bøker](https://www.nb.no/search?q=oaiid:)
- Wohlin, C. (2014). *Guidelines for snowballing in systematic literature studies and a replication in software engineering*. 1–10. <https://doi.org/10.1145/2601248.2601268>
- Åsgard, B. (1994). Strilekrigen mot atomkraft. I *Norbok*. B. Åsgard ; [Myking] :
[Redaksjonsnemnd for kjernekraftboka i Landås. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2008020500034